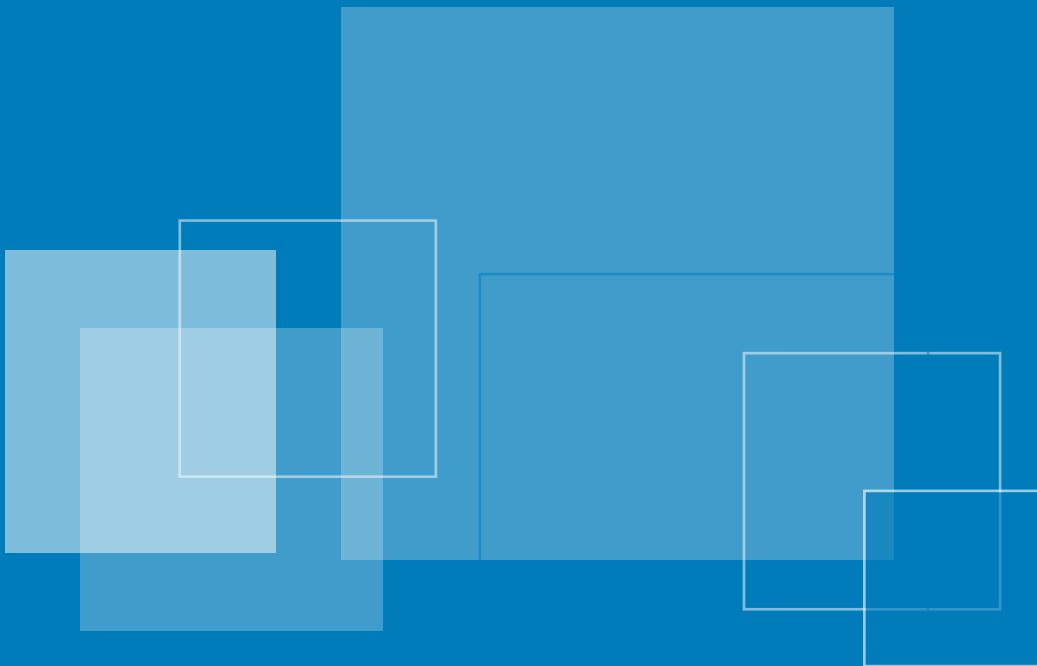

ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေများ

ငြိမ်းချမ်းရေးထိန်းသိမ်းခြင်းနှင့် ဒီမိုကရေစီတည်ဆောက်ရေးနည်းလမ်းများ

ကြားဖြတ်ပွဲစည်းပုံ အခြေခံဥပဒေများ

ငြိမ်းချမ်းရေးထိန်းသိမ်းခြင်းနှင့် ဒီမိုကရေစီတည်ဆောက်ရေးနည်းလမ်းများ

ဦးဆောင်ရေးသားသူ

Kimana Zulueta-Fülscher

@ ဒီမိုကရေစီ နှင့် ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ အကူအညီပေးရေး နိုင်ငံတကာအဖွဲ့ (International IDEA) ၂၀၂၀ ခုနှစ် မူပိုင် ဖြစ်သည်။ အင်္ဂလိပ်ဘာသာဖြင့် ရေးသားထားသောစာတမ်းကို ၂၀၁၅ ခုနှစ် မူပိုင်ခွင့်ဖြင့် ထုတ်ဝေသည်။

International IDEA မှ ထုတ်ဝေသော စာအုပ်စာတမ်းများသည် နိုင်ငံတစ်ခုခု၏ အကျိုးစီးပွား၊ နိုင်ငံရေးအကျိုးစီးပွား များမှ သီးခြားကင်းလွတ်ပါသည်။ ဤစာအုပ်တွင် ဖော်ပြထားသော သဘောထားအမြင်သည် International IDEA၊ International IDEA ဘုတ်အဖွဲ့ သို့မဟုတ် International IDEA ကောင်စီဝင်များ၏ သဘောထားအမြင်ကို ထင်ဟပ် စေမည်မဟုတ်ပါ။

အင်တာနေရှင်နယ် အိုင်ဒီယာ

စတုန်းစ်ဘောက်

SE- ၁၀၃၃၄၊ စတော့ဟုမ်းမြို့၊ ဆွီဒင်နိုင်ငံ

ဖုန်းနံပါတ်- +၄၆၈ ၆၉၈၃၇၀၀

ဖက်စ်- +၄၆၈ ၂၀၂၄၂၂

အီးမေးလ်- info@idea.int

ဝဘ်ဆိုက်- www.idea.int

ဤစာအုပ် အီလက်ထရောနစ်ဖိုင်ကို Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 (CC BY-NC-SA 3.0) လိုင်စင်ဖြင့်ရယူနိုင်ပါသည်။ လွတ်လပ်စွာကူးယူဖြန့်ချိခြင်း၊ ပေးပို့ခြင်း၊ ဖြတ်ညှပ်ပေါင်းစပ်ဖော်ပြခြင်း၊ ဆီလျော် အောင်မြင်ခြင်းများ လုပ်ဆောင်နိုင်ပါသည်။ သတ်မှတ်ချက်အနေဖြင့် အမြတ်အစွန်းရရှိရန် စီးပွားဖြစ်လုပ်ဆောင်ခြင်း မဟုတ်ဘဲ မူရင်းစာအုပ်ကိုလည်း သင့်တင့်လျောက်ပတ်စွာ ရည်ညွှန်းဖော်ပြလျက်အလားတူလိုင်စင်ခွင့်ပြုချက်ဖြင့် ပြန်လည် ဖြန့်ဝေရန် ဖြစ်ပါသည်။ ဤလိုင်စင်နှင့် စပ်လျဉ်း၍ နောက်ထပ်အချက်အလက် ရယူလိုပါက Creative Commons ဝက်ဘ်ဆိုက် <<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/>> တွင် လေ့လာနိုင်ပါသည်။

Cover design: International IDEA

မြန်မာဒီဇိုင်း- မြင့်စိုးဦး

ISBN : 978-91-7671-305-1 (Print)

ISBN : 978-91-7671-306-8 (PDF)

DOI: <<https://doi.org/10.31752/idea.2020.14>>

အဓိကအကြံပြုချက်များ	၄
အကျဉ်းချုပ်	၇
၁။ နိဒါန်း	၁၂
၂။ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ - အယူအဆအပေါ် အခြေတည်သည့် မူဘောင်တစ်ရပ်	၁၅
ဖော်ဆောင်ဆဲ အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုချက် တစ်ရပ်	၁၆
ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များနှင့် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ	၁၇
ကြားဖြတ်အစီအမံများနှင့် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ.....	၂၁
၃။ ပဋိပက္ခဒဏ်သင့်အခြေအနေများရှိ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ.....	၂၃
ဒေတာများအား ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာသုံးသပ်ခြင်း	၂၃
မျှော်မှန်းချက်များအား စီမံခန့်ခွဲခြင်း	၂၇
နီပေါနိုင်ငံနှင့် ဆိုမာလီနိုင်ငံများရှိ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ	၂၈
၄။ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ၏ပုံစံ	၃၀
အနုစိတ်မှုအတိုင်းအတာ	၃၀
ထည့်သွင်းစဉ်းစားထားသည့် အကြောင်းအရာကိစ္စရပ်များ	၃၁
ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများအား ပြင်ဆင်နိုင်စွမ်း.....	၃၃
အကူးအပြောင်းအတွက် အင်စတီကျူးရှင်းဆိုင်ရာမူဘောင်ချမှတ်ခြင်း	၃၃
ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်ရေးဆွဲခြင်း.....	၃၅
၅။ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ မူကြမ်းရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်	၄၀
ပါဝင်မှုနှင့် ကိုယ်စားပြုမှုအဆင့်များ.....	၄၀
လက်ခံအတည်ပြုရေးယန္တရားများ	၄၁
နိုင်ငံတကာမှပါဝင်လုပ်ဆောင်သူများ၏ အခန်းကဏ္ဍ	၄၂
၆။ နိဂုံး.....	၄၃
ရည်ညွှန်းကိုးကားသော စာအုပ်များနှင့် အခြားထပ်မံဖတ်ရှုလေ့လာရန်များ.....	၄၆
ကျေးဇူးတင်လွှာ	၅၀
စာရေးသူအကြောင်း.....	၅၁

အဓိက အကြံပြုချက်များ

- ၂ နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ၏ ရေခံမြေခံကိုသော်လည်းကောင်း အထူးသဖြင့်ပဋိပက္ခ၏ သဘောသဘာဝနှင့် ထိုပဋိပက္ခကိုဖြစ်ပွားစေသည့် မောင်းနှင်တံများ၊ နိုင်ငံရေးသွင်ပြင်လက္ခဏာ၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာသမိုင်းကြောင်း၊ နိုင်ငံတကာအသိုင်းအဝိုင်း၏ အခန်းကဏ္ဍစသည်တို့ကို နားလည်ခြင်းသည် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ် ရေးဆွဲပြဌာန်းရန် လိုအပ်ချက်ရှိမရှိနှင့် (လိုအပ်လျှင်) မည်သည့်အတိုင်းအတာအထိ လိုအပ်သည်ကို နားလည်သဘောပေါက်စေမည့် ကနဦးခြေလှမ်းတစ်ရပ် ဖြစ်သည်။
- ၂ ပဋိပက္ခအလွန် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူစာချုပ်များကဲ့သို့ အလားတူအသုံးပြုနိုင်သည်။ သို့သော် ထိုဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများမှာ အကူးအပြောင်းကာလရှိ နိုင်ငံအင်စတီကျူးရှင်းများ၏ အခြေခံမူများ၊ စံတန်ဖိုးများ၊ ဖွဲ့စည်းပုံနှင့်လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာများအပေါ် အဓိကအသားပေးသည့် အရာများဖြစ်သင့်သည်။ ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူစာချုပ်များနှင့် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို တစ်ခါတစ်ရံ ပေါင်းစပ်လေ့ရှိသော်လည်း စံအယူအဆအားဖြင့် ၎င်းတို့သည် ယခင်သဘောတူထားသော ငြိမ်းချမ်းရေးကို ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဖြင့် ပိုမိုအားကောင်းနိုင်စေသည့် အဆင့်အလိုက် ပါဝင်သောလုပ်ငန်းစဉ်၏ တစ်စိတ်တစ်ပိုင်း ဖြစ်သင့်သည်။
- ၂ မူကြမ်းရေးဆွဲရာတွင် ကြုံတွေ့ရလေ့ရှိသည့် ရေခံမြေခံအခြေအနေများကြောင့် များသောအားဖြင့် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို ပိုမိုကျယ်ဝန်းသည့် လူ့အဖွဲ့အစည်းအသိုင်းအဝိုင်းကို အပြည့်အဝမပါဝင်စေဘဲ ရေးဆွဲလေ့ရှိကြသည်။ သို့သော် ပွဲဖျက်သူများထွက်ပေါ်လာစေခြင်းကဲ့သို့သော အပျက်သဘောဆောင်သည့် နောက်ဆက်တွဲရလဒ်များကို ရှောင်ကျဉ်ရန်အလို့ငှာ နိုင်ငံရေးအရ အဓိကအင်အားစုများကိုလုပ်ငန်းစဉ်တွင် များနိုင်သလောက် များအောင် ထည့်သွင်းရမည်ဖြစ်သည်။
- ၂ ပုံမှန်အားဖြင့် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ၏ လုပ်ပိုင်ခွင့်အတိုင်းအတာမှာ အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ၏ လုပ်ပိုင်ခွင့်အတိုင်းအတာထက် ကျဉ်းမြောင်းကြသည်။ ထိုအချက်သည် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမူကြမ်း ရေးဆွဲစဉ်၌ လူ့အဖွဲ့အစည်းဆိုင်ရာ အကျိုးစီးပွားများကို အကန့်အသတ်ဖြင့် ကိုယ်စားပြုခြင်းနှင့် ဆွေးနွေးညှိနှိုင်းသည့် အုပ်စုများအကြား တည်ရှိနေသေးသော မလိုမုန်းထားစိတ်များကို ထင်ဟပ်စေသည်။ ထို့ကြောင့် လုပ်ငန်းစဉ်ပါဝင်သည့် ပုဂ္ဂိုလ်များအကြား သဘောတူညီချက် စည်းနှောင်လိုက်နာမှုရှိစေရန် လိုအပ်သည့်အပိုင်းကိုသာ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါ အကြောင်းအရာများတွင်

ကန့်သတ်ဖော်ပြသင့်ပြီး ဆွေးနွေးပွဲစကားပိုင်းတွင် ကိုယ်စားပြုပါဝင်ခြင်းမရှိသော လူ့အဖွဲ့အစည်း အပိုင်းကဏ္ဍများကို ဖယ်ကျဉ်ခြင်းမျိုး မဖြစ်စေရန်ရှောင်ရှားရမည် ဖြစ်သည်။ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါ အကြောင်းအရာများသည်ပင်လျှင် (ဆွေးနွေးရန်) လက်ဝင်မည့် အကြောင်းအရာများ ဖြစ်နိုင်သည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပုံစံ ရွေးချယ်မှုမှာ လေးဖင့်သည့် အလုပ်တစ်ခုဖြစ်ပြီး ထိုသို့ပြောင်းလဲလုပ်ဆောင်မှုသည် အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရှိ ပိုနေမြဲ ကျားနေမြဲ အနေအထားကို ထိန်းသိမ်းရသည်ထက် သေချာပေါက်ပိုမိုခက်ခဲမည် ဖြစ်ကြောင်းလည်း ပါဝင်သူများသည် သတိပြုသင့်ပေသည်။

၅ အပြီးသတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ မူကြမ်းရေးဆွဲရေးနှင့် သက်ဆိုင်သည့် ပြဌာန်းချက်များကို တတ်နိုင်သမျှ အသေးစိတ်ရေးဆွဲသင့်သည်။ လုပ်ငန်းစဉ်တွင် မတူကွဲပြားသော ပါဝင်သူများကို ပိုမိုထည့်သွင်းရမည်။ လုပ်ငန်းပြီးစီးရမည့်အချိန်ကို ထည့်သွင်းရေးဆွဲရမည် (အချိန်ကျော်လွန်မှုရှိလျှင် ဆက်လက်လုပ်ဆောင်ရမည့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများကိုလည်း ထည့်သွင်းရေးဆွဲရမည်)။ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်၏အသက်ဝင်မှုကုန်ဆုံးသည့်ကာလကိုလည်း အချိန်သတ်မှတ်ခြင်း (သက်တမ်းတိုးရေး ပြဌာန်းချက်များကိုလည်း ထည့်သွင်းခြင်း) တို့မှာ ကောင်းမွန်သောကျင့်သုံးမှုစနစ်များဖြစ်သည်။

၆ အကူးအပြောင်းလုပ်ငန်းစဉ်များ၏ ပြောင်းလဲတတ်သည့် သဘောသဘာဝနှင့် ကနဦးအဆင့်များတွင် လူအများပါဝင်မှုနည်းပါးသည့်အတွက် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပြင်ဆင်သည့်အပိုင်းကိုလည်း ထည့်သွင်းရမည်။ ထိုပြင်ဆင်သည့်အပိုင်းတွင် သဘောတူညီမှုပြုလုပ်ရန်အတွက် လိုအပ်သည်ထက်ပိုမိုသည့် သတ်မှတ်အဆင့်များ ထည့်သွင်းရန်မသင့်ပေ။

၇ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ ဥပဒေအတွင်းအထိပ်ဖြစ်မှုသည် စည်းနှောင်အားနှင့် ချိုးဖောက်မှုများကိုတားမြစ်သည့်အပိုင်းတို့နှင့်စပ်လျဉ်းပြီးလိုသလိုကောက်ချက်ဆွဲယူနိုင်မှုကို ရှောင်ရှားရာ၌ များစွာအရေးကြီးသည်။ အထူးသဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေလုပ်ငန်းစဉ်နှင့် စပ်လျဉ်းပြီးတရားရုံးများအားအာမခံသူများအဖြစ်ဂရုတစိုက်စဉ်းစားသတ်မှတ်သင့်ပေသည်။ ယုံကြည်ကိုးစားနိုင်စွမ်းနှင့် တရားဝင်မှု မြင့်မားသည့်အနေအထားမျိုးတွင် တရားရုံးများအား အာမခံသူများအဖြစ် ထားရှိခြင်းမှာ နှစ်သက်လိုလားဖွယ် ဖြစ်သော်လည်း အခြားအခြေအနေများတွင် ထိရောက်မှုမရှိသည့် သို့မဟုတ် နိုင်ငံရေးအဖြစ် အလွန်အကျူးသွပ်သွင်းသည့် အနေအထားသို့ ဦးတည်သွားနိုင်သည်။ တရားဝင်နှင့် အလွတ်သဘောအဆင့် ယန္တရားများသည်ပါဝင်သူများကအပေးအယူအလျော့အတင်းမလုပ်လိုသည့်အချက်ကိုကျော်လွှားနိုင်ရန် အထောက်အပံ့ဖြစ်စေနိုင်သည်။ ဥပမာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြုရေးအဖွဲ့ကို ဖျက်သိမ်းခြင်းနှင့် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ခြင်း၊ တိကျပြတ်သားမှုမရှိခြင်း သို့မဟုတ် နည်းဥပဒေအပိုဒ်များ၊ ဥပဒေပြုရေးဆိုင်ရာ ခွင့်ပြုချက်အတွက် အဆင့်သတ်မှတ်ချက်များကို လျော့ချခြင်း၊ ကာလသတ်မှတ်ချက်တစ်ခုအတွင်း အသက်ဝင်သည့်ဥပဒေများနှင့် ကြားဝင်ဖြန့်ဖြေသည့်အပိုင်းတွင် ပါဝင်ခြင်း သို့မဟုတ် ပြင်ပမှအကြံဉာဏ်ရယူခြင်းတို့ဖြစ်သည်။

၇ နိုင်ငံတကာအသိုင်းအဝိုင်းက ကျယ်ပြန့်သည့် ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်အပေါ် လွှမ်းမိုးထားသည့်အနေအထားတွင် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်သည် ပြည်တွင်းအာဏာပိုင်များထံသို့ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ရေးကြပ်မတ်ခွင့် အပ်နှင်းသည့် ယန္တရားအဖြစ် ဖြည့်ဆည်းဆောင်ရွက်ပေးနိုင်/ပေးသင့်သည်။ သို့သော် အခြားတစ်ဖက်တွင် နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာ ထည့်သွင်းပါဝင်စေမှုများ၊ ဒီမိုကရေစီအုပ်ချုပ်မှုစနစ် စသည်တို့နှင့်စပ်လျဉ်း၍ အာမခံချက်လည်း ပေးစွမ်းနိုင်ရမည် ဖြစ်သည်။

ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်သည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ အခွင့်အာဏာ တစ်ခုမှ နောက်အခွင့်အာဏာတစ်ခုသို့ ကူးပြောင်းရာတွင် (ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ အခွင့် အာဏာမရှိသည့် အနေအထားများ သို့မဟုတ် အခွင့်အာဏာအသစ်တစ်ခု စတင်ဖန်တီးသည့် အခြေအနေများလည်း ဖြစ်နိုင်သည်) တံတားတစ်ခုသဖွယ် ပေါင်းကူးပေးနိုင်သည်။ ကြားဖြတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် အစိုးရအတွက် အင်စတီကျူးရှင်းဆိုင်ရာ ယာယီဖွဲ့စည်းမှုတစ်ရပ် နှင့် အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအပေါ် ဆွေးနွေးညှိနှိုင်းရာတွင် မူဘောင်တစ်ခုကို ပံ့ပိုးပေး နိုင်သည်။ စဉ်းစားချိန်ဆရေးဆွဲထားသည့် အပြီးသတ်/နောက်ဆုံး ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ် မပြဌာန်းမီအတောအတွင်း ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများအား အချိန်ကာလအတိုင်းအတာ တစ်ခုအထိ ဥပဒေအာဏာ အတွင်းဖြစ်လာစေသည့် အစိတ်အပိုင်းများအဖြစ် အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆို ကြသည် (ထိုအဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုချက်ကို အပြည့်အဝဆွေးနွေးထားသည့် အပိုင်း ၂ သို့ သွားရောက် လေ့လာပါ။)

ငြိမ်းချမ်းရေး သဘောတူညီချက်များကို ပုံမှန်အားဖြင့် အပြိုင်အဆိုင်ရှိနေသည့် အဖွဲ့အစည်း များအကြား ပစ်ခတ်တိုက်ခိုက်မှုရပ်စဲရေး သို့မဟုတ် စတင်မိတ်ဆက်ကျင့်သုံးသည့် နိုင်ငံရေးနှင့် ဥပဒေရေးရာ ဖွဲ့စည်းမှုပုံစံများမှတစ်ဆင့် အကြမ်းဖက်ပဋိပက္ခချုပ်ငြိမ်းစေရန် ရေးဆွဲထားသည့် စာချုပ်များအဖြစ် နားလည်သဘောပေါက်ကြသည်။ ပြဌာန်းချက်များတွင် ကြားဖြတ်အစီအမံများ ပါဝင်သည့်အတွက် ထိုသဘောတူစာချုပ်များမှာ ကြားဖြတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများနှင့် သွင်ပြင် လက္ခဏာအချို့ တူညီကြသည်။ သို့သော် ထိုသဘောတူစာချုပ်များသည် အငြင်းပွားဖွယ် သို့မဟုတ် တိကျသေချာမှုမရှိသည့် ဥပဒေဆိုင်ရာ သဘောသဘာဝများရှိပြီး ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေများနှင့် ကွဲပြားမှုရှိသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ထိုငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူစာချုပ်များ သည် ဆက်လက်လုပ်ဆောင်သွားရမည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ရေးလုပ်ငန်းစဉ် အတွက် အဆင့်များချမှတ်မပေးသောကြောင့် ဖြစ်သည်။ (Bell 2006; Easterday 2014)

စစ်အေးတိုက်ပွဲပြီးဆုံးသည့် အချိန်မှစ၍ အထူးသဖြင့် ပဋိပက္ခအလွန်နှင့် ပဋိပက္ခဒဏ်သင့် အခြေအနေများတွင် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို ပို၍အားပြုလာကြသည်။ ၁၉၉၀ ခုနှစ်မှစတင်၍ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ၃၀ ခန့်ကို ကမ္ဘာတစ်ဝှမ်းရေးဆွဲကျင့်သုံးခဲ့ကြပြီး ဖြစ်သည်။ ၎င်းတို့အနက် ၂၀ ခန့်မှာ ပဋိပက္ခဒဏ်သင့် အခြေအနေများတွင် ကျင့်သုံးခဲ့ခြင်းဖြစ်သည် (Uppsala ပဋိပက္ခဒေတာများအား စီမံခန့်ခွဲမှု n.d.)။ ထိုသို့ ပိုမိုအားပြုလာခြင်းမှာ ပဋိပက္ခသဘော သဘာဝသည် တိုင်းပြည်တစ်ခုနှင့် တစ်ခုကြားဖြစ်ပွားသည့် အခြေအနေမှ တိုင်းပြည်တစ်ခုအတွင်း ဖြစ်ပွားသည့် အနေအထားသို့ လုံးလုံးလျားလျား ပြောင်းလဲသွားတတ်သောကြောင့် ဖြစ်သည်။ ထိုအချက်သည် ဥပဒေအရ အာဏာတည်စေသော သဘောတူညီချက်များ ရှာဖွေမှုကို ဖော်ပြပေ

သည်။ ထိုသဘောတူညီချက်များသည် ဖက်ပြိုင်နေကြသည့် ထိပ်သီးအဖွဲ့အစည်းများ ပဋိပက္ခကို အကြွင်းမဲ့ ကျော်လွန်၍ အားလုံးလက်ခံသဘောတူသော အဆင့်ရောက်သည်အထိ ဆွေးနွေးရန် အတွက် အချိန်နှင့် အခင်းအကျင်း ဖန်တီးပေးနိုင်ရန် ရည်ရွယ်သည်။

ယေဘုယျ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ တည်ဆောက်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်နှင့်စပ်လျဉ်းသည့် အချို့သော အကြောင်းပြချက်များနှင့် သဘောတရားများသည် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အတွက် အကျိုးမဝင်သောကြောင့် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများနှင့် အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများအကြား ရည်ရွယ်ချက်နှင့် ရေခံမြေခံအခြေအနေများ ကွဲပြားခြားနားကြသည်။ ထို့အပြင် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများမှာ ငြိမ်းချမ်းရေး သဘောတူညီချက်များနှင့် အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတို့အကြားတွင် ပေါင်းစပ်မှုပြုလုပ်ပေး သည့်အတွက် ငြိမ်းချမ်းရေးနှင့် ပဋိပက္ခလေ့လာရေးဆိုင်ရာနယ်ပယ်များ၊ တိုင်းပြည်တည်ဆောက်ရေးနှင့် တရားဥပဒေစိုးမိုးရေး တို့ပါဝင်သည့် ပညာရပ်နယ်ပယ်စုံ ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာသုံးသပ်မှုများကို အကြောင်းခိုင်လုံစေသည်။

ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်အဝဝနှင့် စပ်လျဉ်းပြီး ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များကို ကြားဖြတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်မတိုင်မီ ပြုလုပ်လေ့ရှိကြသည်။ သို့သော် ငြိမ်းချမ်းရေး သဘောတူစာချုပ်များသည် လက်တွေ့ကျသော (de facto) ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကိုရေးဆွဲပြဌာန်းနိုင်စေသည်။ တစ်ခါတစ်ရံတွင် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက် မရှိပေ။ သို့သော် ပဋိပက္ခဆက်လက်ဖြစ်ပွားနေစဉ် အကူးအပြောင်းကာလအတွက် သဘောတူညီချက်တစ်ခု ရှိကြသည်။ အာဖဂန်နစ်စတန်၊ အီရတ်နှင့် လစ်ဗျားနိုင်ငံတို့တွင် ထိုသဘောတူညီချက် တွေ့နိုင်သည်။ အကယ်၍ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် ပဋိပက္ခကို ဟန့်တားနိုင်စွမ်း မရှိပါက ချက်၊ ကွန်ဂိုဒီမိုကရက်တစ် သမ္မတနိုင်ငံနှင့် တိုဂိုနိုင်ငံတို့တွင် လုပ်ဆောင်ခဲ့သည့်အတိုင်း ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်ဖြင့် ဆက်လက်ဆောင်ရွက်ရမည်။ ကြားဖြတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအများစုသည် အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ရေးဆွဲရန်အတွက် လုပ်ငန်းစဉ် ချမှတ်ပေးပြီး ထိုလုပ်ငန်းစဉ်သည် လအနည်းငယ်ခန့်မှ ၁၀ နှစ်အကြား ကြာမြင့်သည်။ ၁၉၉၀ ခုနှစ်မှ စတင် ကျင့်သုံးခဲ့သော ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ၉ ခုမှာ လက်ရှိတိုင် အာဏာသက်ရောက်မှုရှိပြီး အများစုကို ပဋိပက္ခဒဏ်သင့် အခြေအနေများတွင် မူကြမ်းရေးဆွဲခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။

အကယ်၍ ကြားဖြတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်၏အောင်မြင်မှုကို အကြမ်းဖက်ပဋိပက္ခများ ချုပ်ငြိမ်းစေသည့် အစွမ်းသတ္တိအဖြစ် အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုခဲ့လျှင် ထိုဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို စစ်အေးကာလပြီးဆုံးချိန်မှ ယနေ့တိုင် အောင်မြင်မှုမရှိသောအရာများအဖြစ် ဆိုရပေမည်။ သို့သော် အတိုင်းအဆကြီးမားသော အကြမ်းဖက်မှုများ အဆုံးသတ်ခြင်းကို ကောင်းစွာအစီအစဉ် ရေးဆွဲထားရပြီး အားလုံးပါဝင်၍ စေ့စပ်သေချာသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ လုပ်ငန်းစဉ် ဖြစ်ရသည်သာမက ပိုမိုကျယ်ပြောသည့် ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်တွင် သက်ဆိုင်ရာအဖွဲ့အစည်း အားလုံး၏ ပါဝင်လုပ်ဆောင်လိုစိတ်ရှိရန် လိုအပ်သောခက်ခဲနက်နဲသည့် အလုပ်တစ်ခုဖြစ်သည်။ အကယ်၍ အပေးအယူအလျှော့အတင်းလုပ်ရန် လိုလားမှုမရှိလျှင် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်သည် (က) ပဋိပက္ခကို လျှော့ချခြင်း၊ (ခ) အချို့သော နိုင်ငံရေး အင်အားစုများအား စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းများ လိုက်နာလာစေရန် ဆွဲဆောင်ခြင်းနှင့် (ဂ) သက်ဆိုင်ရာ အဖွဲ့အစည်းများ

အကြား သဘောထားကွဲလွဲမှုများကို အားလုံးပါဝင်သည့် အနေအထားဖြင့် ညှိနှိုင်းဖြေရှင်းရန် အတွက် လုံလောက်သော အချိန်ပေးခြင်းတို့အတွက်သာ ဆော်ဩနိုင်မည်ဖြစ်သည် (Hirschl 2009; Ludsin 2011)။

ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအောင်မြင်နိုင်မှု အခွင့်အလမ်းမှာ ပဋိပက္ခသဘောသဘာဝ နှင့် လူမှုနိုင်ငံရေး ရေခံမြေခံအခြေအနေပေါ်တွင် မူတည်မည်ဖြစ်သည်။ ရေခံမြေခံအခြေအနေ၏ အဓိကအစိတ်အပိုင်းများတွင် ယခင်ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားမှုအတိုင်းအတာ၊ ငြိမ်းချမ်းရေး သဘောတူညီချက်၏ ကွဲအက်လွယ်မှု၊ နိုင်ငံရေးအရ အဓိကကျသော အုပ်စုအရေအတွက်နှင့် မတူကွဲပြားမှု၊ နိုင်ငံ့ အင်စတီကျူးရှင်းများရှိမရှိနှင့် ၎င်းတို့၏စွမ်းရည်၊ အလားအလာရှိသော အာမခံသူရှိမရှိနှင့် ဖြစ်နိုင်ခြေ (ဥပမာ ဒေသတွင်းအဖွဲ့အစည်းတစ်ရပ်ရပ် သို့မဟုတ် ကုလသမဂ္ဂ) စသည်တို့ပါဝင်သည်။ တိကျခိုင်လုံသော အခြေအနေများပေါ်လိုက်၍ တုံ့ပြန်ရာတွင် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် ၎င်းတို့၏လုပ်ပိုင်ခွင့်အတိုင်းအတာနှင့် လုပ်ငန်းစဉ်ဆိုင်ရာ မတူညီမှုများ သိသိသာသာ ရှိနိုင်သည်။

ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပုံစံဒီဇိုင်းရှိ ကျယ်ပြောသည့် ကဏ္ဍနှစ်ခုဖြစ်သည့် နက်နဲမှု နှင့် ကျယ်ပြန့်မှု သည် အလေးပေးအာရုံစိုက်ရန် လုံလောက်သည့်အကြောင်းအရာများ ဖြစ်သည်။ ပထမဦးစွာ မည်မျှအသေးစိတ်ရေးဆွဲမည်ကို စဉ်းစားရန်အရေးကြီးသည် (အသေးစိတ်သလော။ ယေဘုယျဆန်သလော)။ အင်မတန်မှအနုစိတ်ရေးဆွဲထားသည့်ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ တစ်ရပ်သည် အရေးပါသော လူမှုနိုင်ငံရေးအင်အားစုများအားလုံးကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားမှုမရှိဘဲ အပြီးသတ်အစိုးရစနစ်တစ်ရပ်ကို တည်ထောင်သည့်အန္တရာယ် ရှိတတ်သည်။ အကန့်အသတ်ဖြင့် ရေးဆွဲထားသော ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံတစ်ရပ်သည် ပိုမိုမြန်ဆန်သည့် လုပ်ငန်းစဉ်ဖြစ်ပေါ်စေနိုင်သော်လည်း အုပ်ချုပ်မှုစနစ်ဖွဲ့စည်းရာတွင် လုံလောက်သောကန့်သတ်ချက်များ၊ မူလအခွင့်အရေးများအားအကာအကွယ်ပေးခြင်း စသည်တို့ကို မျှော်မှန်းသည့် စံနှုန်းအတိုင်း မလုပ်ဆောင်နိုင်သည့်အခြေအနေများ ကြုံတွေ့နိုင်သည်။ ထို့အပြင် နိုင်ငံတကာစံနှုန်းများနှင့် အဓိကပါဝင်ဆုံးဖြတ်နိုင်သူများ၏ သဘောထားထုတ်ဖော်ခွင့်ကို လိုအပ်သည်ထက်ပိုပေးသည့်အတွက်ကြောင့် နိုင်ငံသူနိုင်ငံသားများအား မိမိတို့နှင့်သက်ဆိုင်သည်ဆိုသော ခံစားချက်ကိုပေးစွမ်းနိုင်သော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်ဖြစ်မှုကို လျော့ကျစေသည့် အဖြစ်သို့ရောက်ရှိနိုင်သည်။ သို့သော်ငြားလည်း ပဋိပက္ခဆက်လက်ဖြစ်ပွားနေပြီး လူထုပါဝင်နိုင်မှုမရှိလျှင် ယေဘုယျဆန်သော ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ရေးဆွဲရေးနည်းလမ်းတစ်ခုသာ ရွေးချယ်နိုင်မည် ဖြစ်သည်။

ဒုတိယအချက်မှာ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ် ရေးဆွဲရာတွင် ပါဝင်သည့် ကိစ္စရပ်များ၏ ကျယ်ပြန့်မှုကို အကဲဖြတ်ရန်လိုအပ်သည်။ ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များတွင် ပဋိပက္ခ၏ လက်ငင်းနောက်ဆက်တွဲများနှင့် သက်ဆိုင်သည့်ကိစ္စရပ်များကို ထည့်သွင်းလေ့ရှိသော်လည်း ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် အခြေခံမူများနှင့်တန်ဖိုးများ၊ အင်စတီကျူးရှင်းများနှင့် လုပ်ငန်းစဉ်များကို အသားပေးကြသည်။ ထို့အပြင် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များနှင့် မတူသည့်အချက်မှာ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် ပြင်ဆင်ရေးလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများ၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ တည်ဆောက်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်နှင့် စပ်လျဉ်းသည့် ကိစ္စရပ်

များနှင့် အကူးအပြောင်းကာလ အင်စတီကျူးရှင်းဆိုင်ရာမူဘောင်ကို အကြမ်းဖျင်းဖော်ပြပေးသည့်အပိုင်းများ ပါဝင်သည်။ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ တော်တော်များများတွင် အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမူကြမ်း ရေးဆွဲရေးအတွက် အချိန်ဇယားများ၊ လုပ်ငန်းပြီးစီးရမည့် သတ်မှတ်ရက်များ၊ အပေးအယူ အလျှော့အတင်း မလုပ်လိုမှုများနှင့် ညှိနှိုင်းသည့်အဖွဲ့အစည်းများ အကြား ဖြေရှင်းရန်လက်ဝင်သည့် သဘောထားကွဲလွဲမှုများကို ကိုင်တွယ်နိုင်သည့် အခြားနည်းလမ်းများ၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ရေး လုပ်ငန်းစဉ်တစ်လျှောက် ရွေးကောက်ပွဲရှေ့နောက်စီစဉ်သတ်မှတ်ခြင်းများစသည်တို့ပါဝင်သည်။ ဤသို့ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ အစီအမံထားရှိမှုသည် ပိုမိုတည်မြဲသည့်မူဘောင်တစ်ခုတွင် ရှင်သန်နိုင်ချေရှိပြီး ၎င်း၏ပြဌာန်းချက်များ ခိုင်မာမှုကိုဖြစ်စေပါသည်။

ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ် မူကြမ်းရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်သည် လက်ရှိကျဉ်းမြောင်းသည့် နိုင်ငံရေးအပေးအယူများကိုကျော်လွန်ရန် အဆင့်သတ်မှတ်ပေးပြီး အကူးအပြောင်းကာလအတွက် အစီအမံများကို အတည်တကျ ဖွဲ့စည်းပြဌာန်းပေးသည့်အရာ ဖြစ်သင့်သည်။ လူထု၏မျှော်မှန်းချက်များနှင့် စိုးရိမ်မှုများကိုလည်း တုံ့ပြန်ဆောင်ရွက်ပေးသည့်အရာ ဖြစ်သင့်သည်။ ထိုသို့လုပ်ဆောင်ရန်အတွက် လုပ်ငန်းစဉ်တွင်စဉ်းစားရမည့် အနည်းဆုံးအဓိကကိစ္စရပ်သုံးခုရှိသည်။

- ၁။ အများပါဝင်မှု၊ ကိုယ်စားပြုမှုနှင့် ပူးပေါင်းပါဝင်စေမှုအတိုင်းအတာများ - တစ်နည်းဆိုရသော် လုပ်ငန်းစဉ်နှင့်စပ်လျဉ်း၍ မည်သူကအဆုံးအဖြတ်ပေး၍ မည်သူကမူကြမ်းရေးဆွဲမည်ဆိုသည့် မေးခွန်းဖြစ်သည်။ အထူးသဖြင့် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများမှာ ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်နှင့် အတူတကွမဟုတ်ဘဲ သီးခြားညှိနှိုင်းသဘောတူညီချက်ရယူကြပြီး ညှိနှိုင်းရာတွင် ပါဝင်သူများကို ပိုမိုကျယ်ပြန့်စွာ ထည့်သွင်းကြသည်။ သို့မဟုတ်လျှင် လုပ်ငန်းစဉ်တွင် လက်ခံသဘောတူညီရေး ခံယူချက်ရရှိရန် အခက်အခဲရှိနိုင်ပြီး ချန်လှပ်ခံရသည့်အုပ်စုများအား အနှောင့်အယှက်ပေးသည့် အဖွဲ့များအဖြစ် ပြောင်းလဲစေနိုင်သည့် အန္တရာယ်ရှိနိုင်ပါသည်။
- ၂။ အတည်ပြုရေးယန္တရားများ - ယေဘုယျအားဖြင့် အဖွဲ့တစ်ခုထဲကပင် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို မူကြမ်းရေးဆွဲအတည်ပြုကြသည်။ ထို့ကြောင့် ကိုယ်စားပြုမှုများနိုင်သမျှများရန် အရေးကြီးသည်။
- ၃။ နိုင်ငံတကာမှပါဝင်သူများ၏အခန်းကဏ္ဍ - နိုင်ငံတကာမှပါဝင်သူများသည် ထည့်သွင်းပါဝင်ရမည့်အရာများအပေါ် အကြံပြုခြင်းအခန်းကဏ္ဍနှင့်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေလုပ်ငန်းစဉ်တွင် အနည်းနှင့်အများ တိုက်ရိုက်ပါဝင်ခြင်းဖြင့် ပဋိပက္ခဒဏ်သင့်အခြေအနေများရှိ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ တည်ဆောက်ရေးတွင် ပို၍ပို၍လုပ်ဆောင်သည့် အခန်းကဏ္ဍမှ ပါဝင်လာကြသည်။ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် အရင်းအမြစ်များ ရင်းနှီးမြှုပ်နှံလိုမှုအပေါ်မူတည်၍ နိုင်ငံတကာအသိုင်းအဝိုင်းအား ထွက်ခွာသွားစေနိုင်မည့် နည်းဗျူဟာအဖြစ် လုပ်ဆောင်နိုင်ရုံသာမက အာမခံအဖြစ် ဆက်လက်ကျန်ရှိနိုင်မည့် အခွင့်အလမ်းကိုပါ ပေးစွမ်းနိုင်သည်။

အချုပ်ဆိုရသော် နိုင်ငံ၏ရေခံမြေခံအခြေအနေနှင့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်း၊ ပုံစံရွေးချယ်မှုတို့ အကြားရှိ ဆက်စပ်မှုသည် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ် (နှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ လုပ်ငန်းစဉ်တစ်ရပ်လုံး) အောင်မြင်နိုင်ချေအပေါ် သက်ရောက်မှုရှိသည်။ ထို့အပြင် အောင်မြင်မှု သည် ဝေဝါးသောအယူအဆ တစ်ခုဖြစ်သည်။ သို့သော် လက်ငင်းပဋိပက္ခအား တိုက်ရိုက် သို့မဟုတ် သွယ်ဝိုက်၍ဖြစ်စေ ဖြစ်ပွားစေသောအကြောင်းအရာ ကိစ္စရပ်များပေါ်တွင် အချိန်ကြာလာသည် နှင့်အမျှ နားလည်သဘောတူညီမှုရရှိလာစေရန် စွမ်းဆောင်နိုင်ခြေရှိသောကြောင့် ကြားဖြတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများအား အသုံးပြုခြင်းဖြင့် တိကျသောအကျိုးကျေးဇူးများရှိပါသည်။ ကြားဖြတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် (အများပါဝင်သည့်) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ဝါဒ အလေ့အထတစ်ရပ်ကို အထောက်အပံ့ဖြစ်စေသည်သာမကဘဲ ရှေ့နောက်ဆက်စပ်နေသည့် ကိစ္စရပ်များကိုလည်း ဖြေရှင်းပေးနိုင်သည်။ အထူးသဖြင့် ရွေးကောက်ပွဲနှင့်သက်ဆိုင်သည့် ကိစ္စရပ် များနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ မူဘောင်ကို ကူညီအကောင်အထည်ဖော်မည့် အဓိက အင်စတီကျူးရှင်းများအား ခိုင်မာအားကောင်းစေရန်နှင့် တည်ထောင်ရန် လိုအပ်ချက်တို့အတွက် အထောက်အပံ့ဖြစ်စေမည်။

နိဒါန်း

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ရေး လုပ်ငန်းစဉ်များကို အဓိကကျသော ပဋိပက္ခစီမံခန့်ခွဲရေးကိရိယာများအဖြစ်လည်းကောင်း တိုင်းပြည်တည်ဆောက်ရေးဆိုင်ရာ လုပ်ငန်းစဉ်၏ မရှိမဖြစ်အရေးပါသော အစိတ်အပိုင်းများအဖြစ်လည်းကောင်း ရှုမြင်ကြသည်။^၁ သို့သော် ပဋိပက္ခဒဏ်သင့်တိုင်းပြည်များတွင် ထိုလုပ်ငန်းစဉ်ကို စတင်လုပ်ဆောင်ခြင်းမှာ အလွန်အမင်းခက်ခဲလှသည်။ ထိုအခြေအနေတွင် အကြမ်းဖက်နည်းဖြင့် ထိပ်တိုက်ရင်ဆိုင် ဖြေရှင်းခဲ့သူများသည် ရေရှည်တည်တံ့သည့် ငြိမ်းချမ်းရေးရရှိရန်အတွက် လိုအပ်သောနိုင်ငံ့ယန္တရားများ (ဥပမာအင်စတီကျူးရှင်းများနှင့်လုပ်ငန်းစဉ်များ) ကို (ပြန်လည်) မူဘောင်ချမှတ်ခြင်းနှင့် (ပြန်လည်) တည်ဆောက်ခြင်းတို့အပေါ် ဆွေးနွေးရန်တာဝန်ရှိလာကြပြီဖြစ်သည် (Ludsin 2011 : 254)။ သို့သော် ပဋိပက္ခအရိပ်မည်းအောက်တွင် လုပ်ဆောင်ခြင်း၊ ယုံကြည်မှုနည်းပါးခြင်းနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေလုပ်ငန်းစဉ်၊ ပုံစံတို့နှင့်စပ်လျဉ်းပြီး အခြေခံသဘောထားကွဲလွဲခြင်း စသည်တို့သည် ယေဘုယျအားဖြင့် ငြိမ်းချမ်းရေးတည်ဆောက်ခြင်းနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ခြင်း လုပ်ငန်းများ အောင်မြင်မှုရှိစေရန် လိုအပ်သောအပေးအယူ အလျော့အတင်းများနှင့် ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်မှုတို့အတွက် အထောက်အကူ မဖြစ်စေပါ (Elster 1995)။

စစ်အေးကာလပြီးဆုံးချိန်မှစ၍ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ သို့မဟုတ် အစီအမံများကို စစ်ပွဲမှငြိမ်းချမ်းရေးဆီသို့ အကူးအပြောင်းနည်းလမ်းအဖြစ် လည်းကောင်း၊ အာဏာရှင်စနစ်မှဒီမိုကရေစီစနစ်သို့အကူးအပြောင်းနည်းလမ်းအဖြစ်လည်းကောင်းဆက်လက်ထမ်းပိုးအသုံးပြုလာကြသည်။ ထိုအချက်သည် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို အာဏာသိမ်းပြီးနောက်ပိုင်းအခြေအနေများတွင် အများဆုံးအသုံးပြုလေ့ရှိခဲ့သည့် ဒုတိယကမ္ဘာစစ်နောင်ပိုင်းကာလနှင့် မတူသောအပြောင်းအလဲဖြစ်သည် (Grover forthcoming)။ ထိုသို့ တိုး၍အသုံးပြုလာရသည့် အဓိကအကြောင်းရင်းတစ်ချက်မှာ ၁၉၉၀ ခုနှစ် နောင်ပိုင်းများမှစတင်၍ ပဋိပက္ခသဘောသဘာဝလုံးလုံလျားလျား ပြောင်းလဲမှုပင်ဖြစ်သည်။ တိုင်းပြည်တစ်ခုနှင့် တစ်ခုကြား စစ်မက်ဖြစ်ပွားမှုများသည် ပြည်တွင်းစစ်မက်ဖြစ်ပွားမှုဆီသို့ ဦးတည်သွားခဲ့ပြီး နိုင်ငံအတွင်းသဘောတူညီချက်များ၊

^၁ ဖြစ်ရပ်တော်တော်များများတွင် ဆက်လက်ဖြစ်ပွားနေသည့် ပဋိပက္ခနှင့် ပဋိပက္ခအလွန် အဆင့်တစ်ခုနှင့် တစ်ခုကြား ရှင်းလင်းသောပိုင်းခြားမှု မရှိနိုင်သည့်အတွက် “ပဋိပက္ခအလွန်”ဆိုသည့်စကားရပ်သည် ရှင်းလင်းမှုမရှိဟု နားလည်သဘောပိုက်ကာ “ပဋိပက္ခဒဏ်သင့်” ဆိုသည့်စကားရပ်နှင့် “ပဋိပက္ခအလွန်”ဆိုသည့် စကားရပ်ကို အဓိပ္ပါယ်တူစကားရပ်အဖြစ် ဤမူဝါဒစာတမ်းတွင်အသုံးပြုထားသည်။ ထို့အပြင် ဆက်လက်ဖြစ်ပွားနေသည့် ပဋိပက္ခများကို အဆုံးသတ်စေခြင်းသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနည်းလမ်းဖြင့် ဖြေရှင်းရမည့် ပြဿနာဖြစ်ခြင်းကို အသိအမှတ်ပြုသည့် အပိုင်းမပါဝင်သည့် ပဋိပက္ခဖြေရှင်းခြင်းလည်း ဖြစ်နိုင်သည်။

ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များနှင့် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် နိုင်ငံတကာ ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူ စာချုပ်များနေရာတွင် များစွာအစားထိုးနေရာယူလာခဲ့ကြသည်။

ထို့အပြင် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် ဖက်ပြိုင်နေသည့်ထိပ်သီးအုပ်စုများ အကြားအဓိက သဘောထားကွဲလွဲမှုများနှင့်စပ်လျဉ်းပြီး မဝေးတော့သည့်အနာဂတ်တွင် ဆက်လက် ဆွေးနွေးညှိနှိုင်းစေမည့် ယာယီနိုင်ငံရေးမူဘောင်များဖြစ်သည် (Ludsin 2011)။ ထိုနိုင်ငံရေး မူဘောင်များသည် ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးရန်အချိန်ပိုမိုပေးစွမ်းကာ နိုင်ငံရေးပန်းတိုင်များသို့ အရောက် လှမ်းစေခြင်းအားဖြင့် လက်နက်ကိုင်ပဋိပက္ခကို အားပျော့စေသည်။

ဤမူဝါဒစာတမ်းသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ တည်ဆောက်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်များရှိ အကူး အပြောင်းဆိုင်ရာအစီအမံများနှင့် စပ်လျဉ်းသော ကနဦးစာပေကို ရေးသားခြင်းအားဖြင့် ပဋိပက္ခ ဒဏ်သင့်အခြေအနေများရှိ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ လုပ်ငန်းစဉ်၊ ပုံစံတို့နှင့် စပ်လျဉ်း သော မူဝါဒများနှင့် ပညာရပ်စာပေများအကြား မြင်သာထင်သာသော ကွာဟချက်ကို ဖြည့်ဆည်း ပေးရန် ရည်ရွယ်သည်။ စာတမ်းတွင် မေးခွန်းအမြောက်အများ ဆွေးနွေးဖြေကြားထားသည်။ ကြားဖြတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို မည်ကဲ့သို့ အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုသင့်သနည်း။ ထိုကြားဖြတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို အခြားငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များ၊ အခြားကြားဖြတ်အစီ အမံများမှ မည်သို့ခွဲခြားနိုင်သနည်း။ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ အဓိကပန်းတိုင်မှာ အဘယ်သနည်း။ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ၏ အောင်မြင်မှုနှုန်းထားများနှင့် စပ်လျဉ်း၍ မည်သည့်အရာများ ပြောနိုင်သနည်း။ ၎င်းတို့၏ ထူးခြားသောသီလက္ခဏာများကို အကဲဖြတ် ရန် မည်သည့်စံသတ်မှတ်ချက်များ အသုံးပြုသင့်သနည်း။ ပဋိပက္ခနောက်ပိုင်းအခြေအနေရှိ ကြား ဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများမှ မည်သို့သောဝိသေသလက္ခဏာများနှင့်တူညီနေသနည်း။

ဤမူဝါဒစာတမ်းသည် ၂၀၁၄ ခုနှစ် ဒီဇင်ဘာလတွင် Edinburgh တက္ကသိုလ်၌ ပဋိပက္ခ နောက်ပိုင်းအခြေအနေရှိ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများခေါင်းစဉ်ဖြင့် ပြုလုပ်ခဲ့သော အလုပ် ရုံဆွေးနွေးပွဲ (International IDEA) ၏ နောက်ဆက်တွဲရလဒ်အဖြစ် ရေးသားပြုစုထားခြင်း ဖြစ် သည်။ အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲကို International IDEA ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာဥပဒေနှင့်တစ် ကမ္ဘာလုံးဆိုင်ရာ တရားမျှတရေးအကယ်ဒမီအတွက် Edinburgh စင်တာမှ ပူးပေါင်းကြီးမှူး ကျင်းပ ခဲ့သည်။

ဤခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာသုံးသပ်မှုတွင် အသုံးပြုထားသော သတင်းအချက်အလက်ဒေတာများကို ချီကာဂို ကွန်စတီကျူစီမံကိန်းဒေတာဘေ့စ်တက္ကသိုလ်နှင့် Princeton တက္ကသိုလ်ရှိ ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေး ပဋိပက္ခဖြေရှင်းရေး ဒေတာဘေ့စ်အပါအဝင် ဒေတာဘေ့စ်အများအပြား မှရရှိထားသည်။ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေစာသားများအပါအဝင် အခြားစာရွက်စာတမ်း များကို သက်ဆိုင်ရာအစိုးရနှင့် ကုလသမဂ္ဂအေဂျင်စီဝန်ဆောင်များမှ သတင်းအရင်းအမြစ်အဖြစ် ရယူထားသည်။ ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များနှင့် အခြားကြားဖြတ်အစီအမံများအတွက် ရင်းမြစ်များတွင် ကုလသမဂ္ဂငြိမ်းချမ်းရေးအကျိုးတော်ဆောင် ဒေတာဘေ့စ်နှင့် Notre Dame တက္ကသိုလ်၏ ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်ကွန်ချာတို့ပါဝင်သည်။

စာတမ်း၏ ဖွဲ့စည်းပုံမှာအောက်ပါအတိုင်းဖြစ်သည်။ အခန်း (၂) သည် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေများကို အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုပြီး ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များနှင့် အခြားကြားဖြတ် အစီအမံများမှခွဲခြားပေးသည့် သဘောတရားဆိုင်ရာ မူဘောင်တစ်ရပ်ကို အကြမ်းဖျဉ်းရေးသား ပြုစုထားသည်။ အဓိကကွဲပြားသည့်အချက်မှာ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် ဥပဒေ အရ အာဏာတည်သည့်အချက်ဖြစ်သည်။ အခန်း (၃) သည် ၁၉၉၀ ခုနှစ်နောက်ပိုင်း ပြဌာန်း ခဲ့သော ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ၏ ဖွဲ့စည်းမှုပုံစံနှင့် ပိုမိုကျယ်ပြန့်သည့် ငြိမ်းချမ်းရေး လုပ်ငန်းစဉ်များရှိ ၎င်းတို့၏အခန်းကဏ္ဍများနှင့် စပ်လျဉ်းသည့် မတူကွဲပြားမှုများကို လေ့လာ ဆန်းစစ်ထားသည်။ အခန်း (၄) တွင် သီးခြားဥပမာများနှင့် နှိုင်းယှဉ်လေ့လာနိုင်သော အတွေ့ အကြုံများကို ကြည့်ရှုလေ့လာကာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ အနုစိတ်အခြေအနေနှင့် အတိုင်း အတာနယ်ပယ်ကို အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုသည်။ အခန်း (၅) တွင် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ မူကြမ်းရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်ကို အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုသည်။ အခန်း (၆) တွင် နိဂုံးအဖြစ် ဆွေးနွေးတင်ပြ ထားသည်။

ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ သဘောတရားဆိုင်ရာမူဘောင်တစ်ခု

ပဋိပက္ခဒဏ်သင့်အခြေအနေများရှိ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ရေးသည် ငြိမ်းချမ်းရေးနှင့် တိုင်းပြည်တည်ဆောက်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်တွင် အဓိကကျသော အစိတ်အပိုင်းတစ်ခုဖြစ်သည်။ အထူးသဖြင့် တစ်ဘက်နှင့်တစ်ဘက်ဆန့်ကျင်သည့်အုပ်စုများကြားအကြမ်းမဖက်သော နည်းလမ်းကို အသုံးပြု၍ သဘောထားကွဲလွဲမှုများကို ဖြေရှင်းစေသည့် ယန္တရားများအား မိတ်ဆက်ပေးသည်။ ထို့ကြောင့် ငြိမ်းချမ်းရေးတည်ဆောက်ခြင်းနှင့် ပဋိပက္ခမဖြစ်စေရန် ကြိုတင်ကာကွယ်ရာတွင် ရေရှည်ပံ့ပိုးကူညီပေးသည်။ ထို့အပြင် ရေတိုတွင်လည်း ငြိမ်းချမ်းရေးကို ခိုင်မာအားကောင်းစေပြီး အနာဂတ်တွင်အကြမ်းဖက်မှုများဖြစ်ပွားခြင်းမှလည်း ကြိုတင်ကာကွယ်နိုင်သည် (Cousens, Kumar and Wermester 2001; Malone and Wermester 2000: 46; Ludsin 2011: 242)။

ဒီမိုကရေစီစနစ်ဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲခြင်းသည် အားလုံးပါဝင်မှုရှိသော အင်စတီကျူးရှင်းမူဘောင်တစ်ခုကို ဖန်တီးပေးပြီး ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပြဌာန်းချက်အသစ်များ လက်တွေ့ အကောင်အထည် ဖော်ဆောင်နိုင်စေရန်ဖြစ်သည်။ တစ်ချိန်တည်းမှာပင် နိုင်ငံရေးခေါင်းဆောင်များအား နိုင်ငံကိုရည်ရှည်တည်တံ့သည့် ငြိမ်းချမ်းရေးဆီသို့ ဦးဆောင်ရန် စည်းရုံးအားပေးသည် (Paris and Sisk 2009; Call 2012)။ ပဋိပက္ခဒဏ်သင့်အခြေအနေရှိ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်သည် အသွင်သဏ္ဌာန်အမျိုးမျိုးဖြင့် ရှိနိုင်သည်။ ထိုသို့ဖြစ်ခြင်းမှာ ပိုမိုကျယ်ပြန့်သည့် နိုင်ငံရေးရေခံမြေခံအခြေအနေနှင့် ပဋိပက္ခသဘောသဘာဝပေါ်မူတည်သည်။ သာကေအနေဖြင့်

- ဘော့စ်နီးယားနိုင်ငံနှင့် ဟာဇီဂိုဗီးနားနိုင်ငံ (၁၉၉၅ ခုနှစ်) တို့ရှိ အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါဝင်သော ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူစာချုပ်များ
- ရဝမ်ဒါနိုင်ငံ (၁၉၉၃ ခုနှစ်) နှင့် ကွန်ဂိုသမ္မတနိုင်ငံ (DRC) (၂၀၀၃ ခုနှစ်) တို့တွင် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို ပိုမိုကျယ်ပြန့်သည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်၏ အစိတ်အပိုင်းတစ်ခုအဖြစ် ထည့်သွင်းထားသော ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူစာချုပ်များ
- လစ်ဗျား (၂၀၁၁ ခုနှစ်) နှင့် ဆိုင်ယာလီဝမ် (လုပ်ဆောင်ရန်စီစဉ်ထားသည့်) တို့တွင် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များ ဦးစွာရှိခဲ့သည်ဖြစ်စေ မရှိခဲ့သည်ဖြစ်စေ လက်ရှိဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို ပြင်ဆင်ခြင်း
- ကမ္ဘောဒီးယား (၁၉၉၁ ခုနှစ်)၊ အာဖဂန်နစ္စတန် (၁၉၉၃ ခုနှစ်) နှင့် လစ်ဗျား (၂၀၀၃ ခုနှစ်) တို့တွင် ကြားဖြတ်အစီအမံများကို ကိုယ်စားပြုသည့် သို့မဟုတ် ထည့်သွင်းထားသည့် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူစာချုပ်များ
- အန်ဂိုလာ (၁၉၉၂ ခုနှစ်)၊ အရှေ့တီမော (၂၀၀၂ ခုနှစ်) နှင့် ယီမင် (၂၀၁၁ ခုနှစ်) တို့ရှိ (ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များနှင့် သီးခြားခွဲထုတ်ထားသည့်) ကြားဖြတ်အစီအမံများ

- အခြားနိုင်ငံများအကြားရှိ ဆိုမာလီယာ (၂၀၀၄ ခုနှစ်)၊ ဆူဒန် (၂၀၀၅ ခုနှစ်)၊ နီပေါ (၂၀၀၇ ခုနှစ်) နှင့် တောင်ဆူဒန် (၂၀၁၁ ခုနှစ်) တို့ရှိ (ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များနှင့် မဟုတ်ဘဲသီးခြား ခွဲထုတ်ထားသည့်) ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ

မူဝါဒချမှတ်သူများသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာလုပ်ငန်းစဉ်များကို သတိအသိရှိရှိ ရွေးချယ်ခြင်းမရှိကြပေ။ အထူးသဖြင့် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ် (သို့မဟုတ် အခြား ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ အစီအမံပုံစံတစ်မျိုးမျိုး) ကို မူကြမ်းရေးဆွဲရန် ချင့်ချိန် နှိုင်းဆ၍ မဆုံးဖြတ်ကြပေ။ အမှန်စင်စစ်တွင် အချိန်ယူဖြေရှင်းရသည့် လက်ဝင်၍ မတူကွဲပြားသော နိုင်ငံရေးအခြေအနေများ၊ သမိုင်းကြောင်းများနှင့် လက်ရှိအကန့်အသတ်များက လုပ်ငန်းစဉ် ပုံစံအပေါ် မင်းမူကြသည်။

ဖော်ဆောင်ဆဲအဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုချက်တစ်ရပ်

ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ၏ အဓိကပန်းတိုင်မှာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အင်္ဂါစဉ် တစ်ရပ်မှ နောက်အင်္ဂါစဉ်တစ်ရပ်သို့ ကူးပြောင်းမှုဖြစ်စဉ်တွင် တံတားတစ်စင်းသဖွယ် ပေါင်းကူးပေးခြင်းဖြစ်သည်။ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် အစိုးရအတွက် အင်စတီကျူးရှင်းဆိုင်ရာ ယာယီစုဖွဲ့မှုတစ်ရပ်ကို သော်လည်းကောင်း၊ အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံတစ်ရပ် ဆွေးနွေးညှိနှိုင်းရာတွင် မူဘောင်တစ်ရပ်ကိုသော်လည်းကောင်း ပံ့ပိုးပေးသည်။ ၎င်းတို့သည် ဥပဒေအရလည်း အာဏာတည်သည် (ထိုအချက်သည် ငြိမ်းချမ်းရေး သဘောတူညီချက်များနှင့် မတူညီသည့် အချက်ဖြစ်သည်)။² ဤမူဝါဒစာတမ်းတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်ကို ချင့်ချိန်နှိုင်းဆရေးဆွဲထားသော အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ် မပြဌာန်းမီအချိန်အတိုင်းအတာတစ်ခုအတွင်း ဥပဒေအထွဋ်အထိပ်အဖြစ် ခိုင်မာစေသည့် စာချုပ်စာတမ်းအစိတ်အပိုင်းတစ်ခုအဖြစ် အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုကြသည်။³

² အမှန်စင်စစ် မည်သည့်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမှ အပြီးသတ်ဟု မဆိုနိုင်ပေ။ သို့သော် ရည်မှန်းသည့် အစားထိုးမည့် စာချုပ်စာတမ်းတစ်ခုမရှိဘဲ အချိန်အကန့်အသတ်မရှိ ရေရှည်တည်တံ့ခိုင်မာသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ သဘောတူညီမှုရရှိခြင်းကို ဖော်ညွှန်းလိုသည့်အတွက် ထိုဝေါဟာရအား ဤမူဝါဒစာတမ်းတွင် အသုံးပြုထားသည်။

³ “ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်ဆိုသည်မှာ လက်ရှိဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအင်္ဂါရပ်မှ အဓိက ဥပဒေရေးရာ ခွဲထွက်မှုကို သတ်မှတ်ပေးသည့် စာချုပ်စာတမ်းအစိတ်အပိုင်းတစ်ရပ်ဖြစ်သည်။ ၎င်းသည် အပြီးသတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမပြဌာန်းမီ သို့မဟုတ် သီးခြားဥပဒေဖြစ်တည်မှု အခြေမကျမီ အချိန်ကာလသတ်မှတ်ချက်တစ်ခုအတွင်း ဥပဒေအထွဋ်အဖြစ်ခိုင်မာစေသည်” ဟု ထိုအဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုချက်၏ မူရင်း၌ဆိုသည်။ ဤမူဝါဒတွင် အသုံးပြုထားသည့် အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုချက်သည် ၂၀၁၅ ခုနှစ် မတ်လ ၃၁ ရက်နေ့မှ ဧပြီလ ၁ ရက်နေ့အတွင်း ဤမူဝါဒရေးသားသူ၊ Christine Bell၊ Sumit Bisarya၊ Tom Ginsburg၊ Cheryl Saunders၊ Christie Warren နှင့် Asanga Welikala တို့အကြား အပြန်အလှန်အီးမေးလ်ပို့ဆွေးနွေးရာမှရရှိလာသော ရလဒ်ဖြစ်သည်။ ဤခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာသုံးသပ်မှုသည် အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုချက်၏ နောက်ဆုံးစကားရပ် (သီးခြားဥပဒေရေးရာ ဖြစ်တည်မှုအခြေကျခြင်း)ကို ထည့်သွင်းသည့်အတွက် ပြည်နယ်/တိုင်းဒေသကြီး ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ တည်ဆောက်ရေးနှင့်စပ်လျဉ်းသည့် သာဓကများဖြစ်သော (ကူးပြောင်းသည့်) အစိုးရဖွဲ့စည်းပုံများကို ဖွဲ့စည်းတည်ထောင်ရာတွင် စာချုပ်စာတမ်းအစိတ်အပိုင်းတစ်ခုအဖြစ် အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုကြသည်။ ထို့အပြင် ၎င်းသည် (က) စာချုပ်တွင် တရားဝင်အတိအလင်း ထည့်သွင်းရေးဆွဲထားသည့် ဥပဒေအထွဋ်အဖြစ် ခိုင်မာစေပြီး (ခ) ယာယီဥပဒေအကန့်အသတ်ဖြစ်စေကာ (ဂ) အနာဂါတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ လုပ်ငန်းစဉ်အတွက် အထောက်အပံ့ဖြစ်စေသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ တည်ဆောက်ရေးနှင့်စပ်လျဉ်းသည့် သာဓကများဖြစ်သော Bougainville (၁၉၉၄)၊ Somaliland (၁၉၉၇)၊ South Sudan (၂၀၀၅) နှင့် Bangsamoro (၂၀၁၂) တို့ကို အတိအလင်း ချန်လှပ်ထားခဲ့ပြီး ထိုကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ/အစီအမံ အုပ်စုကို နောက်ထုတ်မည့် စာအုပ်တွင် ဆက်လက် ထည့်သွင်း ဆွေးနွေးသွားမည်ဖြစ်သည်။

ထို့ကြောင့် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်ကို (အကူးအပြောင်းကာလ) အစိုးရ ဖွဲ့စည်းပုံများ ဖွဲ့စည်းတည်ထောင်ရာတွင် စာချုပ်စာတမ်းအစိတ်အပိုင်း တစ်ခုအဖြစ် အဓိပ္ပါယ် ဖွင့်ဆိုကြသည်။ ထို့အပြင် ၎င်းသည် (က) စာချုပ်တွင် တရားဝင်အတိအလင်း ထည့်သွင်းရေးဆွဲ ထားသည့် ဥပဒေအထွဋ်အထိပ်အဖြစ်ခိုင်မာစေပြီး (ခ) ယာယီ၌ အကန့်အသတ်ဖြစ်စေကာ (ဂ) အနာဂါတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ လုပ်ငန်းစဉ်အတွက် အထောက်အပံ့ဖြစ်စေသည်။

ထိုအဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုချက်ကို အသုံးပြုပြီး ဇယား ၂.၁ တွင် စစ်အေးကာလနောက်ပိုင်းတွင် ရေးဆွဲခဲ့သော ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို စာရင်းပြုစုထားသည်။ ထိုစာရင်းတွင် အကူးအပြောင်းဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်စာချုပ်၊ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေဆိုင်ရာ သဘောတူညီချက်များနှင့် ကြားဖြတ်ကြေညာစာတမ်းများ စသည့် စာချုပ်စာတမ်း များစွာ ပါဝင်သည်။⁴

ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များနှင့် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ရေးဆိုင်ရာ လုပ်ငန်းစဉ်အတွက် လုပ်ငန်းစဉ်အဆင့်များ ချမှတ်ကာ နိုင်ငံရေးနှင့် ဥပဒေရေးရာဖွဲ့စည်းမှုပုံစံသစ်များ ရေးဆွဲခြင်းဖြင့် ပဋိပက္ခကို သိသာ ထင်ရှားစွာ အသွင်ပြောင်းရန်နှင့် (သို့မဟုတ်) ပစ်ခတ်တိုက်ခိုက်မှုရပ်စဲရေးမှတစ်ဆင့် အကြမ်း ဖက်မှုများကို အဆုံးသတ်စေရန်ရည်ရွယ်ပြီး မသင့်မြတ်သော အစုအဖွဲ့များအကြား ပဋိညာဉ် တစ်ရပ်ချုပ်ဆိုခြင်းကို ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူစာချုပ်များအဖြစ် နားလည်သဘောပေါက်ကြသည် (Bell 2006: 374; Bell 2008: 200; Easterday 2014: 379; Samuels 2009: 175)။ ထိုသဘောတူစာချုပ်များကို ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများအဖြစ် တစ်ခါတစ်ရံတွင်ရေးဆွဲ အသုံးပြုကြသည့်အတွက် ၎င်းတို့အကြားတွင်အမြဲတစေအားဖြင့် သဲကွဲမှုမရှိနိုင်ပေ။ ၁၉၉၃ ခုနှစ် ရာဝမ်ဒါနိုင်ငံတွင်လည်းကောင်း၊ ၂၀၀၅ ခုနှစ် ဆူဒန်နိုင်ငံတွင်လည်းကောင်း ပြုလုပ်ခဲ့သည့် ငြိမ်း ချမ်းရေး သဘောတူစာချုပ်များသည် နောက်ဆုံး၌ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများဖြစ်လာ ခဲ့ခြင်းမှာ သာကေများဖြစ်သည်။

ယေဘုယျအားဖြင့် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူစာချုပ်များ၏ သဘောသဘာဝမှာ လုပ်ငန်းစဉ် ကိုသော်လည်းကောင်း (ဥပမာစားပွဲဝိုင်းတွင် မည်သူမည်ဝါပါသည်) အနှစ်သာရကိုသော်လည်း ကောင်း (ဥပမာ ထည့်သွင်းကြသည့်အကျိုးစီးပွားများ) ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေထက် ပိုမိုချန်လှပ်လေ့ရှိသည်။ ထို့အပြင် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူစာချုပ်များသည် အကူးအပြောင်း

⁴ Armenia၊ Croatia ၊ ယခင် Yugoslav Republic of Macedonia, Georgia နှင့် Slovenia နိုင်ငံတို့၏ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေများကို ထည့်သွင်းမဆွေးနွေးထားပေ။ Yugoslav ခေတ်လွန်နိုင်ငံများတွင် ကြားဖြတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေများ၌ Yugoslav ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြင်ဆင်ချက်ကို ထည့်သွင်းခဲ့သည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ရေးဆွဲရေး နှင့် ပဋိပက္ခအသွင်ပြောင်းခြင်းဆိုင်ရာ Princeton ဒေတာအရ Armenia နိုင်ငံတွင် Soviet နိုင်ငံတော်ကြီး၊ အစိုးရ ဖွဲ့စည်းမှုပုံစံနှင့် သမ္မတရွေးကောက်တင်မြှောက်ရေးဆိုင်ရာဥပဒေဖြင့် ဖြည့်စွက်ထားသည့် လွတ်လပ်ရေးကြေငြာ စာတမ်းအပါအဝင် ၁၉၉၁ ခုနှစ်တွင် ရေးဆွဲပြဌာန်းခဲ့သော စာချုပ်စာတမ်းများအား ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အဖြစ် အသုံးပြုခဲ့ကြသည်။ Gorgia နိုင်ငံ၏ မူရင်းစာချုပ်စာတမ်းမှာ မရှိနိုင်ခဲ့ပေ။ Hungary ၏ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေမှာ ဒုတိယအဆင့် မူကြမ်းရေးဆွဲစဉ်ရေးကြိုးပမ်းမှု မဖြစ်မြောက်ခဲ့သည့်နောက်တွင် အမြဲတမ်းဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေဖြစ်လာသည့်အတွက် ၎င်းအားထည့်သွင်းဆွေးနွေးထားခြင်း မရှိပေ (Arato and Miklósi ၂၀၁၀: ၃၅၁)။

လုပ်ငန်းစဉ်ချမှတ်ရာတွင် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများထက်ပို၍ ကျဉ်းမြောင်းသည့် အချိန် ဇယားများရှိသည်။ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူစာချုပ်များ နှင့်လုံးလုံး ခွဲခြားနိုင်သည့် နောက်ဆုံးအချက်မှာ ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူစာချုပ်များသည် အကြမ်း ဖက်သည့် နည်းလမ်းဖြင့် ဖြေရှင်းသည့်အုပ်စုများကို ဖြောင့်ဖြန်းချရာတွင် ထိုအုပ်စုများအား မက်လုံးပေးခြင်း၊ စိတ်ဝင်စားနိုင်သည့် (ငွေကြေးမဟုတ်သည့် အခြားအပေးအယူ) တစ်ခုခုကို ကမ်းလှမ်းခြင်း စသည့်ပိုမိုကျဉ်းမြောင်းသည့် အကျိုးစီးပွားများကို အသားပေးနိုင်သည်။

ဇယား ၂.၁ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ - ၁၉၉၀ မှလက်ရှိအထိ

နိုင်ငံ	စာချုပ်စာတမ်းအမည်	တရားဝင်သည့် ကာလ
Lithuania	ကြားဖြတ်အခြေခံဥပဒေ	၁၉၉၀-၁၉၉၂
Ethiopia	Ethiopia နိုင်ငံ၏ အကူးအပြောင်းကာလ ပဋိညာဉ်	၁၉၉၁-၁၉၉၅
Chad	အကူးအပြောင်းဆိုင်ရာ အမျိုးသားပဋိညာဉ်	၁၉၉၁-၁၉၉၆
Albania	ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အဓိကပြဌာန်းချက်များ ဆိုင်ရာ ဥပဒေ	၁၉၉၁-၁၉၉၈
Togo	ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ	၁၉၉၂
Poland	ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေငယ်	၁၉၉၂-၁၉၉၇
Eritrea	ကြေညာချက်များ ၂၂/၁၉၉၂ နှင့် ၂၃/၁၉၉၂	၁၉၉၂-လက်ရှိ
Rwanda*	Arusha သဘောတူညီချက်	၁၉၉၃-၂၀၀၃
South Africa	တောင်အာဖရိကသမ္မတနိုင်ငံ၏ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေ	၁၉၉၄-၁၉၉၇
Democratic Republic of the Congo (DRC)	ကွန်ဂိုဒီမိုကရက်တစ် သမ္မတနိုင်ငံ၏ ကြားကာလ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ၉ ဧပြီလ ၁၉၉၄	၁၉၉၄-၁၉၉၇
Ukraine	ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ သဘောတူညီချက်	၁၉၉၅-၁၉၉၆
Burundi	အကူးအပြောင်းဆိုင်ရာနိုင်ငံတော်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေနှင့် အကူးအပြောင်းဆိုင်ရာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေအက်ဥပဒေ	၁၉၉၈-၂၀၀၁
Burundi	Burundi သမ္မတနိုင်ငံ၏ အကူးအပြောင်းဆိုင်ရာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ (အင်္ဂါစဉ် ၁ အခန်း ၂ (ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး) နှင့် အင်္ဂါစဉ် ၂ အခန်း ၂ ပုဒ်မ ၁၅ Arusha၏ (အကူးအပြောင်းဆိုင်ရာ အင်စတီကျူးရှင်းများ) Burundi အတွက် ငြိမ်းချမ်းရေးနှင့် ပြန်လည်သင့် မြတ်ရေး သဘောတူညီချက်)	၂၀၀၁-၂၀၀၄
Afghanistan	Afghanistan နိုင်ငံတွင် အမြဲတမ်းအစိုးရအင်စတီ ကျူးရှင်းများ ပြန်လည် မတည်ထောင်မီ ကြားဖြတ်အစီအမံများ ဆိုင်ရာ သဘောတူညီချက် (Bonn သဘောတူ စာချုပ်)	၂၀၀၁

Kosovo	ကြားဖြတ် ကိုယ်ပိုင်အစိုးရအတွက် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာမူဘောင်	၂၀၀၁-၂၀၀၈
DRC*	ဒီမိုကရက်တစ် ကွန်ဂို (Congo) သမ္မတနိုင်ငံ၏ အကူးအပြောင်းဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ	၂၀၀၃-၂၀၀၆
Iraq	Iraq နိုင်ငံ အကူးအပြောင်းကာလအတွက် အုပ်ချုပ်ရေးဆိုင်ရာဥပဒေသို့မဟုတ် အကူးအပြောင်းဆိုင်ရာ အုပ်ချုပ်ရေးဥပဒေ	၂၀၀၄-၂၀၀၅
Somalia	Somali သမ္မတနိုင်ငံအတွက် အကူးအပြောင်းဆိုင်ရာ ဖက်ဒရယ် ပဋိညာဉ်စာချုပ်	၂၀၀၄-၁၂
Sudan	Sudan သမ္မတနိုင်ငံ၏ ကြားဖြတ် နိုင်ငံတော် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ	၂၀၀၅- လက်ရှိ
Thailand	ထိုင်းဘုရင်နိုင်ငံတော်၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ	၂၀၀၆-၂၀၀၇
Nepal	Nepal နိုင်ငံ၏ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ	၂၀၀၇-၂၀၁၅
Madagascar	Charte de la အကူးအပြောင်း	၂၀၀၉-၂၀၁၀
Egypt	Egypt သမ္မတနိုင်ငံ၏ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသို့မဟုတ် ၂၀၁၁ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာကြေညာချက်	၂၀၁၁-၂၀၁၂
Libya	Libya နိုင်ငံ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကြေညာချက်	၂၀၁၁-လက်ရှိ
South Sudan	တောင် Sudan သမ္မတနိုင်ငံ၏ အကူးအပြောင်းဆိုင်ရာဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ	၂၀၁၁-လက်ရှိ
Yemen	Gulf ကော်ပိုရေးရှင်းကောင်စီ၏ အစပျိုးလုပ်ဆောင်မှုနှင့်အညီ Yemen နိုင်ငံတွင် အကူးအပြောင်းဖြစ်စဉ်အတွက် လက်တွေ့အကောင်အထည်ဖော်ဆောင်ရွက်ရေးဆိုင်ရာ သဘောတူညီချက်	၂၀၁၁-လက်ရှိ
Somalia	Somalia သမ္မတ ဖက်ဒရယ် နိုင်ငံ၏ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ	၂၀၁၂- လက်ရှိ
Central African Republic	အာဖရိက သမ္မတနိုင်ငံ (Central African Republic) ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ	၂၀၁၃-လက်ရှိ
Burkina Faso	Burkina Faso ၏ အကူးအပြောင်းဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်စာချုပ်	၂၀၁၄
Thailand	ထိုင်းဘုရင်နိုင်ငံတော်၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ	၂၀၁၄- လက်ရှိ

* ကြားဖြတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများပါဝင်ခဲ့သည့် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များ သို့မဟုတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များဖြစ်ခဲ့သည့် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေများကို ရည်ညွှန်းသည်။

မှတ်စု - ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့်စပ်လျဉ်းသည့်ဆွေးနွေးချက်များကို ConstitutionNet website, <<http://www.constitutionnet.org/event/workshop-role-interim-constitutions-post-conflict-settings-4-5-december-2014-edinburgh>> တွင် link ရရှိနိုင်သည်။

တစ်ချိန်တည်းမှာပင် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များသည် အငြင်းပွားဖွယ် သို့မဟုတ် အနည်းဆုံး မသေချာမရေရာသည့် ဥပဒေသဘောသဘာဝများရှိသည်။ ငြိမ်းချမ်းရေး သဘောတူညီချက်များကို အောင်မြင်စွာအကောင်အထည်ဖော်ဆောင်ရွက်ခြင်းသည် ပါဝင်အုပ်စုများ၏ မိမိဆန္ဒအလျောက် စဉ်ဆက်မပြတ် သဘောတူလက်ခံမှုအပေါ်တွင် အဓိကမူတည်ပြီး ၎င်းသဘောတူလက်ခံမှုများသည် တတိယအုပ်စုရှိ အာမခံလူများ၏ မက်လုံးပေးခြင်းကြောင့်လည်း ဖြစ်နိုင်သည် (Bell 2006: 384, 400; Abbot et al. 2000)။ ထို့အပြင် အကယ်၍ ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားရာနေရာသည် တိုင်းပြည်တစ်ခုသာဖြစ်လျှင် (က) ပါဝင်သည့်အုပ်စုများသည် ပြည်တွင်းတရားရုံးများ၏ တရားဝင်မှုကိုလက်ခံမှသာ (ခ) လက်နက်ကိုင်တပ်ဖွဲ့များသည် သဘောတူညီချက်များကို အာဏာတည်စေနိုင်မှသာ (ပဋိပက္ခဒဏ်သင့်သည့် အခြေအနေအများစုတွင် မဖြစ်နိုင်သည့် အဆိုပြုချက် ဖြစ်သည်)၊ သို့မဟုတ် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်အား ဥပဒေအထွဋ်အထိပ်ဖြစ်စေသည့်အတွက် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ အစီအမံတစ်ရပ်ဖြစ်လာမှသာ ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်သည် အာဏာတည်မည်ဖြစ်သည်။

ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူစာချုပ်၏ တရားဝင်ဖြစ်မှုသည် လိုက်နာမှုဆိုင်ရာ အရေးကြီးအင်္ဂါရပ်တစ်ခုဖြစ်သည်။ တစ်ဖက်တွင် ထိုသဘောတူညီချက်များ၏ တရားဝင်မှုသည် လိုက်နာမှုမရှိခြင်းတည်းဟူသော ဂုဏ်သိက္ခာဆုံးရှုံးမှုများကို ဖြစ်ပေါ်စေနိုင်ပြီး အခြားတစ်ဖက်တွင် ၎င်း၏ စည်းနှောင်မှု အနေအထားသည် ရှင်းလင်းမှုမရှိသည့်အတွက် အုပ်စုများပါဝင်လိုမှုကို အားပျော့စေနိုင်သည် (Bell 2006: 386)။ ၁၉၉၀ ခုနှစ်မှ စတင်ပြီး ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို မတုံ့မဆိုးဆွေးနွေးခြင်း သို့မဟုတ် ရေးဆွဲခြင်းဖြင့် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များ၏ တရားဝင်မှု၊ ထိုသဘောတူညီချက်များကို အကောင်အထည်ဖော်ဆောင်ရွက်နိုင်စွမ်း စသည်တို့နှင့် စပ်လျဉ်းသည့် ကိစ္စရပ်ပြဿနာများကို ရှောင်တိမ်းနိုင်ခဲ့ကြသည် (ဥပမာ အီသီယိုးပီးယား (၁၉၉၁ ခုနှစ်) တိုဂို (၁၉၉၂ ခုနှစ်) ကွန်ဂိုသမ္မတနိုင်ငံ (၁၉၉၄ ခုနှစ်နှင့် ၁၉၉၇ ခုနှစ်) ဘလ္လန်ဒိုင်း (၁၉၉၆ ခုနှစ်နှင့် ၁၉၉၈ ခုနှစ်) အီရတ် (၂၀၀၄ ခုနှစ်) လစ်ဗျား (၂၀၁၁ ခုနှစ်))။

အခြားနိုင်ငံများသည် လက်ရှိ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ခုအောက်တွင် လည်ပတ်သည့် ကြားဖြတ်အစီအမံများ ပြုလုပ်ကြသည်။ စစ်အေး ပြီးဆုံးသည့်အချိန်မှစ၍ အနည်းဆုံး နိုင်ငံလေးခု - အယ်လ်ဂျီးရီးယား (၁၉၉၄ ခုနှစ် - ၁၉၉၇ ခုနှစ်)၊ မော်ရိုဇွေးနီးယား (၂၀၀၉ ခုနှစ်)၊ မတ်ဒတ်စကာ (၂၀၁၁ ခုနှစ် - ၂၀၁၄ ခုနှစ်) နှင့် မာလီ (၂၀၁၂ ခုနှစ် - ၂၀၁၃ ခုနှစ်) တို့သည် ငြိမ်းချမ်းရေး သဘောတူညီချက်များမတိုင်မီ (နှင့် ထိုသဘောတူညီချက်များနှင့် မတူသည့် သီးခြား) ကြားဖြတ်အစီအမံများကိုမူကြမ်းရေးဆွဲခဲ့ကြသည်။ ဥပဒေအထွဋ်အထိပ်မရှိသည့် အခိုက်အတန့်တွင် ယင်းကြားဖြတ်အစီအမံများသည် တည်ဆဲဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေမှတစ်ဆင့် ကာလအတိုင်းအတာတစ်ခုအထိ အာဏာတည်ခဲ့ကြသည်။ အီဂျစ်နိုင်ငံ၏ ၂၀၁၃ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ကြေငြာချက်သည် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်မပါဝင်ဘဲ ယခင်ပြဌာန်းထားသည့်ဥပဒေများနှင့်စည်းမျဉ်းများအား ဥပဒေအထွဋ်အထိပ်အဖြစ် ဖော်ပြသည် (ပုဒ်မ ၃၂)။ သို့သော် ကြေညာချက်နှင့်အညီ ပြင်ဆင်မှုများနှင့် ဖျက်သိမ်းမှုများကိုတော့ ခွင့်ပြုသည်။

အချုပ်အားဖြင့် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများနှင့် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များ ကြားရှိ အရှင်းလင်းဆုံး ကွဲပြားခြားနားချက်နှစ်ခုမှာ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည်

လုပ်ငန်းစဉ်နှင့် အနှစ်သာရပိုင်းတွင် ပါဝင်မှုပိုမိုမြင့်မားပြီး ဥပဒေအခြေခံစနစ်များနှင့် ဥပဒေအရ အာဏာတည်ခြင်းတို့ဖြစ်စေသည်။ ငြိမ်းချမ်းရေး သဘောတူညီချက်များသည် ရှိရင်းစွဲ ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေ မူဘောင်၏ လွှမ်းမိုးမှုမရှိလျှင် ဥပဒေကဲ့သို့ အာဏာတည်သည့် အနေအထား ရှိနိုင် သည်။ သို့သော် အာဏာတည်စေမှုသည် တတိယအုပ်စု၏ပံ့ပိုးမှုအပေါ်တွင် အများဆုံး မူတည် မည် ဖြစ်သည်။ ထိုစာချုပ်စာတမ်းနှစ်ရပ်စလုံးသည် အကူးအပြောင်းသဘောဖြစ်ပြီး ပဋိပက္ခ ချုပ်ငြိမ်းစေရေးနှင့် နိုင်ငံနှင့် လူ့အဖွဲ့အစည်းအကြား ပေါ်ထွက်လာသည့် လူမှုပဋိညာဉ်များအဖြစ် ဆောင်ရွက်ရေးဆိုသော တူညီသည့်ပန်းတိုင်ရှိကြသည်။

ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူစာချုပ်နှင့် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအကြားရှိ ကွဲပြားခြားနား ချက်များနှင့် တူညီချက်များသည် နီပေါနိုင်ငံက ၎င်း၏ ငြိမ်းချမ်းရေးသဘော တူညီချက် အစိတ် အပိုင်းများကို ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ နောက်ဆက်တွဲအဖြစ် အဘယ့်ကြောင့် ထည့်သွင်းသည်ဆိုသည့်အချက် (သို့မှသာ ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်သည် အသွင်အကူး အပြောင်း ကနဦးကာလတွင် ဆက်လက်အာဏာတည်မည်) ကို ရှင်းလင်းပေးပါသည်။ အခြား သောနိုင်ငံများက ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက် ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးမှုများကို လုံးဝရှောင်ကြဉ်ကြပြီး ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမူကြမ်း ရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်ကို တိုက်ရိုက်ဆောင်ရွက်ကြသည့် အချက် ကိုလည်း ရှင်းလင်းစေပါသည်။

ကြားဖြတ်အစီအမံများနှင့် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ

ကြားဖြတ်အစီအမံများသည် သတ်မှတ်ထားသည့် အကူးအပြောင်းဆီသို့ နိုင်ငံအား ပေါင်းကူး ပေးရန်ရည်ရွယ်သည့် နိုင်ငံရေးဆွေးနွေးညှိနှိုင်းမှုမှ ရရှိလာသည့် (ယာယီ) ရလဒ်တစ်ခုဖြစ်သည်။ အထက်ဖော်ပြပါ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုချက်သို့ပင် ကြားဖြတ် အစီ အမံများသည် အစိုးရ၏စုစုံပုံကို ချမှတ်ပေးနိုင်သည်။ သို့သော် ၎င်းတို့သည် (တရားဝင်) ဥပဒေ အထွဋ်အထိပ်ဖြစ်မှုမရှိပေ။ ထို့ပြင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ တည်ဆောက်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်အတွက် လုပ်ငန်းစဉ်အဆင့်ဆင့် ချမှတ်မပေးပေ။

အထူးသဖြင့် နိုင်ငံရေးနှင့် ဥပဒေရေးဆွဲရာစုဖွဲ့မှုအသစ်အတွက် မူဘောင်တစ်ခုချမှတ်ရန် ကြားဖြတ်အစီအမံများကို ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များ၏ လုပ်ငန်းဆောင်တာ အစိတ် အပိုင်းတစ်ရပ်အဖြစ် ထည့်သွင်းနိုင်ချေ ပိုမိုများပြားလာသည်။ ထို့အပြင် စစ်ပွဲမှ ငြိမ်းချမ်းရေးဆီသို့ ကူးပြောင်းမှုများတွင် ကြားဖြတ်အစီအမံများသည် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များ၏ အစိတ် အပိုင်းတစ်ရပ် (သို့မဟုတ် အလားတူစာချုပ်စာတမ်း) ဖြစ်လာနိုင်သည်။

ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များသည် တရားဝင်ဥပဒေ အထွဋ်အထိပ်အာဏာ မရှိသည့် အတွက် လေးစားလိုက်နာမှုသည် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများထက် အုပ်စုများ၏ မိမိ ဆန္ဒအလျောက် လက်ခံသဘောတူသည့် အပေါ်တွင် များစွာမှီတည်သည်။ ထို့ပြင် ငြိမ်းချမ်းရေး သဘောတူညီချက်များနှင့် ကြားဖြတ်အစီအမံများ၏ အာဏာတည်နိုင်စွမ်းမှာ အုပ်စုများ၏ လေးစား လိုက်နာမှုအပေါ်တွင် ဦးစွာပထမမူတည်သည်။ အပြန်အလှန်အားဖြင့် ထိုလေးစားလိုက်နာမှု သည်လည်း ပြင်ပမှလာသော အကြောင်းအရာများပေါ်တွင် မူတည်ပြန်သည်။ ယင်းအကြောင်း

အရာများတွင် အုပ်စုများမှ သဘောတူညီချက်များကို လေးစားလိုက်နာမည့် ကတိကဝတ်၊ လေးစားလိုက်နာမှုကို ပဲ့ကိုင်ပေးသည့် လက်နက်ကိုင်တပ်ဖွဲ့များ၊ တရားရေးစနစ်၏ စွမ်းရည်နှင့် တရားဝင်မှု စသည်တို့ပါဝင်သည်။⁵ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည်လည်း ထိုနည်းအတိုင်း ဖြစ်သည်ဟု ဆိုနိုင်သည်။

ထို့ကြောင့် ငြိမ်းချမ်းရေးတည်ဆောက်မှုဆိုင်ရာ ပညာရှင်များက ငြိမ်းချမ်းရေး သဘောတူညီချက်များ (နှင့် ကြားဖြတ် အစီအမံများ)အား ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများမှ သိသာထင်ရှားစွာ ခွဲထုတ်ခြင်းမပြုရသည့် ရည်ရွယ်ချက်ကောင်းများစွာ ရှိနိုင်သည်။ ၎င်းတို့၏ အနှစ်သာရများသည် ရင်ဆိုင်ရသည့် အခြေအနေအပေါ် သိသာထင်ရှားစွာ မူတည်ပြီး သတ်မှတ်ထားသော ကဏ္ဍများထက် လွန်၍ စွမ်းဆောင်နိုင်သည်။ တစ်ခါတစ်ရံတွင် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များမှာ နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာ ငြိမ်းချမ်းရေးဆွေးနွေးညှိနှိုင်းမှုများမှ ထွက်ပေါ်လာသော ရလဒ်ဖြစ်သည့်အတွက် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြန်လည်သင့်မြတ်ရေးနည်းလမ်းများနှင့် ပဋိပက္ခဖြစ်နိုင်သည် (Easterday 2014: 392)။ အခြားသော အခြေအနေများတွင် ၎င်းတို့သည် အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေသို့ ဦးတည်သည့် (နောက်ထပ် အကူးအပြောင်းဆိုင်ရာ တရားစီရင်ရေးနှင့် ပြန်လည်သင့်မြတ်ရေး ယန္တရားများအတွက်) လုပ်ငန်းစဉ်များ ချမှတ်ပေးနိုင်သည် (Teitel 2000: 191)။ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအတွက်လည်း အလားတူယူဆချက်မှာ မှန်ကန်မှုရှိသည်။

သို့သော် ဤမူဝါဒစာတမ်းတွင် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များနှင့် ကြားဖြတ်အစီအမံများနှစ်ရပ်စလုံးနှင့် ခွဲခြားထားသည်။ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များ၊ ကြားဖြတ်အစီအမံများနှင့် မတူသည့် အချက်မှာ ၎င်း၏အားသာချက်သည် ဥပဒေဆိုင်ရာအာဏာတည်မှုအပေါ်တွင် ကိန်းအောင်းခြင်းဖြစ်သည်။ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များ၊ ကြားဖြတ်အစီအမံများနှင့် ခွဲခြားရသည့်အကြောင်းရင်းနှစ်ရပ်ရှိသည်။ ၎င်းတို့မှာ (က) သဘောတရားဆိုင်ရာ ရှင်းလင်းမှုရှိစေရန်နှင့် (ခ) ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အောင်မြင်မှုရှိစေရေးအတွက် ပုံစံဒီဇိုင်းနှင့် လုပ်ငန်းစဉ်ကိုသော်လည်းကောင်း၊ ပန်းတိုင်များနှင့် အကြောင်းအချက်များကို သော်လည်းကောင်း ဖော်ပြရန်တို့ဖြစ်သည်။

⁵ “ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ”- သို့မဟုတ် “ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ သဘောတူညီချက်များ” (Easterday ၂၀၁၄: ၃၇၉) ကို ပစ်ခတ်တိုက်ခိုက်မှုရပ်စဲရေး သဘောတူညီချက်၊ (ကြားဖြတ်အစီအမံများ ပါဝင်နိုင်သည့်) ကဏ္ဍစုံငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်၊ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်၊ အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် အထက်ဖော်ပြပါ စာချုပ်စာတမ်းအားလုံးပါဝင်နိုင်သည့် လုပ်ငန်းစဉ်များအဖြစ် Bell (၂၀၀၆-၂၀၀၈) က အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုသည်။

ပဋိပက္ခဒဏ်သင့်အခြေအနေများရှိ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ

၁၉၉၀ ခုနှစ်နောက်ပိုင်း ပေါ်ထွက်လာသည့် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ၏ မတူကွဲပြားမှုများကိုလည်းကောင်း ၎င်းတို့၏အောင်မြင်မှုသည် အကူးအပြောင်းပြုလုပ်သည့် နိုင်ငံတွေ့ကြုံရသော သမိုင်းနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံဆိုင်ရာ အကြောင်းအချက်များအပေါ် အမှီသဟဲပြုသည် ဆိုသည့်အချက်ကို ရှင်းပြရန်အတွက်လည်းကောင်း ဤအပိုင်းတွင် အရေအတွက်ဦးစားပေးဒေတာများကို အသုံးပြုထားသည် (Miller 2010: 601)။ အောက်ဖော်ပြပါ ကဏ္ဍခွဲသည် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပုံစံဒီဇိုင်းနှင့် လုပ်ငန်းစဉ်ရွေးချယ်မှုအပေါ် ဆွေးနွေးတင်ပြထားသည်။

ဒေတာများကိုခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာသုံးသပ်ခြင်း

၁၉၉၀ခုနှစ်မှစတင်၍ အာဖရိကတွင် ၁၉ ခု၊ အာရှတွင် ၆ ခု၊ ဥရောပတွင် ၅ ခု (ဇယား ၃.၁ ကို လေ့လာပါ) စုစုပေါင်း ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ၃၀ ခန့်ကို ကမ္ဘာတစ်ဝှမ်းတွင် ရေးဆွဲပြဌာန်းခဲ့ကြသည်။ ထိုကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ၃၀ တွင် ၂၀ မှာ Uppsala ပဋိပက္ခဒေတာသတင်းအချက်အလက်အစီအစဉ် (UCDP) မှ ပဋိပက္ခဒဏ်သင့်အခြေအနေဟု အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုသည့်အခြေအနေများမှ ပေါ်ထွက်လာခဲ့သည် (သို့မဟုတ် အီသီယိုးပီးယားနှင့် အီရိထရီးယားနိုင်ငံတို့မှာ နိုင်ငံအတွင်းမဟုတ်ဘဲ အခြားနိုင်ငံနှင့်ဖြစ်ပွားသည့် ပဋိပက္ခတွင် ပါဝင်ခဲ့သည့်အတွက် ၎င်းတို့ကို စာရင်းမှဖယ်လိုက်လျှင် ၁၈ ခုဟု ဆိုနိုင်ပေသည်)။ အစိုးရနှင့်ဖြစ်သောပဋိပက္ခနှင့် အစိုးရမဟုတ်သည့်အဖွဲ့များကြား ဖြစ်ပွားသောပဋိပက္ခများအနက် ပဋိပက္ခတစ်ခုတွင်တစ်နှစ်အတွင်း စစ်ပွဲကြောင့် သေဆုံးမှု ၂၅ ဦး သို့မဟုတ် ၂၅ ဦးထက်ပိုလျှင် ထိုပဋိပက္ခကို ဆက်လက်သက်ဝင်နေသော ပဋိပက္ခဟု UCDP က အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုသည်။

ကျန်ရှိကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ၁၀ ခုမှာ ဆိုဗီယက်ခေတ်နောက်ပိုင်းပြောင်းလဲမှုများအပါအဝင် ယေဘုယျအားဖြင့် ((တစ်ခါတစ်ရံတွင်ဆူပူရှုပ်ထွေးမှုရှိသော်လည်း) ငြိမ်းချမ်းသော အကူးအပြောင်းများ (ဥပမာ၁၉၉၀ ခုနှစ်တွင် လီသူရေးနီးယား၊ ၁၉၉၁ ခုနှစ်တွင် အယ်လ်ဗားနီးယား၊ ၁၉၉၂ ခုနှစ်တွင် ပိုလန်နိုင်ငံနှင့် ၁၉၉၅ ခုနှစ်တွင် ယူကရိန်းနိုင်ငံ)၊ ဒီမိုကရေစီအကူးအပြောင်းများ (ဥပမာ ၁၉၉၁ ခုနှစ်တွင် တောင်အာဖရိကနိုင်ငံ)၊ အာဏာသိမ်းမှုများ (၂၀၀၉ ခုနှစ်တွင် မာဒတ်စကာနိုင်ငံ၊ ၂၀၁၄ ခုနှစ်တွင် ဗာဂျီးနား ဖာဆိုနိုင်ငံ၊ ၂၀၀၆ နှင့် ၂၀၁၄ ခုနှစ်တွင် ထိုင်းနိုင်ငံ) နှင့် အခြားအကူးအပြောင်းများ (ဥပမာ ၁၉၉၄ ခုနှစ်တွင် ကွန်ဂိုသမ္မတနိုင်ငံနှင့်၂၀၁၁ ခုနှစ်တွင် အီဂျစ်နိုင်ငံ)မှ ပေါ်ထွက်လာခဲ့ကြသည်။

ဇယား ၃.၁ ပဋိပက္ခဒဏ်သင့်အခြေအနေများရှိ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ၏ အုပ်စုလေးစု

ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များကိုရှေ့ပြေးအနေဖြင့် မပြုလုပ်ခဲ့သောကြားဖြတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ	Afghanistan ၂၀၀၁ ^{၁၁} Iraq ၂၀၀၄ Libya ၂၀၁၁
ဒီဖက်တိုကြားဖြတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို ဖွဲ့စည်းပေးသည့် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များ	Rwanda ၁၉၉၃ DRC ၂၀၀၃ Yemen ၂၀၁၁
ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများနောက် ပြုလုပ်သည့် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များ	Chad ၁၉၉၁ Togo ၁၉၉၂ DRC ၁၉၉၇
ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များနောက် ပြုလုပ်သည့် ကြားဖြတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ	Burundi ၁၉၉၆နှင့် ၂၀၀၁ Kosovo ၁၉၉၉ Somalia ၂၀၀၄ and ၂၀၁၂ Sudan ၂၀၀၅ Nepal ၂၀၀၇ South Sudan ၂၀၁၁ Central African Republic ၂၀၁၃ ^{၁၂} (South Africa ၁၉၉၁) ^{၁၃}

^{၁၁} Afghanistan နိုင်ငံအတွက် ၂၀၁၁ Bonn သဘောတူညီချက်သည် “အမြဲတမ်းအစိုးရ အင်စတီကျူးရှင်းများ ဖွဲ့စည်းမတည်ထောင်မီ Afghanistan နိုင်ငံရှိ ကြားဖြတ်အစီအမံများဆိုင်ရာ သဘောတူညီချက်” ကို ထည့်သွင်းခဲ့သည်။ ၎င်းသည် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအဖြစ် ဆောင်ရွက်ပေးပြီး ပဋိပက္ခအဆုံးသတ်မှုထက် တာလီဘန် ကျဆုံးရေးကို လုပ်ဆောင်သည်ဟု မှတ်ယူနိုင်သည်။ (Ludsin 2011:304)

^{၁၂} အာဖရိကနိုင်ငံ (Central African Republic) တွင် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအောက်တွင် ပစ်ခတ်တိုက်ခိုက်မှု ရပ်စဲရေးကို ဆက်လက်လုပ်ဆောင်ခဲ့သည်။

^{၁၃} နောက်ထပ်အကြမ်းဖက်မှုများ ဆက်လက်မဖြစ်ပွားစေရန်နှင့် အောင်မြင်သောအကူးအပြောင်း ဖြစ်မြောက်စေရန် အတွက် တောင်အာဖရိကနိုင်ငံရှိအုပ်စုများက ၁၉၉၁ ခုနှစ်တွင် နိုင်ငံတော်ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူစာချုပ်ကို လက်ခံသဘောတူခဲ့ကြသဖြင့် တောင်အာဖရိကနိုင်ငံသည် ထိုအုပ်စုခွဲ၏ နောက်တိုးသာက ဖြစ်ခဲ့သည်။

မှတ်စု - ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် စပ်လျဉ်းသည့်ဆွေးနွေးချက်များကို ConstitutionNet website, <<http://www.constitutionnet.org/event/workshop-role-interim-constitutions-post-conflict-settings-4-5-december-2014-edinburgh>> တွင် link ရရှိနိုင်သည်။

ဇယား ၃.၁ သည် မတူကွဲပြားသောအုပ်စု ၄ စုနှင့်အညီ ပဋိပက္ခဒဏ်သင့်အခြေအနေများရှိ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို အုပ်စုသတ်မှတ်ထားသည်။ အချုပ်အားဖြင့်ဆိုသော် ထိုကြားဖြတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ဝက်ခန့်မှာ ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များဖြင့် ဦးစွာ လုပ်ဆောင်ခဲ့ကြသည်။ ၎င်းတို့အနက် ဖြစ်ရပ်သုံးခုတွင် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များသည် လက်တွေ့ဆန်သော (ဒီဖက်တို) ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို ဖွဲ့စည်းနိုင်ခဲ့သည်။ အခြားဖြစ်ရပ် ၆ ခုရှိ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များဖြင့် ဦးစွာပြုလုပ်ခဲ့ခြင်းမရှိပေ (၎င်းတို့အနက်သုံးခုမှာ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအောက် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်ကို လက်မှတ်ထိုးရန်အတွက် စေ့ဆော်မှုဖြစ်ခဲ့သည်။) အီရတ်နိုင်ငံ နှင့် အာဖဂန်နစ္စတန်နိုင်ငံတွင် နိုင်ငံရပ်ခြားဝင်ရောက်သိမ်းပိုက်ရေးတပ်ဖွဲ့များ နေရာယူထားမှုက

ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက် မရရှိသေးသည့်အချက်ကို ထောက်ပြနေသလို လစ်လပ်သွားနိုင်စွမ်း တွင် သက်ဆိုင်ရာအုပ်စုများမှ ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက် ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးရန် ဆုံးဖြတ်ချက် မချမီတည်းက အကူးအပြောင်း စတင်နေနှင့်ပြီးသားဖြစ်သည်။

ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ၃၀ အနက် ထက်ဝက်ကျော် (၁၈၃) သည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေတည်ဆောက်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်များအတွက် အထောက်အကူဖြစ်ခဲ့ပြီး နောက်ဆုံးတွင် အပြီး သတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပေါ်ထွက်လာနိုင်စေခဲ့သည်။^၆ အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အတွက် လုပ်ငန်းစဉ်မချမှတ်မီ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် လိုအပ်သည့်အနေအထား အချို့ ရှိခဲ့သည်။ ဘရွန်ဒိုင်းနိုင်ငံတွင် အုပ်စုများသည် ၁၉၉၈ နိုင်ငံတော်၏ အကူးအပြောင်းဆိုင်ရာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် အကူးအပြောင်းဆိုင်ရာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာအက်ဥပဒေကို သဘောတူ လက်ခံခဲ့ကြပြီး ၂၀၀၁ အကူးအပြောင်းဆိုင်ရာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို လက်ခံ သဘောတူခဲ့ကြသည်။ ကွန်ဂိုသမ္မတနိုင်ငံသည် ၁၉၉၄ ခုနှစ်တွင် အကူးအပြောင်းဆိုင်ရာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ဆုံးဖြတ်ခဲ့ကြသည်။ ထိုဥပဒေကို ၁၉၉၇ ခုနှစ်မှ ၂၀၀၃ ခုနှစ်အထိ ဒီကရီ ဥပဒေ (Decree Law) ဖြင့် အစားထိုးခဲ့ပြီး တစ်ဖန် ၂၀၀၃ ခုနှစ်တွင် အပြီးသတ်ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်း ပုံအခြေခံဥပဒေဖြင့် အစားထိုးခဲ့သည်။ အလားတူပင် ဆိုမာလီယာနိုင်ငံတွင်လည်း ၂၀၀၄ ခုနှစ် အကူးအပြောင်းဆိုင်ရာ ဖက်ဒရယ်ပဋိညာဉ်စာချုပ်နှင့် ၂၀၁၂ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ဟူ၍ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့်ဆက်တိုက်ရှိခဲ့သည်။ ၂၀၁၂ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေမှာ လက်ရှိတိုင်အာဏာသက်ရောက်မှုရှိသည်။

ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအများစုသည် အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပေါ်ထွက် လာစေရေးလုပ်ငန်းစဉ်ကို ချက်ခြင်းမဟုတ်ခဲ့လျှင်တောင်မှ မြန်ဆန်စွာ စတင်စေသည်။ အီဂျစ်၊ အီရတ်၊ လစ်သန်းနီးယား၊ မက်ဒက်ဂက်စကာ၊ ထိုင်း၊ တိုဂို နှင့် ယူကရိန်းနိုင်ငံတို့တွင် ၁ နှစ်မှ ၂ နှစ်ခန့်သာ ကြာမြင့်ခဲ့သည်။ အချို့သောနိုင်ငံများတွင် ၅ နှစ်ခန့်အထိ အချိန်အသင့်အတင့် ကြာမြင့်ကြသည်။ ဥပမာ အာဖဂန်နစ္စတန်၊ ချက်၊ အီသီယိုးပီးယား၊ ပိုလန်နှင့် တောင်အာဖရိက နိုင်ငံတို့ဖြစ်သည်။ အယ်ဘေးနီးယား၊ ဘာရွန်ဒိုင်း၊ ကော့စိုနှင့် နီပေါနိုင်ငံတို့တွင် လုပ်ငန်းစဉ်သည် ၈ နှစ်ခန့်ကြာမြင့်ခဲ့ပြီး ကွန်ဂိုသမ္မတနိုင်ငံနှင့် ရဝန်ဒါနိုင်ငံတို့၌သာ ၁၀ နှစ်ကျော်ကြာမြင့်ခဲ့သည်။ သို့သော်ငြားလည်း ၁၉၉၀ ခုနှစ်မှ စတင်ကျင့်သုံးခဲ့သည့် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ၉ ခု (စုစုပေါင်းအရေအတွက်၏ သုံးပုံတစ်ပုံ) သည် လက်ရှိအထိ အာဏာတည်လျက်ရှိသည်။^၇ အရစ် ထရီးယား(၁၉၉၂ ခုနှစ်) နှင့် ထိုင်းနိုင်ငံ (၂၀၁၄ ခုနှစ်) တို့မှလွဲ၍ လက်ရှိအာဏာတည်သည့် ကြား ဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအားလုံးမှာ ပဋိပက္ခဒဏ်သင့် အခြေအနေများတွင် ပြုလုပ်ခဲ့ခြင်းဖြစ်ပြီး

^၆ ၂၀၁၅ စက်တင်ဘာလအထိ ထိုနိုင်ငံများသည် လူသန်နီးယား (၁၉၉၀-၁၉၉၂)၊ အီသီယိုးပီးယား (၁၉၉၁-၁၉၉၅)၊ ချက် (၁၉၉၁-၁၉၉၆)၊ အယ်ဘေးနီးယား (၁၉၉၁-၁၉၉၈)၊ ပိုလန် (၁၉၉၂-၁၉၉၇)၊ တိုဂို (၁၉၉၂)၊ တောင်အာဖရိက (၁၉၉၄-၁၉၉၇)၊ ရဝန်ဒါ (၁၉၉၄-၂၀၀၄)၊ ယူကရိန်း (၁၉၉၅-၁၉၉၆)၊ ကော့စို (၂၀၀၁-၂၀၀၈)၊ ဘာရွန်ဒိုင်း (၂၀၀၁-၂၀၀၅)၊ အာဖဂန်နစ္စတန် (၂၀၀၁-၂၀၀၄)၊ ကွန်ဂို (၂၀၀၃-၂၀၀၆)၊ အီရတ် (၂၀၀၄-၂၀၀၅)၊ ထိုင်း (၂၀၀၆-၂၀၀၇)၊ မက်ဒက်ဂက်စကာ (၂၀၀၉-၂၀၁၀)၊ အီဂျစ် (၂၀၁၁-၂၀၁၂) နှင့် နီပေါ (၂၀၀၇-၂၀၁၅) တို့ဖြစ်ကြသည်။

^၇ ထိုနိုင်ငံများသည် အရစ်ထရီးယား (၁၉၉၂ မှစတင်၍)၊ ဆူဒန် (၂၀၀၅)၊ လစ်ဗျား (၂၀၁၁)၊ ယီမင် (၂၀၁၁)၊ တောင်ဆူဒန် (၂၀၁၁)၊ ဆိုမာလီယာ (၂၀၁၂)၊ ဗဟိုအာဖရိကနိုင်ငံ (၂၀၁၃)၊ ဘာကီနာဖက်ဆို (၂၀၁၄) နှင့်ထိုင်း (၂၀၁၄) တို့ဖြစ်ကြ သည်။

ပဋိပက္ခဒဏ်သင့်အခြေအနေများတွင် မူကြမ်းရေးဆွဲခဲ့သည့် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ထက်ဝက်ခန့်ကို ကိုယ်စားပြုသည်။

Ludsin (2011: 303-04) က ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေလုပ်ငန်းစဉ်ကို နှောင့်နှေးစေသည့် သို့မဟုတ် မျှော်လင့်သည်ထက် ပိုမိုရှည်ကြာစေသည့် စိန်ခေါ်မှုသုံးရပ်ကို ဖော်ပြပေးသည်။ (က) ပါဝင်သည့်အုပ်စုများ၏ လုပ်ဆောင်လိုစိတ်နှင့် ဆွေး နွေးညှိနှိုင်းခြင်းကို ခေါင်းအေးအေးထားစဉ်းစားရန် အချိန်မပေးသည့် အလျင်စလိုနိုင်သည့် လုပ်ငန်းစဉ် (ခ) လုပ်ငန်းစဉ်ကို နှောင့်နှေးကြန့်ကြာစေခြင်းဖြင့် အကျိုးဖြစ်ထွန်းနိုင်သည်ဟု အုပ်စုတစ်စု သို့မဟုတ် တစ်စုထက်ပိုသောအုပ်စုက ရှုမြင်တာဖြစ်နိုင်သဖြင့် အပေးအယူလုပ်ရန် ဆန္ဒမရှိခြင်းနှင့် (ဂ) ပိုမိုကျယ်ဝန်းသည့် လူ့အသိုက်အဝန်းထဲသို့ မူကြမ်းရေးဆွဲရေးအာဏာပေး အပ်ရန် ငြင်းဆိုခြင်းတို့ဖြစ်သည်။

ပဋိပက္ခများနှင့် ပြည့်နှက်နေသော နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံသည် အဆင့်များစွာပါဝင်သော လုပ်ငန်းစဉ်ထဲမှ အကျိုးရှိနိုင်/မရှိနိုင်မှာ ယဉ်ပြိုင်နေကြသော အဖွဲ့အစည်းများ၏ အပြန်အလှန် အလျော့ပေးလိုက်လျောနိုင်သည့်ဆန္ဒနှင့် တင်းမာမှုများကို ရှောင်ကွင်း ထားသည့် အပြီးသတ်အဆင့်လုပ်ငန်းစဉ်များ အကောင်အထည်ဖော်နိုင်စွမ်းအပေါ် တို့တွင် များစွာမူတည်ပါသည်။ အပစ်အခတ်ရပ်စဲရေးသဘောတူညီမှု ပျက်စီးဖို့ လွယ်လေလေ၊ ပဋိပက္ခဖြစ်သော အဖွဲ့အစည်းများအကြား အာဏာခွဲဝေမှုမညီမျှ လေလေ ညှိနှိုင်းသူများ သို့မဟုတ် မူကြမ်းရေးဆွဲသူများက အဆင့်များစွာပါဝင်သော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမူကြမ်းရေးဆွဲခြင်း သို့မဟုတ် ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်မှ ရရှိ မည့် အကျိုးကျေးဇူးများကို လျော့နည်းစေသည့် လုပ်ငန်းစဉ်တစ်ခု ပုံဖော်ရန် ပိုမို လွယ်ကူလေ့ရှိပါသည်။ ဥပမာ ပဋိပက္ခပြန်လည်ဖြစ်ပွားနိုင်ခြေများသော အခြေ အနေတွင် ငြိမ်းချမ်းရေးဖော်ဆောင်သူများသည် အပြီးသတ်မူကြမ်းရေးဆွဲသော လုပ်ငန်းစဉ်ကို မြန်မြန်ဆန်ဆန်ပြုလုပ်ရန် တွန်းအားပေးကြမည်ဖြစ်သည်။ (Ludsin 2011: 299)

ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားသော အခြေအနေတွင် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ ရေးဆွဲဖန်တီး ခဲ့သော နိုင်ငံပေါင်း ၁၈-၂၀ နိုင်ငံအနက်မှ ၁၄ နိုင်ငံသည် ပဋိပက္ခဆီသို့ ပြန်လည်ဦးတည် သွားခဲ့ကြသည် သို့မဟုတ် ပဋိပက္ခရပ်စဲမှုလုံးဝမကြုံတွေ့ခဲ့ရခြင်း စသည့်စိန်ခေါ်မှုများကို တွေ့နိုင် ပါသည်။ ထို့အပြင် လက်ရှိအသုံးပြုနေသော ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ၉ ခုအနက်မှ ၇ ခု ကို (ဘာကီနာဖက်ဆို၊ ဗဟိုအာဖရိကနိုင်ငံ၊ လစ်ဗျား၊ ဆိုမာလီယာ၊ တောင်ဆူဒန်၊ ဆူဒန်နှင့် ယီမင် တို့တွင်) ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားသောအခြေအနေတွင် မူကြမ်းရေးဆွဲခဲ့ပါသည်။ ထိုနိုင်ငံများထဲမှ ၅ နိုင်ငံ တွင် (ဗဟိုအာဖရိကနိုင်ငံ၊ လစ်ဗျား၊ ဆိုမာလီယာ၊ တောင်ဆူဒန်နှင့် ယီမင်) ပဋိပက္ခ ပြန်လည် ဖြစ်ပွားခဲ့ကြသည် သို့မဟုတ် ပဋိပက္ခဘယ်တော့မှမရပ်တန့်ခဲ့ကြပါ။

ကြားဖြတ်ကာလတစ်ခုပြီးနောက် အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ခုကို အတည်ပြုနိုင် ခဲ့သော အခြားနိုင်ငံများလည်း ပဋိပက္ခဆီသို့ပြန်လည်ဦးတည်ခဲ့ကြသည် သို့မဟုတ် ထိုနိုင်ငံတို့တွင်

ပဋိပက္ခဘယ်တော့မှ မရပ်စဲခဲ့ကြပါ။ ထိုအထဲတွင် အာဖဂန်နစ်စတန်၊ ချက်၊ ကွန်ဂိုနို ဌာနီရတ်တို့ ပါဝင်ပါသည်။ အာဖဂန်နစ်စတန်သည် ၁၉၄၆ ခုနှစ်မှစ၍ စစ်ပွဲနှင့်ကြုံတွေ့နေရသော်လည်း (UCDP n.d.) ၂၀၀၁ ခုနှစ်၌ တာလီဘန်ကို အာဏာမှဖယ်ရှားပြီးနောက်တွင်လည်း (၂၀၀၁-၂၀၀၄ ခုနှစ်ကာလတွင် အာဖဂန်နစ်စတန်တွင် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် ၂၀၀၄ ခုနှစ်မှစ၍ အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ရှိသော်ငြားလည်း) ပဋိပက္ခရပ်တန့်သွားခဲ့ခြင်း မရှိပေ။ ၂၀၀၄-၂၀၀၅ ခုနှစ်ကာလတွင် သက်တမ်းတိုသောကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် ၂၀၀၅ ခုနှစ်မှစ၍ အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ရှိသော်ငြားလည်း အမေရိကန်ပြည်ထောင်စုနှင့် ၎င်း၏မဟာမိတ်တပ်များ အီရတ်နယ်မြေကို ဝင်ရောက်သိမ်းပိုက်ချိန်မှစ၍ အီရတ်သည် ပဋိပက္ခ ဒဏ်များကို ခံနေရဆဲဖြစ်ပါသည်။

ချက်နိုင်ငံ၌ နောက်ဆုံးအကျော့ ပြည်တွင်းစစ်သည် ၂၀၀၅ ခုနှစ်တွင်စတင်၍ ၂၀၁၀ ခုနှစ်တွင် အဆုံးသတ်ခဲ့သည်။ ကွန်ဂိုနိုင်ငံ၏ ပြည်တွင်းစစ်သည် ၁၉၉၇ ခုနှစ်မှ ၂၀၀၃ ခုနှစ်အထိ ကြာမြင့်ခဲ့ပါသည်။ ၂၀၀၃ ခုနှစ်တွင် နောက်ဆုံးကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အတည်ပြုခဲ့သော်လည်း ၂၀၁၂ ခုနှစ်ထိ ကွန်ဂိုနိုင်ငံ၏ အရှေ့ပိုင်းတွင် ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားခဲ့သည်။ ရဝန်ဒါတွင် ၁၉၉၃ ခုနှစ် အရှုရှာသဘောတူညီမှုများ လက်မှတ်ထိုးပြီးသိပ်မကြာ လူမျိုးတုန်းသတ်ဖြတ်မှု စတင်ဖြစ်ပွားခဲ့သည်။ ဘာရွန်ဒိုင်းနိုင်ငံတွင် အမြဲတမ်းဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအား ပြည်လုံးကျွတ်ဆန္ဒခံယူပွဲမှ တစ်ဆင့် အတည်ပြုချက်ရယူရန်မတိုင်မီ ၁၂ နှစ်ကြာ ပြည်တွင်းစစ်ရပ်တန့်ခဲ့သည်။

မျှော်မှန်းချက်များအားစီမံခန့်ခွဲခြင်း

ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် အခက်အခဲပြဿနာအားလုံးကို ဖြေရှင်းပေးနိုင်သော အဖြေတစ်ခုမဟုတ်ဟု ကောက်ချက်ချနိုင်သည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် Ludsin (2011) အမည်ပေးထားသည့် 'အဆင့်များစွာပါဝင်သောလုပ်ငန်းစဉ်' (ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအား ကျယ်ပြန့်သောဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ တည်ဆောက်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်၏ တစ်စိတ်တစ်ပိုင်း အဖြစ် ပါဝင်သောလုပ်ငန်းစဉ်) ကို မျက်မြင်ကိုယ်တွေ့ကြုံရသော ပဋိပက္ခဒဏ်ခံနိုင်ငံအများစုသည် ပဋိပက္ခကို ကိုင်တွယ်ဖြေရှင်းနိုင်စွမ်း မရှိကြပါ။ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ၏ အောင်မြင်မှုများအနက်မှ တစ်ခုဖြစ်သော အကြမ်းဖက်မှုအဆုံးသတ်ရန်သာ ဆောင်ရွက်နိုင်ခဲ့သည်။

ကြီးမားသော ပဋိပက္ခအကြမ်းဖက်မှုများကို အဆုံးသတ်ခြင်းလုပ်ငန်းသည် ခက်ခဲသော လုပ်ငန်းတစ်ခုဖြစ်သည်ဟုလည်း ကောက်ချက်တစ်မျိုး ချနိုင်ပါသေးသည်။ ယင်းလုပ်ငန်းတွင် စနစ်တကျစီမံထားပြီး အားလုံးပါဝင်နိုင်ကာ စေ့စပ်သောဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ လုပ်ငန်းစဉ် တစ်ရပ် လိုအပ်ပါသည်။ ထို့ပြင် သက်ဆိုင်သူများက ကျယ်ပြန့်သောငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်တွင် ပူးပေါင်းပါဝင်လိုသောစိတ်ဆန္ဒရှိရန်လည်း လိုအပ်ပါသည်။ အပြန်အလှန်အလျှော့ပေး လိုက်လျော နိုင်သည့်ဆန္ဒ မရှိပါက ကာလတိုနှင့် ကာလလတ်တို့တွင် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါဝင်သော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေလုပ်ငန်းစဉ်တစ်ခုသည် (က) ပဋိပက္ခကို လျော့ချစေ၍ (အောင်မြင်မှု အတိုင်းအတာတစ်ခု ပင်ဖြစ်သည်) ဆက်လက်ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးမှုများအတွက် အထောက်အကူ ပြုခြင်း (ခ) နိုင်ငံရေးလှုပ်ရှားသူအချို့ကို စည်းမျဉ်းများလိုက်နာရန် မက်လုံးပေးခြင်းအားဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေလုပ်ငန်းစဉ်နှင့် နိုင်ငံ၏တရားဝင်မှုကို မြှင့်တင်ပေးခြင်း (ဂ) အားလုံးပါဝင်မှု

များပြားသောပုံစံဖြင့် ၎င်းတို့၏ မတူညီမှုများကိုဖြေရှင်းရန် အဖွဲ့အစည်းများကို လုံလောက်သော အချိန်ပေးခြင်းတို့ကိုသာ ပြုလုပ်နိုင်ပါသည်။ (Hirschl 2009; Ludsin 2011:252 တို့ကို ကြည့်ပါ။)

တစ်ချိန်တည်းမှာပင် မည်သည့်ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမဆို ၎င်း၏အောင်မြင်မှုကို နိုင်ငံ၏ မူလအခြေအနေတို့နှင့် ဆန်းစစ်၍ တိုင်းတာရမည်ဖြစ်သည် (Samuels and Wyeth 2006)။ အရိုးရှင်းဆုံးပြောရလျှင် တောင်အာဖရိကသည် ဆိုမာလီယာမဟုတ်သလို ယီမင်သည် လည်း နီပေါမဟုတ်ပါ။ အောင်မြင်မှုမျှော်လင့်ချက်များသည် မြေပြင်လက်တွေ့ကြုံနေရသော ဖြစ်ရပ် များနှင့်သာ အမြဲချိတ်ဆက်နေသင့်သည်။

နီပေါနှင့် ဆိုမာလီယာရှိကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ

နီပေါနိုင်ငံသည် အပစ်အခက်ရပ်စဲရေး သဘောတူညီမှုတစ်ခုကို ညှိနှိုင်းအကောင်အထည် ဖော်နိုင်ခဲ့သည်။ ထိုသဘောတူညီမှုသည် (၁၉၉၆ ခုနှစ် မှ ၂၀၀၆ ခုနှစ် အထိ) ဆယ်စုနှစ်တစ်ခုမျှ ကြာဖြစ်ပွားခဲ့သော ပြည်တွင်းစစ်ကို ချုပ်ငြိမ်းနိုင်စေခဲ့ပြီး ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ရေး လုပ်ငန်းစဉ်တစ်ရပ်ကိုအစပြုစေနိုင်ခဲ့သည်။ ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးထားသောကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေအားအတည်ပြုခြင်း၊ အမတ် ၆၀၁ ဦး ပါဝင်သော ဖွဲ့စည်းပုံညီလာခံအတွက်၂၀၀၇ ခုနှစ် ဇွန်လတွင် ရွေးကောက်ပွဲများကျင်းပရန် စီစဉ်ခြင်းတို့နှင့်အတူ အဆိုပါ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ လုပ်ငန်းစဉ်ကို စတင်ခဲ့ပါသည်။

အမြဲတမ်းဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအား ၂ နှစ်အတွင်းမူကြမ်းရေးဆွဲရန် ထိုဖွဲ့စည်းပုံညီလာခံကို တာဝန်ပေးအပ်ခဲ့သည်။ ၂၀၁၂ ခုနှစ် မေလ၌ ပထမညီလာခံအား မဇ္ဈိမသိမ်းခင်အချိန်ထိ ထို ၂ နှစ် သက်တမ်းအား ၄ ကြိမ်တိုင်သက်တမ်းတိုးခဲ့သည်။ ထို့ပြင် ဒုတိယအကြိမ်ညီလာခံသည် ၂၀၁၅ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလတွင် နောက်ဆုံးထားတင်သွင်းရမည့် သတ်မှတ်ကာလအထိ မူကြမ်း တစ်ခုကို မရေးဆွဲနိုင်ခဲ့ပါ။ သို့သော် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ တည်ဆောက်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်သည် နိုင်ငံရေးဆွေးနွေးမှုများ (သို့မဟုတ် နေရာလုခြင်းမှဖြစ်ပေါ်လာသော ပြဿနာများ)မှ ပဋိပက္ခ ဖြစ်ပွားခြင်းများ မနှိုးဆွစေရန် ကာကွယ်နိုင်ခဲ့သည် (Suhrke 2014; International Crisis Group 2012; Jaiswal 2015: 5) ။ ၂၀၁၅ ခုနှစ် စက်တင်ဘာလတွင် အမြဲတမ်းဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အား အတည်ပြုခဲ့ပါသည်။

(ပြိုကွဲလွယ်သော နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ၏ပုံစံအနေအထားရှိသော) ဆိုမာလီယာတွင် (၂၀၀၄ နှင့် ၂၀၁၂ ခုနှစ်၌) အသီးသီးရေးဆွဲထားသော ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် တစ်ချို့ အဖွဲ့အစည်းများကို ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးရေးစားပွဲဝိုင်းဆီသို့ ကြိမ်ဖန်များစွာပြန်လည်ဆွဲခေါ် နိုင်ခဲ့ပါ သည်။ ထို့အပြင် လက်ရှိပြဿနာများအတွက် အဖြေရှာရန်အလို့ငှာ ယင်းအဖွဲ့အစည်းများကို အသစ်ပေါ်ပေါက်လာသည့် အစိုးရဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပုံများတွင် တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းပါဝင်ခွင့်ပြု ခဲ့သည် (Bradbury and Healy 2010; Ainte 2014)။

ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအား အတည်ပြုပြီးသိပ်မကြာခင် သို့မဟုတ် အတည်မပြု သေးခင်တွင် ဆိုမာလီယာသည် စစ်ကြောင့်ဖြစ်သောသေဆုံးမှုများကို လျော့ချနိုင်ခဲ့သည်။ အဆိုပါ သေဆုံးမှုများသည်၁၉၉၁ခုနှစ်တွင်၈,၀၀၉ဦးရှိရာမှ ၂၀၀၄ခုနှစ်တွင်သေဆုံးမှုလုံးဝမရှိသည်အထိ

လျော့ကျခဲ့ပါသည်။ တစ်ဖန် ၂၀၀၇ ခုနှစ်တွင် သေဆုံးသူ ၁,၅၈၇ ဦးနှင့် ၂၀၁၂ ခုနှစ်တွင် ၂,၀၀၆ ဦး ရှိရာမှ (အစ္စလာမ်မစ်တရားရုံးများသမ္မဂ္ဂနှင့် နောင်တွင်အယ်ရှာဘတ်အစွန်းရောက်အဖွဲ့တို့ ထကြွပြီးနောက်) ၂၀၁၃ ခုနှစ်တွင် ၈၉၆ ဦးထိ လျော့ကျခဲ့သည်။ (World Bank n.d.)

၎င်းတို့ကြား ဆက်နွယ်မှုရှိသည်ဟုမယူဆဘဲ ကြည့်မည်ဆိုလျှင် ဂရုတစိုက်ရေးဆွဲသော အပြီးသတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ရေးလုပ်ငန်းစဉ် မရှိသည့်တိုင်အောင် ဆိုမာ လီယာတွင် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ၂ ခုလုံးအား ဆွေးနွေးညှိနှိုင်းခြင်းများနှင့် ထောက်ခံ မှုပေးခြင်းများသည် စဉ်ဆက်မပြတ်ငြိမ်းချမ်းခြင်း တည်ဆောက်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်ကို အထောက် အကူပြုနိုင်ချေရှိပါသည်။

သို့သော် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ တည်ဆောက်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်၏ ကျရှုံးမှုများသည် ယင်း လုပ်ငန်းစဉ် တရားဝင်မှုကင်းမဲ့စေပြီး ရေရှည်တည်တံ့သော ငြိမ်းချမ်းရေးရရှိရန် ကျရှုံးစေကြောင်း သုံးသပ်နိုင်ပါသည်။ ထိုကျရှုံးမှုများတွင် ပြည်တွင်း နိုင်ငံရေးလှုပ်ရှားသူများအတွက် တစ်ခါတစ်ရံ ဖိစီးမှုအရမ်းများသော နိုင်ငံတကာ၏ အထောက်အပံ့၊ နိုင်ငံရေးပါတီများနှင့် အရပ်ဖက်လူ့အဖွဲ့ အစည်းများကို ဖယ်ကျဉ်ခြင်း၊ လူ့အခွင့်အရေး သို့မဟုတ် ဖက်ဒရယ်စနစ်ကဲ့သို့သော ကိစ္စရပ်များ ကိုကိုင်တွယ်ဖြေရှင်းရန် လွတ်လပ်သောကော်မရှင် တည်ထောင်ရာ၌ ကြန့်ကြာခြင်း၊ နိုင်ငံတော် ဖွဲ့စည်းပုံညီလာခံအတွက် ရွေးချယ်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်များလုပ်ဆောင်ရာတွင် ပွင့်လင်းမြင်သာမှု မရှိ ခြင်းနှင့် မြန်မြန်ဆန်ဆန်ဆောင်ရွက်မှုမရှိခြင်း တို့ပါဝင်ပါသည်။

ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ၏ပုံစံ

ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို ပုံဖော်ရာတွင် အနုစိတ်မှုအတိုင်းအတာနှင့် ထည့်သွင်းစဉ်းစားထားသည့် အကြောင်းအရာကိစ္စရပ်များဆိုသော အဓိကနယ်ပယ်နှစ်ခုကို စဉ်းစားရန်လိုအပ်ပါသည်။

အနုစိတ်မှုအတိုင်းအတာ

ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် ကိစ္စရပ်များစွာကို အလွန်အနုစိတ်စွာဖြေရှင်းဖို့ ကြိုးစားလျှင် အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆီသို့ တက်လှမ်းမှုများနှောင့်နှေးနိုင်ပါသည်။ အလွန်အနုစိတ်သော ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် အဓိကကျသော လူမှုနိုင်ငံရေးလှုပ်ရှားသူများအားလုံး (သို့မဟုတ် အများစု) မပါဘဲ အစိုးရစနစ်တစ်ခုလုံးတည်ထောင်ရေးဆီသို့ ဦးတည်စေနိုင်ပါသည် (Ludsin 2011)။ ပိုမိုတိုတောင်းပြီး ကန့်သတ်မှုရှိသောပြဌာန်းချက်သည် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲခြင်းနှင့် ပြောင်းလဲခြင်းများအတွက် ပေးဆပ်ရသောအရင်းအနှီးလျော့ကျစေ၍ မြန်ဆန်သောငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်ဖြစ်စေရန် အလားအလာရှိပါသည်။ သို့သော် ဤနည်းလမ်းသည်လည်း အန္တရာယ်များရှိပါသေးသည်။ ပြဌာန်းချက်သည် အနုစိတ်မှုနည်းပါး၍ နိုင်ငံတကာစံနှုန်းများအပေါ်တွင် အလွန်အမင်းမှီခိုထားပါက ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ စီမံကိန်းတွင်နှီးနွယ်သော သက်ဆိုင်သူများအားလုံး ပါဝင်နိုင်ခြေမရှိနိုင်ပါ။ ထို့ကြောင့် ဤနည်းလမ်းသည် နိုင်ငံ၏ကိုယ်ပိုင်လုပ်ငန်းစဉ်ဖြစ်မှုအနေအထားကို အားနည်းစေ၍လူအများ၏အားပေးထောက်ခံမှုမရရှိခြင်းဆီသို့ ဦးတည်စေနိုင်ပါသည်။ ထို့အပြင်လက်ရှိအဖွဲ့အစည်းများ၏ ယေဘုယျစွမ်းရည်အပေါ်မူတည်၍ ဤနည်းလမ်းသည်အသွင်ကူးပြောင်းရေး အစိုးရဖွဲ့စည်းပုံများကို လုံလုံလောက်လောက် မထိန်းချုပ်နိုင်သည့်အပြင် မူလအခွင့်အရေးများကိုလည်း ကာကွယ်ပေးနိုင်စွမ်းမရှိနိုင်ပါ။

ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ခု၏ အနုစိတ်မှုသည်၎င်းဖြေရှင်းသည့် အရေးပါခိုင်မာသောကိစ္စရပ်များအပေါ်တွင် မဖြစ်မနေမူတည်ရမည့်အစား ၎င်း၏ပြဌာန်းချက်များအား အသေးစိတ်ထည့်သွင်း ရေးဆွဲရမည့်ပေါ်တွင်သာ မူတည်ပါသည်။ ဤစစ်တမ်းတွင်ဆန်းစစ်ထားသည့် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ၃၀ အနက် အနုစိတ်မှုနည်းပါးသည့်ဖက်ကို ယိမ်းယိုင်သော ဖွဲ့စည်းပုံများသည် တစ်ဖက်သက်ဆန်သော သမ္မတ/စစ်တပ်အမိန့်များ (ဥပမာ အီဂျစ်နှင့် ထိုင်း) သို့မဟုတ် ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားနေစဉ်အတွင်း ရေးဆွဲထားသောစာတမ်းများဖြစ်သည် (ဥပမာ အာဖဂန်နစ်စတန်နှင့် လစ်ဗျား)။

ယေဘုယျအားဖြင့် စံနည်းလမ်းသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆွေးနွေးမှုများ မစတင်မီ အပစ်အခတ်ရပ်စဲရေးပါဝင်သော ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီမှုရရှိရန် ရည်ရွယ်သည်။ သို့သော် ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားနေ၍ ပြည်သူလူထုနှင့်သင့်တင့်လျောက်ပတ်စွာ မချိတ်ဆက်နိုင်သော အခြေအနေမျိုးတွင် (ယခင် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီမှုရှိသည်ဖြစ်စေ၊ မရှိသည်ဖြစ်စေ) ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် အနုစိတ်မူနည်းပါးသင့်ပါသည်။ လုပ်အပ်သည်ထက်ပို၍ အကြောင်းကိစ္စရပ်များ ပေါ်တွင်မဆုံးဖြတ်ဘဲ ထိုကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် ပဋိပက္ခရပ်တန့်စေရန် အခြေအနေပေးခြင်း၊ မိမိလိုလားရာ အကြောင်းကိစ္စရပ်များနှင့်စပ်လျဉ်းပြီး သဘောတူဆုံးဖြတ်နိုင်ခြင်း၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ဆွေးနွေးမှုများဆီသို့ ပြည်သူလူထုအား ဖြေးညှင်းစွာဆွဲခေါ်သွားခြင်းတို့ကို ပြုလုပ်သင့်ပါသည်။ ထို့အပြင် ယင်းလုပ်ငန်းစဉ်တွင် လူတိုင်းပါဝင်သည်/လူတိုင်းနှင့်သက်ဆိုင်သည်ဟူသော နိုင်ငံရေးအသိတည်ဆောက်သင့်သည်။ အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် ပတ်သတ်၍ ပိုမိုပါဝင်မှုရှိသော၊ ရေရှည်ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်သော သဘောတူညီမှုသဘောတူညီမှုရရှိရန် အရေးပါကြောင်း နားလည်မှုရှိရန်လည်း နိုင်ငံရေးအသိ တည်ဆောက်ပေးသင့်ပါသည်။

ထည့်သွင်းစဉ်းစားသည့်အကြောင်းအရာကိစ္စရပ်များ

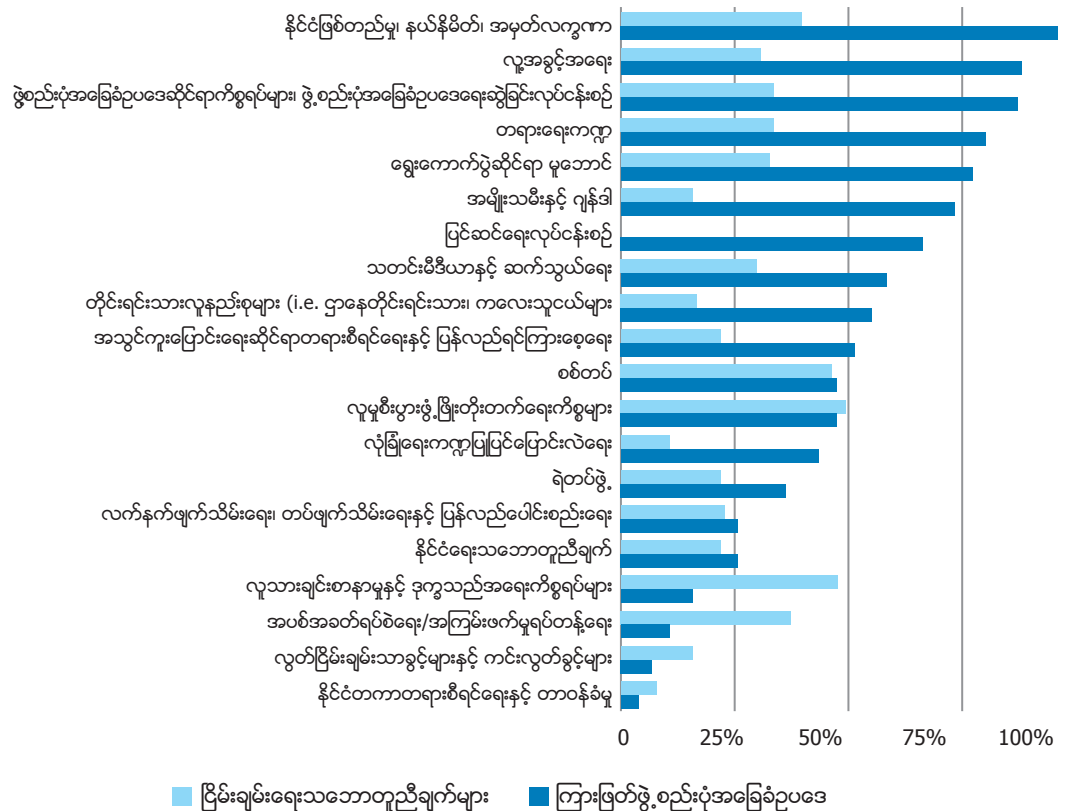
အနုစိတ်မူအပြင် ထည့်သွင်းစဉ်းစားမည့် ခေါင်းစဉ်ပမာဏသည်လည်း ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများပုံဖော်ရာတွင် အရေးပါပါသည်။ ကုလသမဂ္ဂငြိမ်းချမ်းရေးဖော်ဆောင်သူ ဒေတာဘော့စ် (UN n.d.) မှ ဖန်တီးထားသော အမျိုးအစားများကိုအသုံးပြုပြီး Easterday (2014: 388-90) နှင့်အပြိုင် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အခု ၃၀ နှင့် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီမှုများ၏ အကြောင်းအရာနှင့် အဓိကခေါင်းစဉ်များကို ဤစာတမ်းတွင်း နှိုင်းယှဉ်ဆန်းစစ်ထားပါသည်။ ထိုနှိုင်းယှဉ်ဆန်းစစ်ထားသော ရလဒ်များကို ပုံ ၄.၁ တွင် ဖော်ပြထားပါသည်။

နှိုင်းယှဉ်ဖော်ပြချက်အရ ပုံ ၄.၁ တွင်ဖော်ပြထားသည့် အချက်အလက်ဒေတာတွင် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များသည် အပစ်အခတ်ရပ်စဲရေးနှင့် အကြမ်းဖက်မှုရပ်တန့်ရေး၊ လူသားချင်းစာနာမှုနှင့် ဒုက္ခသည်အရေးကိစ္စရပ်များ၊ လွတ်ငြိမ်းချမ်းသာခွင့်နှင့် ကင်းလွတ်ခွင့်များကဲ့သို့သော ပဋိပက္ခနောက်ဆက်တွဲဆိုင်ရာကိစ္စရပ်များကို အများဆုံးအာရုံစိုက်ထားသည်မှာ အံ့ဩစရာမဟုတ်ပေ။ အခြားတစ်ဖက်တွင်မူ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် ကနဦးနိုင်ငံတည်ဆောက်ရေးဖြစ်စဉ် (ဥပမာ၊ နိုင်ငံဖြစ်တည်မှု၊ နယ်နိမိတ်နှင့် အမှတ်လက္ခဏာ၊ လူ့အခွင့်အရေး တို့ကဲ့သို့သော စည်းမျဉ်းများနှင့်စံနှုန်းများ) သို့မဟုတ် အင်စတီကျူးရှင်းနှင့် လုပ်ငန်းစဉ်များ (ဆိုလိုသည်မှာ တရားရေးကဏ္ဍ သို့မဟုတ် ရွေးကောက်ပွဲမူဘောင်) တို့နှင့်စပ်လျဉ်းသည့် ကိစ္စရပ်များ ပါဝင်သည်။

ထို့အပြင် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ၏ ၃ ပုံ ၂ ပုံတွင် ပြင်ဆင်ရေးလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများပါဝင်သော်လည်း ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များတွင် ထိုကဲ့သို့သောပြဌာန်းချက်များ လုံးဝနီးပါး ပါဝင်လေ့မရှိပေ။ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများအားလုံးတွင် အကူးအပြောင်းကာလအတွင်း အုပ်ချုပ်မည့်အင်စတီကျူးရှင်းဆိုင်ရာမူဘောင်ကို ယေဘုယျအားဖြင့် အကြမ်းရေးဆွဲထားသော စာပိုဒ်များပါဝင်ပြီး ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက် မှတ်တမ်း ၇ စောင်တွင် ၁ စောင်သာလျှင် ထိုကဲ့သို့သော ကြားဖြတ်အစိုးရ၊ အကူးအပြောင်းအစိုးရ၊ အမျိုးသားစည်းလုံးညီညွတ်ရေးအစိုးရများ၊ ကြားကာလဆောင်ရွက်ချက်များ၊ အကူးအပြောင်းဆိုင်ရာ အင်စတီကျူး

ပုံ ၄.၁ ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များနှင့် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ၏ အရေးကြီးသော ရည်ရွယ်ချက်များ

မှရင်း - Easterday (2014) နှင့် စာရေးသူ၏ ကိုယ်ပိုင်အချက်အလက်ဒေတာ။ ပုံများအားလုံးကို ရာခိုင်နှုန်းများဖြင့် ဖော်ပြထားပါသည်။

မှတ်ချက် - ဤပုံနှင့်ပတ်သက်၍ သတိချပ်စရာအချို့ ရှိပါသည်။ ပထမအချက် - လေ့လာဆန်းစစ်ခဲ့သည့်မှတ်တမ်း မှတ်ရာများ အရေအတွက်အားလုံးသည် သိသိသာသာပင် ကွဲလွဲလျက်ရှိသည် (ဥပမာ ငြိမ်းချမ်းရေး သဘောတူ ညီချက်ဆိုင်ရာ မှတ်တမ်းမှတ်ရာ ၅၅၀ နှင့် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ၃၀ ကြားခြားနားချက်ကို ဂရုပြုပါ။) ဒုတိယအချက် - ဤစာတမ်းရေးသားသူသည် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ၃၀ ကို ကွန်ပျူတာကုတ်စနစ်ဖြင့် ထည့်သွင်းသတ်မှတ်ခဲ့ပြီး ထိုထည့်သွင်းချက်များတွင် အသုံးပြုသော စံနှုန်းများသည် ကုလသမဂ္ဂငြိမ်းချမ်းရေး တည်ဆောက်ရေးကွန်ပျူတာစနစ် (Database) တွင် ထည့်သွင်းထားသည်နှင့် ကွဲလွဲမှုရှိနိုင်ပါသည်။ တတိယ အချက် - ရာခိုင်နှုန်းများသည် ဖော်ပြချက်သက်သက်သာဖြစ်ပြီး မှတ်တမ်းတစ်ခုချင်းစီတွင် ဖော်ပြထားသော တွေ့ရအမျိုးမျိုး အဓိကကိစ္စရပ်အထောက် အထားများသည်သာလျှင် ထည့်သွင်းစဉ်းစားရန် အရေးပါသည့် အချက်ဖြစ်သည်။ စတုတ္ထအချက် - ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင်ပါဝင်သည့် 'ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ဆိုင်ရာကိစ္စရပ်များ'သည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်နှင့်ဆက်စပ်သည့် ကိစ္စရပ်များကိုရည်ညွှန်း ပါသည်။ ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များသည်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာကိစ္စရပ်များကိုယေဘုယျသဘော သာ ရည်ညွှန်းသည်။ ပဉ္စမအချက် - Easterday ၏ ဖော်ပြချက်အမျိုးအစားနှင့် ၁၉၉၀ ပြည့်လွန်ငြိမ်းချမ်းရေး သဘောတူညီချက်များကို လေ့လာကြည့်ရာတွင် 'ပြင်ဆင်ရေး' ကဏ္ဍမပါဝင်သော်လည်း အချို့သောကြားဖြတ်ဖွဲ့ စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် 'ပြင်ဆင်ရေး'သည် အရေးပါသည့် ကဏ္ဍတစ်ခုဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ဆဋ္ဌမအချက် - Easterday သည် 'အာဏာခွဲဝေခြင်း' ကိုသာလျှင် ထည့်သွင်းဖော်ပြထားခဲ့ပြီး ယခုလေ့လာမှုသည် သီးခြားအုပ် ချုပ်ရေးလုပ်ဆောင်ချက်များ ချမှတ်ရန်နိုင်ငံရေးပါတီများ သို့မဟုတ် ပြည်သူလူထုမှတိုက်ရိုက်ရွေးချယ် သတ်မှတ် ခြင်းအပါအဝင် 'နိုင်ငံရေးသဘောတူညီချက်များ' ကဏ္ဍအထိ ကျယ်ပြန့်သည်။

ရှင်းများနှင့် ယန္တရားများပါဝင်သည်ဟု သတ်မှတ်ထားသော 'အကူးအပြောင်းကာလဆိုင်ရာ နိုင်ငံရေးသဘောတူညီချက်များ' ပါဝင်သည်။ ဆက်လက်လုပ်ဆောင်ရမည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးဖြစ်စဉ်နှင့် သက်ဆိုင်သည့်ကိစ္စရပ်များသည် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများအားလုံး၌ ပါဝင်ပြီးငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များ၏ ၃ ပုံ ၁ ပုံတွင်သာ ပါဝင်သည်။

အောက်ပါအပိုဒ်ခွဲများတွင် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများအား ပြင်ဆင်ခြင်း၊ အကူးအပြောင်းအတွက် အင်စတီကျူးရှင်းဆိုင်ရာမူဘောင်နှင့် သတ်မှတ်ကာလ၊ နောက်ဆုံးသတ်မှတ်ရက်နှင့် ရွေးကောက်ပွဲအစီအစဉ်ဆိုင်ရာ ကိစ္စရပ်များပါဝင်သော ပိုမိုကျယ်ပြန့်သည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲခြင်းဖြစ်စဉ်အတွက် အကြမ်းဖျင်းသတ်မှတ်ခြင်းတို့ကို ဆွေးနွေးသွားပါမည်။

ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများအားပြင်ဆင်နိုင်စွမ်း

ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပေါင်း ၃၀ ၏ ၃ ပုံ ၂ ပုံတွင် အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများထက် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို ပြင်ဆင်ရပိုမိုလွယ်ကူစေရန် ပြင်ဆင်ရေးလုပ်ထုံးလုပ်နည်းဆိုင်ရာ အပိုဒ်ငယ်များပါရှိသည် (Varol 2014: 11)။ ၎င်းမှာ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ၏ ယာယီသဘောသဘာဝ၊ နိုင်ငံရေးအရင်းအနှီးနဲ့ပါးခြင်းနှင့် အခြေအနေပြောင်းလဲတတ်ခြင်းကြောင့်ဟု မှန်းဆနိုင်သည်။ အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအတည်ပြုပြီး ကြားဖြတ်ကာလပြီးဆုံးသွားသည့်နောက် ယင်းဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ပြင်ဆင်ခြင်းသည် ယေဘုယျအားဖြင့် ပို၍ခက်ခဲသည်။

အကူးအပြောင်းအတွက် အင်စတီကျူးရှင်းဆိုင်ရာမူဘောင်ချမှတ်ခြင်း

ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် ပြင်ဆင်နိုင်ခွင့်ရှိသော်လည်း ပြဌာန်းချက်များပို၍ အသေးစိတ်ကာ တိတိကျကျဖြစ်လေ၊ ပြင်ဆင်ရန်အချိန်ကြာလေ၊ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် 'ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြောင်းလဲနိုင်မှု' အကန့်အသတ်အတွင်းသို့ သားကောင်အဖြစ် ကျရောက်နိုင်ခြေများလေဖြစ်သည်။ ဆိုလိုသည်မှာ သမိုင်းကြောင်းဆိုင်ရာ တိုးတက်ပြောင်းလဲမှုဖြစ်စဉ်အဆင့်တိုင်းသည် နောက်ထပ်အခြေအနေတစ်ဆင့်သို့ ရောက်ရန် ကန့်သတ်နှောင့်နှေးစေပြီး တူညီသောလမ်းကြောင်းဟောင်းဆီသို့ပင် သွားနေမည်ဖြစ်သည် (Varol 2015: 10)။

ထို့ကြောင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအပြောင်းအလဲအတွက် ရင်းနှီးလုပ်ဆောင်ရမှုများလေလေလက်ရှိအခြေအနေကိုသာ ဖက်တွယ်နေမှု ပိုများလေဖြစ်သည်။ သို့သော် တစ်ခါတစ်ရံတွင် အရင်းအနှီးထက် အကျိုးအမြတ်က ပိုများသည့်အခါမျိုးတွင်တောင် ထိုကဲ့သို့လက်ရှိအခြေအနေကိုသာ ဖက်တွယ်နေမှုများ ရှိနိုင်သေးသည်။ 'လူသားတို့၏ ဆုံးဖြတ်မှုသည်ပြည့်စုံမှုမရှိခြင်း' နှင့် စနစ်တကျ ဘက်လိုက်မှုများနှင့် သိမြင်နိုင်မှုစွမ်းရည်မှာ အကန့်အသတ်များ ရှိသောကြောင့်ဖြစ်သည် (Varol 2015: 36)။⁸ Elkins et al. (2009: 56–7) ၏အဆိုအရ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ မပြင်ဆင်ခင်နှင့် ပြင်ဆင်ပြီးတို့ကြား ကိုက်ညီမှုမှာ (၈၁) ရာခိုင်နှုန်းအထိ ရှိသည်။

⁸ Varol (2015) သည် အပြုအမူဆိုင်ရာ နိယာမနှင့် စီးပွားရေးဆိုင်ရာ နည်းစနစ်များအားသုံး၍ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ အမြစ်တွယ်မှုကိုသက်ရောက်စေသော သို့မဟုတ် ဖြစ်ပေါ်စေသော ဘက်လိုက်မှု (၅) မျိုးရှိသည်ဟု ဆိုသည်- လက်ရှိအခြေအနေတွင်ဘက်လိုက်ခြင်း၊ အချက်အလက်တစ်စိတ်တစ်ဒေသကိုသာကြည့်၍ ဘက်လိုက်မှုပြုခြင်း၊ စိတ်တွင်ထင်ဟပ်လာသည့် ဥပမာဖြစ်ရပ်အပေါ်အခြေခံသည့် ဘက်လိုက်ခြင်း၊ စိတ်ပျော်ရာကိုသာလုပ်ဆောင်ခြင်းနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအား လိုသည်ထက်ပို၍ ဦးတိပ်ထားခြင်း။

ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအုပ်စုအုပ်စုအားလုံး အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ယင်းပြဌာန်းချက်များ၏ ကြာရှည်စွာလွှမ်းမိုးထားနိုင်မှု နည်းလေလေဟု တချို့ကဆိုသည်။ တစ်ချိန်တည်းမှာပင်ပြဌာန်းချက်များ ရှည်လျားလေလေ အပြောင်းအလဲဖြစ်နိုင်ခြေလည်း နည်းလေလေ သို့မဟုတ် ဆွေးနွေးမှုများအချိန် ကြာလေလေဖြစ်လာမည်။

စစ်အေးခေတ်အလွန်ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ (၂၁) ခုအား လေ့လာဆန်းစစ်မှုတစ်ခုတွင် (၁၈) ခုသည် အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအား ပေါ်ထွက်လာနိုင်စေခဲ့ပြီး (၃) ခုသည် နောက်ထပ်ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ပေါ်ထွက်စေခဲ့သည်။ ယင်းသို့ နောက်ထပ်ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ ပေါ်ထွက်လာခြင်းမှာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အပြီးသတ်ရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်အတွင်း မဖြစ်နိုင်သည့်အသေးစိတ်ပြင်ဆင်ချက် (၂) ခုထွက်ပေါ်လာစေခဲ့သည်။ ပြင်ဆင်ချက် (၁)- နိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်မှုပုံစံအား ပြောင်းလဲခြင်းများမှာ တွေ့ရစ်သည် (ဆိုလိုသည်မှာ သမ္မတစနစ် သို့မဟုတ် ဘုရင်စနစ်အဖြစ် ရွေးချယ်သတ်မှတ်ထားမှု၊ တစ်ပြည်ထောင်စနစ် သို့မဟုတ် ဖက်ဒရယ်စနစ်အဖြစ် ရွေးချယ်သတ်မှတ်ထားမှုအား ပြောင်းလဲခြင်း)။ ပြင်ဆင်ချက် (၂)- အစိုးရစနစ်အား ပြောင်းလဲခြင်းသည်လည်း ဖြစ်နိုင်ခြေအလွန်နည်းသည် (ဥပမာအားဖြင့် နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံအား ပါလီမန်စနစ်၊ သမ္မတစနစ် သို့မဟုတ် သမ္မတနှင့် ဝန်ကြီးချုပ်စနစ်အဖြစ် ဖွဲ့စည်းထားမှုအားပြောင်းလဲခြင်း)။

သို့သော် လွှတ်တော်တစ်ရပ် သို့မဟုတ် လွှတ်တော်နှစ်ရပ်စနစ်တို့အား ရွေးချယ်ရာတွင်မူ အာဖရိကန်နစ္စတန်၊ ဘူရွန်ဒီ၊ ကွန်ဂို (DRC)၊ အီသီယိုးပီးယား၊ အီရတ်၊ ရဝမ်ဒါနှင့် ဆိုမာလီယာ နိုင်ငံတို့ရှိကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ (၇) ခုတွင် လွှတ်တော်တစ်ရပ်စနစ်အဖြစ် စတင်ခဲ့ပြီးမှ နောက်ပိုင်းတွင် လွှတ်တော်နှစ်ရပ်စနစ်သို့ပြောင်းလဲခဲ့သည်။ ချက်နိုင်ငံ (အာဖရိကအလယ်ပိုင်းရှိ နိုင်ငံ) သည် လွှတ်တော်မရှိသည့်စနစ်မှ လွှတ်တော်တစ်ရပ်စနစ်သို့ ပြောင်းလဲခဲ့သည်။

ဤလေ့လာမှုတွင်ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ခုချင်းစီသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ သို့မဟုတ် ပြည်ထောင်စုတရားလွှတ်တော်ချုပ် သို့မဟုတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ အခြားတရားရုံးချုပ် ဖွဲ့စည်းတည်ထောင်ခြင်းရှိမရှိကို သုံးသပ်ပြီး အဆိုပါပြဌာန်းချက်များကို နောက်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ (အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ သို့မဟုတ် နောက်ထပ်ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ) တွင် တိုးတက်မှုရှိအောင် ဆက်လက်ဖော်ဆောင်မှု ရှိမရှိကိုလည်း နှိုင်းယှဉ်ထားသည်။ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ (၂၁) ခုအနက်မှ (၉) ခုတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာတရားရုံးချုပ်တစ်ခု သို့မဟုတ် အလားတူတရားရုံးချုပ်တစ်ခု တည်ထောင်ခြင်းကို ထည့်သွင်းထားသည်။ ကိုဆိုမိုနိုင်ငံတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကိစ္စရပ်များဆိုင်ရာ အထူးတရားလွှတ်တော်တစ်ရပ်ရှိခဲ့ပြီး အဆိုပါတရားလွှတ်တော်သည် နောက်ပိုင်းတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ တရားရုံးဖြစ်လာခဲ့သည်။ ထိုင်းနိုင်ငံတွင်လည်း ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာရုံးသည် အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ တရားရုံးအဖြစ် ပြောင်းလဲသွားသည်။ နိုင်ငံ (၆) နိုင်ငံသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာတရားရုံး သို့မဟုတ် အလားတူတရားရုံးများကို ၎င်းတို့၏အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ (ချက်၊ ကွန်ဂို၊ အီသီယိုးပီးယား၊ လစ်သူယေးနီးယားနှင့် မဒါဂတ်စကာ) သို့မဟုတ် နောက်ဆက်တွဲကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ

ဥပဒေတွင် (ဆိုမာလီယာ) ထည့်သွင်းထားသည်။ ရဝမ်ဒါနိုင်ငံ၌ Arusha Accords တွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ တရားရုံးတစ်ခုကို ဖွဲ့စည်းတည်ထောင်ခဲ့ပြီး အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအားဖြင့် ဖျက်သိမ်းခဲ့သည်။^၉

ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ တစ်ခုအပေါ်အခြေခံထားသည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အစီအမံများသည် ပို၍တည်တံ့သည့် မူဘောင်တစ်ခုဆီသို့ ကူးပြောင်းသည့်အခါ ဆက်လက် အသက်ဝင်မည်မဟုတ်ဘဲ ပိုမိုရှုပ်ထွေးလာနိုင်ခြေရှိသည်ကို သိမှတ်ရန်အရေးကြီးသည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲခြင်းလုပ်ငန်းစဉ်ရေးဆွဲခြင်း

ကြားဖြတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် လမ်းပြမြေပုံတစ်ခု သို့မဟုတ် '(အပြီးသတ်) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ချမှတ်ရေးဆွဲသည့် ဦးတည်သည့် လုပ်ဆောင်ချက်များနှင့် ဆုံးဖြတ်ချက်ချမှတ်မှုများအတွက် အစီအစဉ်နှင့် နောက်ဆုံးသတ်မှတ်ရက်' သတ်မှတ်ချိန်တစ်ခုရှိသည် (Brandt et al. 2011: 19)။ သတ်မှတ်ချိန်ကြာမြင့်လေ အရေးကြီးသည့်ဆုံးဖြတ်ချက်များကို ရွှေ့ဆိုင်းရန် ယန္တရားစနစ်များအဖြစ် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် ပို၍အသုံးဝင်လေဟု မှတ်ယူသည်။ ထို့ကြောင့် ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားသည့် အဖွဲ့များအနေဖြင့် ဆွေးနွေးညှိနှိုင်းရန်နှင့် ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားမှုနှင့် ရန်လိုမှုများကို အတိုင်းအတာတစ်ခုအထိ လျော့ကျသွားအောင်ပြုလုပ်ရန်လည်း အချိန်ပိုမိုရရှိခြင်းက အကျိုးကျေးဇူးရှိနိုင်သည် (Ludsin 2011: 242, 269, 288; Jackson 2008: 1288; Miller 2010: 624; Varol 2014: 26–32)။ အမျိုးသားအမှတ်လက္ခဏာ တစ်ခုကိုလည်း တဖြည်းဖြည်း တည်ဆောက်နိုင်သည် (Ludsin 2011: 264)။ သို့မဟုတ်ပါက Ludsin (2011: 255) သတိပေးသကဲ့သို့-

လုံခြုံမှုမရှိခြင်းနှင့် ပဋိပက္ခဆက်လက်ဖြစ်ပွားခြင်းသည် စစ်မက်ဖြစ်ပွားနေသည့် အုပ်စုများကြား အကွဲအပြဲဖြစ်စေနိုင်ပြီး အလျော့မပေးသည့် အနေအထားများကို ပိုမိုခက်ခဲစေနိုင်သည်။ ထိုအခြေအနေများအားလုံးသည် ပဋိပက္ခကို လှုံ့ဆော်ရာ ရောက်မည်သာဖြစ်ပြီး ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲခြင်းနှင့် ငြိမ်းချမ်းရေးဖော်ဆောင်ရေးရည်မှန်းချက်များကို လှိုက်စားသွားမည်ဖြစ်သည်။

ဤသို့ဖြင့် ပဋိပက္ခအပြီး ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ရာတွင် ရေတိုရည်မှန်းချက်နှင့် ရေရှည်ရည်မှန်းချက်များကြားတင်းမာမှုကို ဖြစ်ပွားစေသည်။ Easterday (2014: 403) ၏ အဆိုအရ 'ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်ညှိနှိုင်းရေးနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမူကြမ်း ရေးဆွဲရေးတို့ကြား သတ်မှတ်ချိန်ကြာကြာရလေ အေးဆေးတည်ငြိမ်စွာစဉ်းစားချိန်နှင့် လူအများပါဝင်မှု

^၉ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ခု သို့မဟုတ် အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ခုတွင် သီးခြားရွေးကောက်ပွဲစနစ်တစ်ခုကို တည်ထောင်ရန်ခဲယဉ်းသည်။ ထိုသို့ခဲယဉ်းလှသည့်အတွက် ချွင်းချက် (၂) ခုသာလျှင်ရှိသည်- တောင်အာဖရိကနိုင်ငံ (အချိုးကျကိုယ်စားပြုစနစ်) နှင့် ဘူရုန်ဒီနိုင်ငံ (အချိုးကျကိုယ်စားပြုစနစ်ဖြင့် နေရာသတ်မှတ်ပေးထားသည့်အရေအတွက်)။ ထို (၂)ခုလုံးတွင် ရွေးကောက်ပွဲစနစ်ကို ကြားဖြတ်နှင့် အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ (၂)ခုလုံးတွင် ဖော်ပြထားသည်။

တို့ကို ပိုမိုခွင့်ပြုနိုင်မှာဖြစ်ပြီး ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အောင်မြင်နိုင်ခြေလည်း ပိုမိုမြင့်တက်လာနိုင်သည်။ သို့သော် ကြားကာလသက်တမ်းသည် နောက်ဆုံးဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ထည့်သွင်းမည့်/ ပြဌာန်းမည့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းဆိုင်ရာ အရေးပါသောကိစ္စများကို ဆွေးနွေးဆုံးဖြတ်ရန် လိုအပ်သည့်အချိန်နှင့် တိုက်ရိုက်ဆက်စပ်မှုရှိသင့်သည်။¹⁰

သတ်မှတ်အချိန်ကာလများသည် သတ်မှတ်ထားသောအကြောင်းရင်းခံ ကိစ္စရပ်များအလိုက် ရှိသင့်သည်။ ဥပမာ (က) ဆွေးနွေးညှိနှိုင်းသည့်အဖွဲ့များနှင့် ကပ်ဖျက်ရပ်ဖျက်လုပ်မည့်အုပ်စုများ အရေအတွက်နှင့် နှိုင်းယှဉ်အမျိုးအဆ၊ (ခ) ဆွေးနွေးညှိနှိုင်းသည့် အဖွဲ့များကြား သဘောတူညီမှု အဆင့်၊ (ဂ) ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအား အကောင်အထည်ဖော်ရန် လိုအပ်သည့် နိုင်ငံတော်ပြန်လည်ဖွဲ့စည်းရေး/တည်ဆောက်ရေးစံနှုန်း၊ (ဃ) ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ တစ်စိတ်တစ်ဒေသ ဆက်စပ်နေမှုနှင့် တရားဝင်ဖြစ်မှုအရ နောက်ဆုံးသတ်မှတ်ရက်များအတွင်း မပြီးမြောက်ပါက ဖြစ်ပေါ်လာနိုင်သည့် အကျိုးဆက်များ (ဥပမာ- ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးအဖွဲ့အား ဖျက်သိမ်းခြင်းနှင့် ရွေးကောက်ပွဲအသစ်များ ကျင်းပခြင်း)။

ဤစာတမ်းအား ရေးသားနေစဉ် အသက်ဝင်နေသေးသည့် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ များမှလွဲ၍ လက်ရှိကမ္ဘာတလွှားမှ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ (၃၀) ၏ သက်တမ်းသည် ပျမ်းမျှ (၃) နှစ်ခွဲသာ ရှိသည်။ သက်တမ်းကာလများသည် - ရဝမ်ဒါနိုင်ငံ၏ Arusha Accords တွင် ဖော်ပြချက်အရ - အများဆုံး (၁၀) နှစ်မှ အနည်းဆုံးခန့်မှန်းခြေ (၁) နှစ်ထိ ဖြစ်သည် (၁၉၉၀ ခုနှစ်တွင် လစ်သူယေးနီးယား၊ ၁၉၉၁ ခုနှစ်တွင် တိုဂို၊ ၁၉၉၅ ခုနှစ်တွင် ယူကရိန်း၊ ၂၀၀၄ ခုနှစ်တွင် အီရတ်၊ ၂၀၀၆ ခုနှစ်တွင် ထိုင်း၊ ၂၀၀၉ ခုနှစ်တွင် မဒါဂတ်စကာနှင့် ၂၀၁၁ ခုနှစ်တွင် အီဂျစ်)။¹¹

နောက်ဆုံးသတ်မှတ်ရက်များ

ဤစာတမ်းတွင် ဆွေးနွေးထားသည့် (အများအားဖြင့် အာဖရိကနိုင်ငံများနှင့် ယခင် ဆိုဗီယက် နိုင်ငံများမှ) ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ၏ ၃ ပုံ ၁ ပုံခန့်သည် ကြားကာလအတွက် နောက်ဆုံးသတ်မှတ်ရက် သို့မဟုတ် အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ရေးဆွဲရေးအတွက် နောက်ဆုံးသတ်မှတ်ရက် သတ်မှတ်ထားခဲ့ပေ။ ကျန်ရှိသည့် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ များတွင် သတ်မှတ်ထားသည့် နောက်ဆုံးရက်များမှာ လအနည်းငယ် (ဥပမာ၊ ထိုင်း) မှ ၆ နှစ် (ဥပမာ၊ ဆူဒန်) ထိ ရှိသည်။ ဥပမာ ချက်၊ ကွန်ဂို၊ လစ်ဗျား၊ နီပေါနှင့် ယီမင်ကဲ့သို့သော နိုင်ငံများတွင် စစ်အေးခေတ်လွန် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ၏ နောက်ဆုံးသတ်မှတ်ရက်များ ၅ ပုံ ၁

¹⁰ ဆွေးနွေးညှိနှိုင်းမှုများတွင် မိမိလိုလားရာအကြောင်းကိစ္စရပ်များလျော့နည်းစေရန် ကာလသတ်မှတ်ချက်များပါဝင်သည့် ဥပဒေအပိုဒ်ငယ်များဖြေရှင်းရန်နည်းလမ်းများအဖြစ် (ရှင်းလင်းမှု မရှိသော်လည်း) လိုအပ်ကြောင်း Widner (2008: 1534) က ဆိုသည်။

¹¹ ဆိုဗီယက်ခေတ်လွန် နိုင်ငံများဖြစ်သော Albania, Lithuania, Poland နှင့် Ukraine နိုင်ငံတို့အား ဖယ်ထုတ်ခဲ့လျှင် တောင်မှ ဤပျမ်းမျှအရေအတွက်သည် ပျံ့နှံ့တည်ရှိသည်။ ဆိုဗီယက်ခေတ်လွန် နိုင်ငံများအားဖယ်ထုတ်၍ အသက်ဝင် လျက်ရှိသေးသည့် (Libya 2011, Yemen 2011, South Sudan 2011, Somalia 2012, Central African Republic 2013, Burkina Faso 2014 and Thailand 2014) တို့တွင် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို ထည့်သွင်း ထားသည် (ဤကိစ္စနှင့်စပ်လျဉ်း၍ နောက်ထပ်အသေးစိတ်ကြည့်ရှုလိုပါက Ginsburg, Elkins and Blount 2009: 209)။

ပုံသည် သက်တမ်းကုန်လွန်ခဲ့သည်။ နီပေါမှလွဲ၍ အဆိုပါနိုင်ငံများအားလုံးတွင် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေ ပေါ်ပေါက်လာပြီးနောက် ပဋိပက္ခမှရှုန်းထွက်လာနိုင်ခြင်းမရှိခဲ့ပါ။ သို့မဟုတ် ချက်ချင်း ဆိုသလို ပဋိပက္ခများ ပြန်ဖြစ်ပွားခြင်းတို့ ရှိခဲ့သည်။

ချက်နိုင်ငံ (အာဖရိကအလယ်ပိုင်း) တွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေး တာဝန်ရှိသူ ကော်မတီအဖွဲ့ဝင်များအား ဥပဒေရေးရာသင်တန်းပေးရန် ပျက်ကွက်ခြင်းနှင့် ပြည်သူလူထုပါဝင်မှု မရှိခြင်းကဲ့သို့သော လုပ်ငန်းစဉ်ဆိုင်ရာ အားနည်းချက်များကြောင့် နောက်ဆုံးသတ်မှတ်ရက်ကို ကျော်လွန်မှုဖြစ်ခဲ့သည်။ အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် အဆိုပါလိုအပ်ချက်များသည် ပြဿနာများဖြင့် ပိုမိုဆိုးရွားသွားစေခဲ့သည်။ သမ္မတ၏ လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာ ပြင်းထန်မှုနှင့် တရား စီရင်ရေးလွတ်လပ်ခွင့် နည်းပါးမှုတို့ကိုပါ ဖြစ်စေခဲ့သည်။ အဆိုပါအချက်များသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေ၏ တရားဝင်ဖြစ်မှုကို ဆိုးရွားစွာယုတ်လျော့စေခဲ့ပြီး အငြင်းပွားဖွယ်ရာဖြစ်နိုင်သော်လည်း ၂၀၀၅ ခုနှစ်တွင် ဖြစ်ပွားခဲ့သည့် ပြည်တွင်းစစ်ကို အထောက်အကူပြုခဲ့သည် (Widner n.d.)။

ကွန်ဂိုနိုင်ငံတွင် အစိုးရသည် ၁၉၉၄ ခုနှစ် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအား ပြဌာန်း ပြီးနောက် နိုင်ငံတော်ကွန်ဖရင့်သည် အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ခုကို ရေးဆွဲခဲ့သည်။ သို့သော် မတည်ငြိမ်မှု တိုးပွားလာခြင်းကြောင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို အသုံးပြုဆောင်ရွက်နိုင် ခြင်းမရှိပေ။ (၁၅) လ နောက်ဆုံးသတ်မှတ်ချိန် (ပုဒ်မ ၁၁၇) ထားခဲ့သည့် အကူးအပြောင်းကာလ သည် ၁၉၉၇ ခုနှစ်အထိ ကြာရှည်ခဲ့ပြီး ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် ဗိုလ်ချုပ်ဂျိုးဆက် ကာဘီလာ (General Joseph Kabila) အာဏာသိမ်းပြီးနောက် ဒီကရီဥပဒေ (Decree Law) ဖြင့် အစားထိုးခဲ့သည်။

လစ်ဗျားနှင့် ယီမင်နိုင်ငံတို့တွင် အကူးအပြောင်းကာလ ဆက်လက်တည်ရှိနေဆဲဖြစ်သည်။ နှစ်နိုင်ငံလုံးတွင် လုံခြုံရေးအခြေအနေမှာ ဖရိုဖရဲအခြေအနေသို့ ကျရောက်နေပြီး အဓိကတာဝန် ရှိသူများသည် မအောင်မြင်သည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ လုပ်ငန်းစဉ်ကို ပြန်လည်စတင်ရန် ထက် ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းကိုသာ ဆွေးနွေးညှိနှိုင်းရေး လတ်တလော အာရုံစိုက်နေကြသည် (Gluck 2015)။ လစ်ဗျားတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေလုပ်ငန်းစဉ် မအောင်မြင်ခြင်းနှင့် နိုင်ငံ၏ နောက်ထပ်ဖရိုဖရဲအခြေအနေသို့ ကျဆင်းခြင်းတို့ကိုဖြစ်စေသည့် အကြောင်းရင်းများစွာရှိသည်။ သို့သော် အဓိကအကြောင်းရင်းမှာ ပြည်သူ့လွှတ်တော် (House of Representatives) အတွက် ရွေးကောက်ပွဲများကျင်းပရာတွင် အစီအစဉ်တကျဖြစ်မှု နည်းပါးခြင်းကြောင့် ဖြစ်နိုင်သည်။ ရွေးကောက်ပွဲများတွင် အတိုက်အခံ၏အနိုင်ရမှုနှင့် ရွေးကောက်ပွဲများသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ နှင့်အညီမဖြစ်ဟု တရားလွှတ်တော်ချုပ်၏ ကြေငြာချက်သည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ လုပ်ငန်းစဉ်ကြီးတစ်ခုလုံးကို ထိခိုက်စေခဲ့ပြီး လူထုအုံကြွမှုအသစ်တစ်ခုကို မောင်းတင်ပေးခဲ့သည်။ ယီမင်တွင် နိုင်ငံလုံးဆိုင်ရာ ဆွေးနွေးညှိနှိုင်းခြင်းညီလာခံတွင် အဓိကတာဝန်ရှိပုဂ္ဂိုလ်များသည် အထူးအရေးကြီး ကိစ္စရပ်အများစုကို အချိန်နှင့်တပြေးညီ သဘောတူညီချက်ရယူခဲ့ကြသည့်အတွက် ဆုံးဖြတ်ချက်များကို အမြန်ချခဲ့ကြပြီး ပူးပေါင်းပါဝင်ဆောင်ရွက်မှုမရှိခဲ့ပေ (Gaston 2014; Gluck 2015; Transfeld 2015)။ ဟူသီသူပုန်များအပါအဝင် အဖွဲ့အစည်းအများအပြားသည် အဆိုပါ ဆုံးဖြတ်ချက်များကို လက်မခံခဲ့ကြပါ။ အထူးသဖြင့် နိုင်ငံအား ဖက်ဒရယ်ဒေသအဖြစ် ပြည်နယ် (၆) ခု ပိုင်းခြားခြင်းနှင့်- လူထုအုံကြွမှုပြုခြင်းဖြင့် တုံ့ပြန်ခဲ့ကြသည် (Abi-Habib 2015)။

နီပေါနိုင်ငံ၏ဖြစ်စဉ်မှာ ထူးခြားသည်။ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အသက်မဝင်ခင်တွင် ပြည်တွင်းပဋိပက္ခ ရပ်တန့်သွားခဲ့သည်။ သို့သော် နီပေါတာဝန်ရှိပုဂ္ဂိုလ်များသည် လုပ်ငန်းစဉ် တစ်လျှောက်တွင် အရေးကြီးသည့်ကိစ္စရပ်အများအပြားကို သဘောတူညီမှုရရှိအောင် မစွမ်းဆောင် နိုင်ခဲ့ပေ။ ပြည်နယ်အရေအတွက်နှင့် ဖက်ဒရယ်အစိုးရဖွဲ့စည်းပုံတို့ကိုလည်း သဘောတူညီချက် မရခဲ့ပါ။ ၂၀၁၅ ခုနှစ် စက်တင်ဘာလတွင် အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အတည်ပြုပြီးမှသာ ပဋိပက္ခ ဖြစ်ပွားခဲ့သည်။

ညှိနှိုင်းရခက်ခဲသည့် သဘောထားကွဲလွဲမှုများကို ကိုင်တွယ်ဖြေရှင်းခြင်း

အဖွဲ့အစည်းများ၏ အလျော့ပေးညှိနှိုင်းလိုမှု မရှိခြင်းကြောင့်ဖြစ်စေ၊ ညှိနှိုင်းရခက်သည့် သဘောထား ကွဲလွဲမှုများကြောင့်ဖြစ်စေ၊ ထိုနှစ်ခုလုံးကြောင့်ဖြစ်စေ အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေတစ်ခု ဖော်ဆောင်ရန် နောက်ဆုံးသတ်မှတ်ရက်ကို ကျော်လွန်နိုင်ပါသည်။ သဘောထား ကွဲလွဲမှုများတွင် စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းများ သို့မဟုတ် စံနှုန်းများ သို့မဟုတ် လိုက်နာရမည့် လုပ်ထုံး လုပ်နည်းများ ပါဝင်နိုင်ပါသည် (Brandt et al. 2011)။ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းဆိုင်ရာ ပြဿနာကို ဖြေရှင်းရန်နည်းလမ်းတစ်ခုမှာ တရားရုံးဆုံးဖြတ်ချက်အား တောင်းခံခြင်းဖြစ်သော်လည်း အထူး သဖြင့် အင်စတီကျူးရှင်းများအားနည်းပြီး ပဋိပက္ခသက်ရောက်မှုရှိသည့် အခြေအနေမျိုးများတွင် ဖြစ်နိုင်ခြေမရှိပေ။ အရေးကြီးကိစ္စရပ်များအား အကြိတ်အနယ်ဆွေးနွေးရမည့် အနေအထား၌ နှစ်ဦးနှစ်ဖက် အပေးအယူအလျှော့အတင်းလုပ်ရမည့်အစား ဥပဒေဖြင့်ဖြေရှင်း၍ အုပ်စုတစ်စုကို အနိုင်ပေးခြင်းမှာ ပြဿနာအားပိုမိုဆိုးရွားသွားစေနိုင်သည် (Brandt et al. 2011: 27)။

ထိုကဲ့သို့သော ကိစ္စရပ်များတွင် ညှိနှိုင်းရခက်ခဲသည့် သဘောထားကွဲလွဲမှုများကို ကိုင်တွယ် ဖြေရှင်းရန် လုပ်ငန်းစဉ်အဖြစ်စေ၊ အချက်အလက်ကိုအခြေခံ၍ဖြစ်စေ အလွတ်သဘော နိုင်ငံရေး ယန္တရားစနစ်များချမှတ်ခြင်းသည် ပိုမိုသင့်လျော်နိုင်သည်။ ဥပမာ (က) အဖွဲ့အစည်းခေါင်းဆောင် များကို ဆုံးဖြတ်ချက်ချမှတ်ခွင့်ပေးခြင်း၊ (ခ) အငြင်းပွားဖွယ်ရာ ကိစ္စရပ်များအား အပြုသဘော ဆောင်သည့် ယေဘုယျစာသားများ သို့မဟုတ် နည်းဥပဒေအပိုဒ်များအသုံးပြု၍ နောင်တွင် ဆုံးဖြတ်ချက်ချရန် ရွှေ့ဆိုင်းခြင်း (Ludsin 2011: 278; Lerner 2010; Ginsburg and Dixon 2012)၊ (ဂ) ပြင်ဆင်ရေးလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများကို လွယ်ကူစေခြင်း၊ (ဃ) အလျှော့အတင်းပြုလုပ် ထားသော ရလဒ်များကို ပြန်လည်သုံးသပ်ခြင်း သို့မဟုတ် ကာလသတ်မှတ်ချက်ပါဝင်သည့် အပိုဒ် ငယ်များထည့်သွင်းခြင်း (Pildes 2008: 186) နှင့် (င) ကြားဝင်ဖျန်ဖြေခြင်း သို့မဟုတ် ပြင်ပ အကြံဉာဏ်တောင်းခံခြင်းတို့ ဖြစ်သည်။

ရွေးကောက်ပွဲများရှေ့နောက်အစီအစဉ်ထားရှိခြင်း

ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် ရွေးကောက်ပွဲများစီစဉ်ရာတွင် 'ကြက်ဥနှင့် ကြက်မ' ပြဿနာကိုကျော်လွှားရန်လည်း အထောက်အကူဖြစ်သည်။ (ဒီမိုကရေစီနည်းကျ ရွေး ကောက်တင်မြှောက်ထားသည့် ဦးဆောင်မှုအောက်တွင်) တရားဝင်ဖြစ်သည့်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေရေးဆွဲခြင်းမပြုခင် ရွေးကောက်ပွဲများလိုအပ်မှု ရှိမရှိ သို့မဟုတ် ရွေးကောက်ပွဲများအတွက် တရားဝင်ဖြစ်မှု အခြေခံတစ်ခုဖန်တီးပေးရန် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ခု လိုအပ်မှုရှိမရှိ ဟူသည့်

နှစ်ပေါင်းရှည်ကြာသည့် ဆွေးနွေးငြင်းခုံမှုတစ်ခု ရှိခဲ့သည်။ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ တစ်ခုသည် အကူးအပြောင်းကာလအင်စတီကျူးရှင်းဆိုင်ရာ မူဘောင်တစ်ခုကိုတည်ဆောက်နိုင် သည်။ ထိုမူဘောင်အရ ရွေးကောက်ပွဲများကျင်းပကာ အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲ ရန် တာဝန်ရှိသည့်အဖွဲ့တစ်ခုဖွဲ့စည်းရန် တာဝန်ပေးအပ်နိုင်သည်။ ထို့ကြောင့် ကောင်းစွာတည် ဆောက်ထားသည့် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် (အကူးအပြောင်းတစ်ခုသာဖြစ်သော် လည်း) ရွေးကောက်ပွဲများအတွက် တရားဝင်ဖြစ်သည့်မူဘောင်တစ်ခု ဖန်တီးနိုင်သည့်အခွင့် အလမ်းတစ်ခုဖြစ်နိုင်သည်။ ထို့အပြင် အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံဆိုင်ရာအစီအမံများကို ရွေးကောက်ခံ အဖွဲ့မှ ရေးဆွဲရန်ချန်ထားနိုင်သည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေလုပ်ငန်းစဉ်နှင့်စပ်လျဉ်း၍ ရွေးကောက်ပွဲများစီစဉ်ရာတွင် အားနည်း ချက်များရှိခြင်းသည် အထွေထွေငြိမ်းချမ်းရေးတည်ဆောက်ခြင်းအား အန္တရာယ်ဖြစ်စေနိုင်ကြောင်း ကို အီရတ်နိုင်ငံဖြစ်စဉ်က ဖော်ပြနေသည်။ အမေရိကန်ပြည်ထောင်စုနှင့် မဟာမိတ်များက ဖွဲ့စည်း တည်ထောင်ခဲ့သည့် ညွန့်ပေါင်းယာယီအာဏာပိုင်အဖွဲ့သည် အဖွဲ့ဝင် (၁၀) ဦးပါဝင်သည့် အီရတ် အုပ်ချုပ်ရေးကောင်စီကို ဖွဲ့စည်းပေးခဲ့ပြီး ၂၀၀၄ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီလနှင့် မတ်လအတွင်း အကူး အပြောင်းဆိုင်ရာ စီမံခန့်ခွဲရေးဥပဒေ (TAL) ကိုရေးဆွဲစေခဲ့သည် (Dann and Zaid 2006: 436)။ TAL ကို ၂၀၀၄ ခုနှစ် မတ်လ ၈ ရက်တွင် လက်မှတ်ရေးထိုးခဲ့ပြီး ၂၀၀၄ ခုနှစ် ဇွန်လ ၂၈ ရက်တွင် စတင်အသက်ဝင်ခဲ့သည်။ နောက် (၆) လအကြာတွင် တည်မြဲသည့်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ် ရပ်ရေးဆွဲရန် မူဘောင်တစ်ခုကို ဖြန့်ဝေခဲ့သည်။ နိုင်ငံတော်အဆင့်လွှတ်တော်အတွက် ရွေးကောက် ပွဲများကို ၂၀၀၅ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီလ ၃၁ ရက်ထက်နောက်မကျစေဘဲ ကျင်းပခဲ့ရသည်။

တည်မြဲသည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအား ၂၀၀၅ ခုနှစ် အောက်တိုဘာလ ၁၅ ရက်တွင် ဆန္ဒ ခံယူပွဲကျင်းပကာအတည်ပြုခဲ့ပြီးနောက်ဒီဇင်ဘာလအတွင်းတွင်ရွေးကောက်ပွဲများပြုလုပ်ခဲ့သည်။ TAL သည် အီရတ်အစိုးရသစ်ကိုဖွဲ့စည်းခဲ့သည့် ၂၀၀၆ ခုနှစ် မေလထိတိုင် အသက်ဝင်ကျန်ရှိနေ ခဲ့သည်။ ဤသို့နီးကပ်တင်းကျပ်သည့် နောက်ဆုံးသတ်မှတ်ရက်များသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ရေးဆွဲခြင်းလုပ်ငန်းစဉ်တွင် ဆွန်နီလူမှုအသိုက်အဝန်းအများအပြားအား အဓိကအခန်းကဏ္ဍများမှ ဖယ်ထုတ်ထားခဲ့သည်။ လူများစုတိုင်းရင်းသားအုပ်စုကြီး ၃ ခုကြား သဘောတူညီမှု တည်ဆောက် ခြင်း (သို့မဟုတ် အနည်းဆုံးတော့လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာ မျှခြေတိုးတက်မှုတစ်ခု) ကို ဦးတည်သည့် ဆွေးနွေးညှိနှိုင်းမှုများအပေါ် မျှော်လင့်ချက်များကိုလည်း ထိခိုက်စေခဲ့သည်။ ထို့အပြင် ဆွန်နီနှင့် အမေရိကန်ဦးဆောင်သည့် ကျူးကျော်မှုများကိုဆန့်ကျင်သည့်အဖွဲ့တို့သည် အလိုအလျောက် နီးပါး ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ တည်ဆောက်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်၏ အဖျက်အမှောက်များဖြစ်လာ သောကြောင့်ထိုနီးကပ်တင်းကျပ်သည့်နောက်ဆုံးသတ်မှတ်ရက်များကလုံခြုံရေးအခြေအနေအား အင်မတန်ဆိုးရွားစေရန် ကောင်းစွာအထောက်အကူပြုခဲ့ပါသည်။

ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ မူကြမ်းရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်

ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ရေးဆွဲခြင်းလုပ်ငန်းစဉ်အတွက် ဆုံးဖြတ်ချက်ချရာတွင် ထည့်သွင်းစဉ်းစားရန် အရေးအကြီးဆုံးကိစ္စကြီး (၃) ခုမှာ (က) ပါဝင်မှု၊ ကိုယ်စားပြုမှု သို့မဟုတ် အများပါဝင်မှုရေချိန် (ဆိုလိုသည်မှာလုပ်ငန်းစဉ်တွင် မည်သူကဆုံးဖြတ်ချက်ချ၍၊ မည်သူက ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ရေးဆွဲသနည်း)၊ (ခ) အတည်ပြုရေးယန္တရားများနှင့် (ဂ) နိုင်ငံတကာမှ ပါဝင်ဆောင်ရွက်သူများ၏ အခန်းကဏ္ဍတို့ဖြစ်သည်။

ပါဝင်မှုနှင့် ကိုယ်စားပြုမှုအဆင့်များ

သီအိုရီအရ ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များရယူပြီးနောက် (ပိုမိုပါဝင်မှုရှိသော) ကြားဖြတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို ရေးဆွဲလေ့ရှိပြီး ဆွေးနွေးညှိနှိုင်းမှုများတွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်သူ များ ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် ပါဝင်သည် (Benomar 2004: 82–83; Varol 2014: 6)။

ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များမှာ စားပွဲဝိုင်း၌ ထိုင်သူများနှင့်သာ ကန့်သတ်နေ လေ့ရှိပြီး မလိုလားအပ်သော နိုင်ငံရေးအစီအမံများ ပေါ်ပေါက်လာနိုင်ပါသည်။ ထို သဘောတူညီချက်များမှာ အကောင်အထည်ဖော်ရန် ခက်ခဲသလို အကျိုးဖြစ်ထွန်းမှု လျော့နည်းရန် ပြုလုပ်သောအဖျက်အမှောက်များ၏ အန္တရာယ်လည်းရှိပါသည်။ နိုင်ငံတကာ၏ ပါဝင်ပတ်သတ်မှုကြောင့် ထိုသဘောတူညီချက်များအား ခေတ်သစ် နယ်ချဲ့ဝါဒဆီသို့ တိမ်းညွတ်ခြင်းဟု ရှုမြင်နိုင်ကြပါသည်။ သို့မဟုတ် နိုင်ငံတကာမှ ကြားဝင်စွက်ဖက်သူများ၏ ဖိအားပေးသော အချိန်ဇယားများနှင့် ၎င်းတို့၏ သူ့ထက် ငါ အပြိုင်ချမှတ်ထားသော ဦးစားပေးအချက်များသည် ထိုသဘောတူညီချက်များအား ပိုမိုအားနည်းစေနိုင်ပါသည်။ (Easterday 2014: 380)

ယုံကြည်မှုတည်ဆောက်ရေးကို အထောက်အကူပြု၍ ပိုမိုတိုးတက်သော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေဆိုင်ရာ အစီအမံကိုခွင့်ပြုသည့် အသွင်ကူးပြောင်းရေးအစီအမံများသည် အားလုံးပါဝင်ခြင်း ကို ပိုမိုအားကောင်းစေပါသည်။ ထို့ပြင် ပြည်သူ့အားလုံး၏ ပူးပေါင်းပါဝင်မှုအပြည့်အဝမရလျှင် တောင် (Ghai 2004) ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏တရားဝင်မှုသည် အားလုံးပါဝင်နိုင်မှု အတိုင်းအတာတစ်ခုပေါ်တွင် မူတည်နိုင်ခြေများပါသည် (Ludsin 2011: 276)။ ထိုသို့အားလုံး ပါဝင်နိုင်မှုအပေါ် မူတည်ခြင်းသည် အပြီးသတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေး လုပ်ငန်းစဉ် များ၏ ဖြစ်ရိုးဖြစ်စဉ်ဖြစ်လာပါသည် (Hart 2010)။

ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့်ပါဝင်ခြင်းအတွက် အခြေအနေများက အကောင်းဆုံးအနေအထားမှာ ရှိမနေလျှင်တောင် နိုင်ငံရေးအရအဓိကကျသော အဖွဲ့များမှဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ဆွေးနွေးရေး စကားဝိုင်းတွင် ပုံစံတစ်မျိုးမျိုးဖြင့် ကိုယ်စားပြုပါဝင်နေရန် အရေးပါပါသည်။ သို့မဟုတ်ပါက ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ် (နှင့်ရရှိလာသည့်သဘောတူညီမှု) သည်လူအများ ထောက်ခံမှုရရန်ခက်ခဲမည့်အပြင် ဖယ်ကျဉ်ခံအဖွဲ့အစည်းများအား အဖျက်အမှောက်များအဖြစ်သို့ ပြောင်းလဲသွားစေရန် တွန်းအားပေးသကဲ့သို့ဖြစ်နိုင်ပါသည်။ သင့်လျော်သော ကိုယ်စားပြုအဖွဲ့ အစည်းရွေးချယ်ရာတွင် ကြုံတွေ့ရမည့်စိန်ခေါ်မှုကို အောက်တွင်ရှင်းပြထားပါသည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ မူကြမ်းရေးဆွဲခြင်းသည် မလွဲမရှောင်သာဘဲ အနည်းငယ် သောလူတစ်စု၏ လုပ်ငန်းတစ်ရပ်ဖြစ်ပါသည်။ အပြည့်အဝ စကေးချထားသော တိုက်ရိုက်ဒီမိုကရေစီသည် လက်တွေ့ကျသော အဆိုပြုချက်မဟုတ်ပါ။... ရွေးကောက်ပွဲနည်းလမ်းအားဖြင့် အများပါဝင်စေခြင်းဆိုင်ရာအကြောင်းအရာများသည် ထိုလုပ်ငန်းစဉ်၌ ကိုယ်စားပြုပါဝင်ခြင်း ရှိ၊ မရှိနှင့် မသက်ဆိုင်ပါ။ ဆိုလိုရင်းမှာ ကိုယ်စားပြုအဖွဲ့အစည်း၏ သဘောသဘာဝနှင့်လုပ်ဆောင်ချက်၊ ကိုယ်စားပြုမှု အမျိုးအစားနှင့်အတိုင်းအတာ၊ ကိုယ်စားလှယ်များအပေါ် ချမှတ်ထားသောကန့်သတ်ချက်များနှင့် အထူးသဖြင့်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ တည်ဆောက်ရေးဆိုင်ရာ ဆုံးဖြတ်ချက်များနှင့်ပတ်သတ်၍ ပြည်သူလူထုအတွက် ၎င်းတို့၏တာဝန်ခံမှုတို့နှင့် ပို၍သက်ဆိုင်ပါသည်။ (Hart 2010: 33)

လေ့လာခဲ့သည့် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပေါင်း ၃၀ တွင် အချို့သောနိုင်ငံတကာမှ ပါဝင်ဆောင်ရွက်သူများသည် ကိုယ်စားပြုအုပ်စုတစ်စုကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမူကြမ်းရေးဆွဲရာတွင် အဓိကကြီးမှူးရန်ခန့်အပ်ပါသည်။ ထိုလှုပ်ရှားသူများတွင် နိုင်ငံရေးပါတီများ၏ မဟာမိတ်အဖွဲ့ (၁၉၉၃ ခုနှစ်တွင် ရဝမ်ဒါ၊ ၂၀၀၃ ခုနှစ်တွင် ကွန်ဂိုသမ္မတနိုင်ငံ၊ ၂၀၀၅ ခုနှစ်တွင် ဆူဒန်၊ ၂၀၀၇ ခုနှစ်တွင် နီပေါမှာကဲ့သို့) သို့မဟုတ် ရွေးချယ်ခံ၊ မိမိကိုယ်တိုင်ခန့်အပ်သော သို့မဟုတ် တတိယအဖွဲ့တစ်ဖွဲ့မှ ခန့်အပ်သောအုပ်ချုပ်ရေးအဖွဲ့ (အမြဲတမ်း သို့မဟုတ် အကူးအပြောင်းကာလ) တို့ပါဝင်နိုင်သည် (ဥပမာ ၂၀၀၁ ခုနှစ်တွင် အာဖဂန်နစ္စတန်၊ ၂၀၀၁ ခုနှစ်တွင် ကော့စို၊ ၂၀၀၄ ခုနှစ်တွင် အီရတ်နှင့် ၂၀၁၁ ခုနှစ်တွင် ယီမင်)။

အစိုးရနှင့် အတိုက်အခံတို့ကြား အမျိုးသားအဆင့်ဆွေးနွေးပွဲ (နောင်တွင် ပြည်လုံးကျွတ် ညီလာခံဟု ခေါ်ဆို) ကိုကျင်းပရန် သဘောတူညီမှုရရှိခဲ့ကြသော တိုဂို (၁၉၉၁ ခုနှစ်) ဖြစ်ရပ်သည် အလွန်ရှားပါးသော ဖြစ်ရပ်တစ်ခုဖြစ်သည်။ ထိုညီလာခံမှတစ်ဆင့် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမူကြမ်းရေးဆွဲ၍ အကူးအပြောင်းကာလကို တစ်နှစ်သတ်မှတ်ခဲ့ကြပါသည်။

လက်ခံအတည်ပြုရေးယန္တရားများ

အထူးသဖြင့် ပဋိပက္ခဒဏ်ခံရသော နိုင်ငံများတွင် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ မူကြမ်းရေးဆွဲသော အဖွဲ့ကိုယ်တိုင်ကပဲ ထိုကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို အတည်ပြုလေ့ရှိသည်။

သို့သော် ချွင်းချက်အနည်းငယ်ရှိပါသည်။ ဥပမာ ၁၉၉၃ ခုနှစ် တောင်အာဖရိကနှင့် ၂၀၁၁ ခုနှစ် တောင်ဆူဒန်တို့တွင် နောက်ဆုံးလွှတ်တော်မှ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ မူကြမ်းကို အတည်ပြုပါသည်။ ထိုင်းနိုင်ငံ၌ ၂၀၀၆ ခုနှစ်နှင့် ၂၀၁၄ ခုနှစ်တွင် ဘုရင်မမူကြမ်းကို အတည်ပြုခဲ့သည်။ အီဂျစ်၌ မတ်လ ၃၀ ရက်နေ့ ထုတ်ပြန်သော ၂၀၁၁ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ကြေညာချက်တွင် ပြည်လုံးကျွတ်ဆန္ဒခံယူပွဲမှ အတည်ပြုထားသော ယခင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ ပြင်ဆင်ချက်များ ပါဝင်ပါသည် (ဘီဘီစီ သတင်းဌာန ၂၀၁၁)။

နိုင်ငံတကာမှပါဝင်လုပ်ဆောင်သူများ၏ အခန်းကဏ္ဍ

ပဋိပက္ခဒဏ်ခံရသောနိုင်ငံများတွင် နိုင်ငံတကာမှ ပါဝင်လုပ်ဆောင်သူများသည် လုပ်ငန်းစဉ်နှင့် ပါဝင်သည့်အကြောင်းအရာများအပေါ် အကြံဉာဏ်ပေးခြင်းအားဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ရေးတွင်အရေးပါသော အခန်းကဏ္ဍမှ ပါဝင်ပါသည် (Dann and Zaid 2006)။ နိုင်ငံတကာမှ ပါဝင်လုပ်ဆောင်သူများသည် အဖွဲ့အစည်းများအကြား ဆွေးနွေးမှုများကို ကြားဝင်ဖျန်ဖြေပေးခြင်း သို့မဟုတ် အထောက်အကူပြုပေးခြင်း၊ ပြည်တွင်းမှ ပါဝင်လုပ်ဆောင်သူများ၏ ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးမှုဆောင်ရွက်သူ အခန်းကဏ္ဍတွင် ၎င်းတို့၏ စွမ်းရည်ဖွံ့ဖြိုးမှုကို ပံ့ပိုးခြင်းနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ (နှင့် အခြား တရားဥပဒေဆိုင်ရာ) ပြဌာန်းချက်အသစ်များကို အကျိုးရှိစွာအကောင်အထည်ဖော်နိုင်ရန် အစိုးရနှင့် အစိုးရမဟုတ်သော အဖွဲ့အစည်းများကို အားကောင်းစေခြင်းတို့အားဖြင့် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ မူကြမ်းရေးဆွဲရေးကို ပိုမိုအထောက်အပံ့ ပေးနိုင်ပါသည်။

နိုင်ငံတကာ အသိုင်းအဝိုင်းနှင့်ပတ်သတ်၍ ကိစ္စနှစ်ရပ်ကိုဖော်ပြရန် သင့်လျော်ပါသေးသည်။ ပထမအချက်အနေဖြင့် နိုင်ငံတကာမှပါဝင်လုပ်ဆောင်သူများသည် နောက်ဆုံးအဆင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ညှိနှိုင်းမှုများတွင် တိုင်းရင်းသား လူနည်းစုများ၏ နိုင်ငံရေးအရပါဝင်နိုင်မှုကို အာမခံချက်ပေးခြင်းအားဖြင့် ကနဦးအစိုးရထိန်းချုပ်မှုကို ပြည်တွင်းတက်ကြွလှုပ်ရှားသူများထံ ပြန်လည်အပ်နှင်းရန်နည်းလမ်းကို ဖော်ဆောင်ပေးပါသည်။ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်တွင် ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့်ပါဝင်နေသော ထိုနိုင်ငံတကာမှပါဝင်လုပ်ဆောင်သူများအတွက် ထွက်လမ်းနည်းဗျူဟာအစ ဖြစ်စေပါသည်။ ဒုတိယအချက်မှာ နိုင်ငံတကာအသိုင်းအဝိုင်းသည် ကြားဖြတ်လုပ်ငန်းစဉ်၏ အာမခံသူအဖြစ်ဆောင်ရွက်နိုင်ပါသည်။ အာဏာရှိသူများက သဘောတူညီမှုအပေါ် ကတိကဝတ် ဖောက်ဖြတ်လိမ့်မည်ဟူသော စိုးရိမ်စိတ်လျော့နည်းစွာဖြင့် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ နိုင်ငံရေးရာအစီအမံများကို အခွင့်အာဏာနည်းပါးသောအုပ်စုများလိုက်နာစေခြင်းဖြင့် ဆောင်ရွက်ခြင်းဖြစ်သည်။ ထိုအစီအမံများကိုလိုက်နာစေရန် ကြီးကြပ်ရာ၌ နိုင်ငံတကာမှ ပါဝင်လုပ်ဆောင်သူများသည် အရင်းအမြစ်များ မမြှုပ်နှံချင်ပါက ထိုအစီအမံများလိုက်နာမှု ရှိ၊ မရှိ စောင့်ကြည့်လေ့လာရန် အဖွဲ့အစည်းများကို ၎င်းတို့မှ ကူညီနိုင်ပါသည်။

အခန်း - ၆

နိဂုံး

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို နတ်ဘုရားများမှရေးဆွဲထားခြင်း မဟုတ်ပါ။ ဤဥပဒေရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်သည် အမှားမကင်းသော၊ ကြာရှည်ခံသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပုံစံဖြစ်ရန် ခက်ခဲစေသည့် ကန့်သတ်ချက်များစွာဖြင့် ပြည့်နှက်နေပါသည်။ (Varol 2014: 59)

ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ အဓိကတစ်ခုမှ နောက်တစ်ခုသို့ အကူးအပြောင်း၌ ပေါင်းကူးတံတားအဖြစ်ဆောင်ရွက်သော စေ့စပ်ညှိနှိုင်းရေး ကိရိယာများ ဖြစ်ပါသည်။ ထိုကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် မအောင်မြင်သော (သို့မဟုတ် မပြီးဆုံးသော) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ လုပ်ငန်းစဉ်များကြောင့် ပေါ်ထွက်လာလေ့ ရှိသော်လည်း 'ယာယီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ကြားဖြတ်ကာလတစ်ခုအတွက် သုံးခြင်းအား ဖြင့် ပို၍တာရှည်ခံပြီး၊ ပို၍ကောင်းမွန်သော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ခုကို ဖန်တီးပေးနိုင်သည့်' ကောင်းကျိုးများရှိသောကြောင့် ၎င်းတို့အား ရေးဆွဲခြင်းများလည်းရှိပါသည်။ (Varol 2014: 11; Widner 2008: 1533-34 ကိုလေ့လာပါ။)။ ထိုကောင်းကျိုးများတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်တစ်လျှောက် ပိုမိုအားကောင်းသော အများပါဝင်နိုင်ခြေရှိမှုနှင့် အချိန်ပိုမိုရရှိခြင်း တို့လည်း ပါဝင်ပါသည်။

ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို အနာဂတ်အပြီးသတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအား ရေးဆွဲပြဋ္ဌာန်းခြင်း မပြုမီအချိန်အတိုင်းအတာတစ်ခုအတွင်း ဥပဒေဆိုင်ရာ အထွဋ်အထိပ်ဖြစ်မှုကို ဖော်ဆောင်ပေးသည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ကိရိယာတန်ဆာများဟု အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုနိုင်ပါသည်။ သို့သော် ယင်းဖွင့်ဆိုချက်တွင် အခြေခံအားဖြင့် ပုံစံဒီဇိုင်း၊ လုပ်ငန်းစဉ်နှင့် အောင်မြင်မှုနှုန်း မတူသော ဥပဒေဆိုင်ရာ စာချုပ်စာတမ်းအမျိုးမျိုး ပါဝင်ပါသည်။ ဥပမာ - အသွင်ကူးပြောင်းရေးဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်စာချုပ်များ၊ ကြားကာလဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ အစီအမံများ၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ အစီအမံများ၊ ကြားဖြတ်ကြေညာချက်များ (သို့မဟုတ်) ရီမိုနီငံရှိ အသွင်ကူးပြောင်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်အတွက် ၂၀၁၁ ခုနှစ် အကောင်အထည်ဖော်ဆောင်ရေးယန္တရားများ သဘောတူညီချက်တို့ဖြစ်သည်။

ဤပြောင်းလဲမှုသည် ပဋိပက္ခဒဏ်ခံရသော နိုင်ငံများအကြားရှိ နက်ရှိုင်းသော ရေခဲမြေခံ အကြောင်းအရာ ကွဲပြားမှုများနှင့် တိုက်ရိုက်နှိုင်းယှဉ်ပါသည်။ ဆိုလိုရင်းမှာ ထိုကွဲပြားမှုများသည် အဖွဲ့အစည်းများ၏ ပြိုကွဲလွယ်မှုအတိုင်းအတာပမာဏ၊ ပဋိပက္ခသဘောသဘာဝ၊ နိုင်ငံရေးနှင့်

လူမှုရေး ရေမြေအနေအထား (အများပြည်သူ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ သိရှိနားလည်မှု အဆင့်အတန်းများနှင့် အဖျက်အမှောက်ပြုလုပ်သူများ တည်ရှိမှုအပါအဝင်) နှင့် လှစ်ဟလာသည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်ရှိ နိုင်ငံတကာအသိုင်းအဝိုင်း၏ အခန်းကဏ္ဍ တို့ ဖြစ်သည်။

ထိုကွဲပြားမှုများသည် ချင့်ချိန်နှိုင်းဆထားသော ပါဝင်မှုအဆင့်များ၊ အတည်ပြုသောနည်းလမ်းများအပါအဝင် လုပ်ငန်းစဉ်ရွေးချယ်မှုနှင့် နိုင်ငံတကာတက်ကြွလှုပ်ရှားသူများ၏ အခန်းကဏ္ဍ အပေါ်တွင် အရေးပါသောသက်ရောက်မှုရှိပါသည်။ ထိုကွဲပြားမှုများသည် ဖြေရှင်းရမည့်ကိစ္စရပ်များ ရွေးချယ်မှုနှင့်အချိန်အတိုင်းအတာ၊ သတ်မှတ်နောက်ဆုံးအချိန်နှင့် ရွေးကောက်ပွဲစဉ်သတ်မှတ်ခြင်းအပါအဝင် ထိုကိစ္စတို့၏အသေးစိတ်အဆင့်အတန်းအပေါ်တွင်လည်း သက်ရောက်မှုရှိပါသည်။

ထို့အပြင်နိုင်ငံအခြေအနေ၊ လုပ်ငန်းစဉ်နှင့် ပုံစံရွေးချယ်မှုများအကြားရှိ ဆက်နွယ်မှုသည် ကြားဖြတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ (နှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေလုပ်ငန်းစဉ်တစ်ရပ်လုံး) ၏ အောင်မြင်နိုင်ခြေအပေါ်တွင်လည်း သက်ရောက်မှုရှိပါသည်။ သို့သော် အောင်မြင်မှုဆိုသည်မှာ အပြည့်အဝအောင်မြင်မှုအစား နေရာအချို့တွင်သာ တိုးတက်မှုရှိသည့် ဝေဝါးသောအယူအဆ ဖြစ်နိုင်ပါသည် (Hirschl 2009: 1372; Widner 2008: 1536)။

ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများမှ အလုပ်အားလုံးကို မပြီးမြောက်စေနိုင်သော်လည်း (Haysom and Welikala n.d.) ၎င်းတို့သည် အောက်ပါတို့ကိုဖြည့်ဆည်းနိုင်ရန် အလားအလာ ရှိပါသည်။

- (က) တိုက်ရိုက် သို့မဟုတ် သွယ်ဝိုက်၍ ပဋိပက္ခဖြစ်စေသော အကြောင်းကိစ္စများအပေါ် အချိန် ကြာလာသည်နှင့်အမျှ သဘောတူညီမှုရရှိစေရန် အထောက်အကူဖြစ်ခြင်း
- (ခ) အများပါဝင်မှုရှိသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေစနစ် ယဉ်ကျေးမှုတစ်ခု ဖြစ်ပေါ်လာစေရန် အထောက်အပံ့ပေးခြင်း
- (ဂ) ရွေးကောက်ပွဲကျင်းပခြင်းဆိုင်ရာ ရှေ့နောက်စီစဉ်သတ်မှတ်ခြင်း ကိစ္စရပ်များကို ဖြေရှင်းခြင်းနှင့် လက်ရှိနှင့်အနာဂတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမူဘောင် အကောင်အထည်ဖော်ရန်အလို့ငှာ အဓိကအဖွဲ့အစည်းများကို တည်ထောင်ရန် သို့မဟုတ် အားကောင်းစေရန် လိုအပ်ချက်ကို ဖြေရှင်းခြင်း (Ludsin 2011: 251 ကိုကြည့်ပါ။)

ထို့အပြင် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ခု လိုအပ်ခြင်းရှိမရှိကို အကဲဖြတ်ရာတွင် လည်းကောင်း ပိုမိုကောင်းမွန်သည့်ရွေးချယ်မှုများ မရှိသောအခါတွင် အဆင့်များစွာပါဝင်သည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေလုပ်ငန်းစဉ်အား ကြိုးပမ်းရာတွင်ကြုံတွေ့ရမည့် အခက်အခဲကို အကဲဖြတ်ရာတွင်လည်းကောင်း အထောက်အကူဖြစ်သော အဓိကမေးခွန်းငှစရှိပါသည်။

- ၁။ ပိုမိုကျယ်ပြန့်သော ငြိမ်းချမ်းရေးတည်ဆောက်မှုလုပ်ငန်းစဉ်အတွက် အဓိကသက်ဆိုင်သူများအားလုံးထံမှ သဘောတူလက်ခံမှုရှိပါသလား။
- ၂။ ပဋိပက္ခနှင့်သက်ဆိုင်သူများသည် (ညှိနှိုင်းရေးစားပွဲဝိုင်း၌) လူဦးရေအားလုံး၏အများစုကို ကိုယ်စားပြုပါသလား။ ထိုသို့မဟုတ်ပါက ထိုလုပ်ငန်းစဉ်တွင် ပိုမိုကျယ်ပြန့်စွာပါဝင်စေရန် နည်းလမ်းများရှိပါသလား။

- ၃။ ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားစေသည့် စိတ်နာကျည်းမှုများသည် မည်သို့ဆက်စပ်ဖွဲ့စည်းထားသလဲ။ ကျယ်ပြန့်သောအကျိုးသက်ရောက်မှုများရှိသည့် ပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုဖော်ဆောင်ရန် စိတ်ဆန္ဒ မည်သည့်အတိုင်းအတာအထိရှိသလဲ။
- ၄။ အဖွဲ့အစည်းမူဘောင်ကို အစမှပြန်လည်ဖန်တီးရန်လိုအပ်ပါသလား။ သို့မဟုတ် (လွယ်လွယ်ကူကူ) ပြန်လည်တည်ဆောက်ရန်စစ်ပွဲမတိုင်ခင်ကရှိသောအဖွဲ့အစည်းမူဘောင်သည်ခိုင်မာမှုရှိပါသလား။

ပဋိပက္ခဒဏ်ခံရသောနိုင်ငံရှိ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်အား ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ တစ်ခုတည်းသောအရေးပါသည့် အထောက်အကူပြုမှုမှာ အချိန်ပင်ဖြစ်သည်။ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် အဓိကသက်ဆိုင်သူများကို ငြိမ်းချမ်းရေးနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ တည်ဆောက်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်များတွင် အပြုသဘောဆောင်စွာ ပါဝင်နိုင်ရန် အချိန်ပေးအပ်နိုင်ပါသည်။ ထို့အတူ ပါတီများကိုညှိနှိုင်းရေးစားပွဲဝိုင်း၌ ၎င်းတို့၏မဲဆန္ဒနယ်များ၊ ပြည်သူလူထုအားလုံးနှင့် ပိုမိုခိုင်မာသောနီးနယ်မှုရရှိစေရန် အချိန်ပေးပါသည်။ ပဋိပက္ခကိုရာသက်ပန်အဆုံးသတ်ရန် လိုအပ်သောပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုအမျိုးအစား (ဖွဲ့စည်းပုံ) အပေါ်တွင် ဆွေးနွေးမှုနှင့် သဘောတူညီမှုများအတွက် အချိန်သည်အရေးပါပါသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် အခြားတရားဥပဒေဆိုင်ရာ သဘောတူညီမှုများအကောင်အထည်ဖော်ရန် အဖွဲ့အစည်းမူဘောင်ကို တရားဥပဒေဆိုင်ရာ စွမ်းရည်ပြည့်ဝစေခြင်းတွင်လည်း အချိန်သည်အရေးပါပါသည်။

အချုပ်ဆိုရသော် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ ဖွံ့ဖြိုးစေရေး၌ပါဝင်ရန် နိုင်ငံတကာအသိုင်းအဝိုင်းတွင် နေရာတစ်ခုရှိလေ့ရှိပါသည်။ ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်နှင့်ပတ်သက်၍ နိုင်ငံတကာမှ ပါဝင်လုပ်ဆောင်သူများက စီမံခန့်ခွဲမှုအသွင်ယူပါက ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများမှ အုပ်ချုပ်ရေးထိန်းချုပ်မှုကို ပြည်တွင်းတက်ကြွလှုပ်ရှားသူများထံသို့ ပြန်လည်အပ်နှင်းရန် အခွင့်အရေးပေးနိုင်ပါသည်။ နိုင်ငံတကာအသိုင်းအဝိုင်းသည် ယင်းလုပ်ငန်းစဉ်အား အာမခံသူအဖြစ်လည်း ဆောင်ရွက်နိုင်ပါသည်။ ထိုသို့ဆောင်ရွက်စေခြင်းဖြင့် ယင်းလုပ်ငန်းစဉ်ကို လေးစားလိုက်နာမှုရရှိစေနိုင်မည်ဆိုသည့် ထင်မြင်ချက်ကို ပိုမိုအားကောင်းစေ၍ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမူဘောင်အသစ် အကောင်အထည်ဖော်ရေးကို ပိုမိုအားပေးပါသည်။

ရည်ညွှန်းကိုးကားသော စာအုပ်များနှင့် အခြားထပ်မံ ပတ်ရှုလေ့လာရန်များ

- Abbott, K. W. et al., 'The concept of legalization', *International Organization*, 54/3 (2000), pp. 401–19
- Abi-Habib, M., 'Houthi rebels decide to run Yemen government', *Wall Street Journal*, 6 February 2015, <<http://www.wsj.com/articles/houthi-rebels-take-over-yemens-government-1423240698>>, accessed 30 September 2015
- Ainte, A., *Somalia: Legitimacy of the Provisional Constitution* (London: Conciliation Resources, 2014)
- Arato, A. and Miklosi, Z., 'Constitution making and transitional politics in Hungary', *Framing the State in Times of Transition: Case Studies in Constitution Making* (Washington, DC: United States Institute of Peace, 2010), pp. 350–90
- BBC News, 'Egypt referendum strongly backs constitution changes', 20 March 2011, <<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-12801125>>, accessed 30 September 2015
- Bell, C., 'Peace agreements: their nature and legal status', *American Journal of International Law*, 100 (2006), pp. 373–412
- Bell, C., *On the Law of Peace: Peace Agreements and the Lex Pacificatoria* (Oxford: Oxford University Press, 2008)
- Benomar, J., 'Constitution-making after conflict: lessons for Iraq', *Journal of Democracy*, 15/2 (2004), pp. 81–95
- M. Bradbury and S. Healy (eds), *Whose Peace is it Anyway?: Connecting Somali and International Peacemaking* (London: Conciliation Resources, 2010)
- Brandt, M. et al., *Constitution-making and Reform: Options for the Process* (Geneva: Interpeace, 2011)
- Call, C. T., *Why Peace Fails: The Causes and Prevention of Civil War Recurrence* (Washington, DC: Georgetown University Press, 2012)
- Cousens, E. M., Kumar, C. and Wermester, K., *Peacebuilding as Politics: Cultivating Peace in Fragile Societies* (Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, 2001)

- Dann, P. and Zaid, A., 'The internationalized pouvoir constituent: constitution-making under external influence in Iraq, Sudan and East Timor', *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, 10 (2006), pp. 423–63
- Easterday, J. S., 'Peace agreements as a framework for jus post bellum', in C. Stahn, J. S. Easterday and J. Iverson (eds), *Jus Post Bellum* (New York and Oxford: Oxford University Press, 2014), pp. 379–415
- Elkins, Z., Ginsburg, T. and Melton, J., *The Endurance of National Constitutions* (New York and Cambridge: Cambridge University Press, 2009)
- Elster, J., 'Forces and mechanisms in the constitution-making process', *Duke Law Journal*, 45 (1995), pp. 364–96
- Gaston, E., *Process Lessons Learned in Yemen's National Dialogue* (Washington, DC: US Institute of Peace, 2014)
- Ghai, Y., 'The constitution reform process: comparative perspectives', paper presented at the Towards Inclusive and Participatory Constitution Making conference, Kathmandu, Nepal, 3–5 August 2004
- Ginsburg, T., Elkins, Z. and Blount, J., 'Does the process of constitution-making matter?', *Annual Review of Law and Social Sciences*, 5/5 (2009), pp. 201–23
- Ginsburg, T. and Dixon, R., 'Deciding not to decide: deferral in constitutional design', *International Journal of Constitutional Law*, 9/3-4 (2012), pp. 636–72
- Gluck, J., 'Constitution-Building in a Political Vacuum: Libya and Yemen in 2014', in International IDEA, *Annual Review of Constitution-Building Processes, 2014* (Stockholm: International IDEA, 2015)
- Grover, L., *Bridges to Peace: The Functions, Design and Performance of Interim Constitutions* (forthcoming)
- Hart, V., 'Constitution making and the right to take part in a public affair', in L. E. Miller (ed.), *Framing the State in Times of Transition: Case Studies in Constitution Making* (Washington, DC: US Institute of Peace, 2010), pp. 20–54
- Haysom, N. and Welikala, A., 'Transitions from conflict to peace: the role of interim constitutions', n.d., (unpublished working paper)
- Hirschl, R., 'The design sciences and constitutional success', *Texas Law Review*, 87 (2009), pp. 1339–74
- International Crisis Group, 'Nepal's Constitution (I): Evolution not revolution', Asia Report no. 233, 27 August 2012, <<http://www.crisisgroup.org/en/regions/asia/>

south-asia/nepal/233-nepals-constitution-i-evolution-not-revolution.aspx>,
accessed 17 September 2015

International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA),
Discussion Report: *Interim Constitutions in Post-Conflict Settings* (Stockholm:
International IDEA, 2015), <<http://constitutionnet.org/vl/item/interim-constitutions-post-conflict-settings-discussion-report>> , accessed 17 September 2015

Jackson, V. C., 'What's in a name: reflections on timing, naming, and constitution making',
William and Mary Law Review, 49/4 (2008), pp. 1249–1305

Jaiswal, P., 'Nepal in 2015', Institute of Peace and Conflict Studies (IPCS) Special
Report no. 169 (New Delhi: IPCS, 2015)

Lerner, H., 'Constitution writing in deeply divided societies: the incrementalist
approach', *Nations and Nationalism*, 16/1 (2010), pp. 68–88

Ludsin, H., 'Peacemaking and constitution-drafting: a dysfunctional marriage',
University of Pennsylvania Journal of International Law, 33 (2011), pp. 239–311

Malone, D. M. and Wermester, K., 'Boom and bust? The changing nature of UN
peacekeeping', *International Peacekeeping*, 7/4 (2000), pp. 37–54

Miller, L. E. and Aucoin, L., *Framing the State in Times of Transition: Case Studies in
Constitution Making* (Washington, DC: US Institute of Peace, 2010)

R. Paris and T. D. Sisk (eds), *The Dilemmas of Statebuilding: Confronting the
Contradictions of Postwar Peace Operations* (Abingdon: Routledge, 2009)

Pildes, R. H., 'Ethnic identity and democratic institutions: a dynamic perspective', in
S. Choudhry (ed.), *Constitutional Design for Divided Societies: Integration Or
Accommodation?* (New York and Oxford: Oxford University Press, 2008), pp.
174–201

Samuels, K., 'Postwar constitution building: opportunities and challenges', in R. Paris
and T. Sisk (eds), *The Dilemmas of State-building: Confronting the Contradictions
of Postwar Peace Operations* (Abingdon: Routledge, 2009), pp. 173–95

Samuels, K., 'Post-conflict peace-building and constitution-making', *Chicago Journal
of International Law*, 6/2 (2006), pp. 663–82

Samuels, K. and Wyeth, V., *State-Building and Constitutional Design after Conflict*
(New York: International Peace Academy, 2006)

Suhrke, A., *Restructuring the State: Federalist Dynamics in Nepal* (Bergen, Norway:
Chr. Michelsen Institute, 2014)

Teitel, R. G., *Transitional Justice* (New York and Oxford: Oxford University Press, 2000)

Transfeld, M., 'The failure of the Transitional Process in Yemen', German Institute for International and Security Affairs (SWP), *SWP Comments*, C /6 (February 2015), <http://www.swp-berlin.org/en/publications/swp-comments-en/swpaktuelle-details/article/jemen_transformation_gescheitert.html>, accessed 30 September 2015

United Nations, Peacemaker Database, n.d., <http://peacemaker.un.org>

University of Chicago, Constitue Project Database, n.d., <<https://www.constituteproject.org>>

University of Notre Dame, Peace Accords Matrix, n.d., <<https://peaceaccords.nd.edu/search>>

Uppsala Conflict Data Program, UCDP Conflict Encyclopaedia, Uppsala University, <<http://www.ucdp.uu.se/database>>, accessed 27 June 2015

Varol, O. O., 'Temporary constitutions', *California Law Review*, 102 (2014), pp. 409–64

Varol, O. O., 'Constitutional stickiness', Lewis & Clark Law School Legal Research Paper no. 2015-6 (2015), pp. 1–57

Widner, J., 'Chad 1996', Constitution Writing and Conflict Resolution: Data and Summaries, n.d., <<http://www.princeton.edu/~pcwcr/reports/chad1996.html>>, accessed 30 September 2015

Widner, J., 'Constitution writing in post-conflict settings: an overview', *William and Mary Law Review*, 49 (2008), pp. 1513–41

World Bank, 'Data: Battle-related deaths (number of people)', n.d., <<http://data.worldbank.org/indicator/VC.BTL.DETH/countries?display=default>>, accessed 17 September 2015

စာမူကြမ်းရေးဆွဲသော လုပ်ငန်းစဉ်၏အဆင့်တိုင်း၌ အမြင်မှတ်ချက်များပေးခြင်းအတွက် Sumit Bisarya ကို ကျေးဇူးတင်ရှိပါသည်။ ၂၀၁၄ ခုနှစ် ဒီဇင်ဘာလတွင် အီဒင်ဘာ့ခ်၏ ပဋိပက္ခအလွန် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ရေး ဆွေးနွေးပွဲစီးရီးများတွင် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲကျင်းပပေးသောကြောင့်နှင့် ဤစာတမ်းအပေါ် ၎င်းတို့၏ အထောက်အပံ့ပေးမှုများကြောင့် Christine Bell၊ Stephen Tierney၊ Asanga Welikala၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ အီဒင်ဘာ့ခ်စင်တာ (the Edinburgh Center for Constitutional Law) နှင့် ကမ္ဘာလုံးဆိုင်ရာတရားမျှတမှု အကယ်ဒမီသင်တန်းကျောင်း (Global Justice Academy) တို့ကိုလည်း ကျေးဇူးတင်ရှိပါသည်။ သုတေသနအကူအညီအတွက် Diego A. Cimino ကို ကျေးဇူးတင်ပါသည်။ ဤစာတမ်း၏ ယခင်စာမူကြမ်းများအပေါ် အစိုးရတန်ဖိုးသတ်ချက်များပေးခြင်းအတွက် Tom Ginsburg၊ Jason Gluck၊ Sven Koopmans နှင့် Christie Warren တို့ကို ကျေးဇူးတင်ပါသည်။

စာရေးသူအကြောင်း

Kimana Zulueta-Fulscher သည် International IDEA ၏ အကြီးတန်းအစီအစဉ်အရာရှိ တစ်ဦးဖြစ်ပြီး ငြိမ်းချမ်းရေးနှင့် နိုင်ငံတည်ဆောက်ရေးအတွက် ကိရိယာဖြစ်သော ပဋိပက္ခအလွန် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ရေးနှင့် ဒီမိုကရေစီအထောက်အပံ့ဆိုင်ရာလုပ်ဆောင်နေသူ တစ်ဦးဖြစ်ပါသည်။ ယခင်ကသူမသည် ဂျာမနီဖွံ့ဖြိုးရေးအဖွဲ့၏ အကြီးတန်းသုတေသီတစ်ယောက် ဖြစ်၍ ပြိုကွဲလွယ်သော အခြေအနေရှိ နိုင်ငံရေးကူးပြောင်းမှုနယ်ပယ်ကိုလေ့လာပြီး စာတမ်းထုတ် ဝေခွဲပါသည်။ ဒီမိုကရေစီရေးရာ ဥရောပမိတ်ဖက်အဖွဲ့အစည်း (European Partnership for Democracy)၊ အထူးခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာခြင်းလီမိတက် (Exclusive Analysis Ltd) နှင့် နိုင်ငံတကာ ဆက်ဆံရေးနှင့် နိုင်ငံခြားရေးရာဆွေးနွေးမှုများဖောင်ဒေးရှင်း (Fundación para las Relaciones Internacionales y el Diálogo Exterior (FRIDE)) တို့တွင်လည်း အလုပ်လုပ်ခဲ့ပါသည်။ သူမ သည် လုံခြုံရေးဆိုင်ရာလေ့လာမှု ဥရောပသမဂ္ဂအဖွဲ့အစည်း (European Union Institute for Security Studies)၊ ဂျွန်စော့ကင်းတက္ကသိုလ် (Johns Hopkins University) နှင့် ဟားဗတ် တက္ကသိုလ် (Harvard University) တို့တွင် ပါရဂူဘွဲ့ရ သုတေသီအဖွဲ့ဝင်တစ်ယောက် ဖြစ်ခဲ့ပါ သည်။ မက်ဒရစ်တက္ကသိုလ် (the Universidad Autónoma de Madrid) မှ နိုင်ငံရေးသိပ္ပံနှင့် နိုင်ငံတကာဆက်ဆံရေးအထူးပြု ပါရဂူဘွဲ့ရရှိထားပါသည်။

International IDEA အကြောင်း

ဒီမိုကရေစီနှင့် ရွေးကောက်ပွဲအကူအညီပေးရေးနိုင်ငံတကာအဖွဲ့ (International IDEA) သည် အစိုးရအများ ပါဝင်သော အဖွဲ့အစည်းတစ်ခုဖြစ်ပြီး ကမ္ဘာတစ်ဝန်း ဒီမိုကရေစီ ရေရှည် တည်တံ့နိုင်ရေး ပံ့ပိုးမှုပေးပါသည်။ International IDEA ၏ လုပ်ငန်းတာဝန်မှာ နှိုင်းယှဉ်လေ့လာ လျက် အသိပညာ ဖြည့်ဆည်းပေးခြင်း၊ ဒီမိုကရေစီ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးကို အကူအညီပေးခြင်း၊ မူဝါဒများနှင့် နိုင်ငံရေးအပေါ် ဩဇာသက်ရောက်ခြင်းတို့ဖြင့် ရေရှည်တည်တံ့နိုင်မည့် ဒီမိုကရေစီ အပြောင်းအလဲကို ပံ့ပိုးမှုပေးရန် ဖြစ်ပါသည်။

International IDEA သည် မည်သည့် လုပ်ငန်းများကို လုပ်ဆောင်ပါသနည်း။

ရွေးကောက်ပွဲများဆိုင်ရာ၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ တည်ဆောက်ခြင်းဆိုင်ရာ၊ နိုင်ငံရေးပါတီ များဆိုင်ရာ၊ ဒီမိုကရေစီစနစ်တွင် ကျား-မ အခန်းကဏ္ဍဆိုင်ရာ၊ အမျိုးသမီးများ နိုင်ငံရေးပိုင်း စွမ်းဆောင်နိုင်စေခြင်းဆိုင်ရာနှင့် ဒီမိုကရေစီ ကိုယ်တိုင်အကဲဖြတ်ခြင်းဆိုင်ရာ နယ်ပယ်များတွင် လုပ်ငန်း များကို သုံးပိုင်းခွဲခြားလျက် လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်ပါသည်။

- ၁။ ကမ္ဘာတစ်ဝန်း မတူကွဲပြားသော ပကတိအခြေအနေအသီးသီးမှ ဒီမိုကရေစီ တည်ထောင် သည့် လုပ်ငန်းစဉ်များဆိုင်ရာ လက်တွေ့အတွေ့အကြုံမှရရှိသည့် နှိုင်းယှဉ်လေ့လာထား သော အသိပညာဗဟုသုတများ ဖြည့်ဆည်းပေးခြင်း
- ၂။ ဒီမိုကရေစီ အင်စတီကျူးရှင်းများနှင့်လုပ်ငန်းစဉ်များကို ပြုပြင်ပြောင်းလဲရာတွင် နိုင်ငံရေး ပါဝင်ဆောင်ရွက်နေသူများကို အကူအညီပေးခြင်းနှင့် ဖိတ်ကြားလာပါက နိုင်ငံရေး လုပ်ငန်းစဉ်များတွင် ထိတွေ့ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်း
- ၃။ နှိုင်းယှဉ်လေ့လာထားသည့် အသိပညာဗဟုသုတ အရင်းအမြစ်များကို ဖြည့်ဆည်းပေးခြင်း၊ နိုင်ငံရေးပါဝင်ဆောင်ရွက်နေသူများကို အကူအညီပေးခြင်းဖြင့် ဒီမိုကရေစီတည်ဆောက် ရေး မူဝါဒများအပေါ် ဩဇာသက်ရောက်ခြင်း

International IDEA သည် မည်သည့်နေရာဒေသများတွင် လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်ပါသနည်း။

International IDEA သည် ကမ္ဘာတစ်ဝန်းတွင် လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်ပါသည်။ စတော့ဟုမ်းမြို့ တွင်ရုံးစိုက်ပြီး အာဖရိက၊ အာရှ-ပစိဖိတ်၊ လက်တင်အမေရိကနှင့် ကယ်ရစ်ဘီယန်ဒေသများတွင် ရုံးများ ဖွင့်လှစ်ထားရှိပါသည်။ International IDEA သည် ကုလသမဂ္ဂတွင် အမြဲတမ်း လေ့လာသူ ဖြစ်ပါသည်။

ဝက်ဘ်ဆိုက် - <<http://www.idea.int>>

International IDEA မှ ပြုစုထုတ်ဝေသော အခြားမူဝါဒစာတမ်းများ

မီဒီယာအထောက်အကူနှင့် ရွေးကောက်ပွဲများ - အများပူးပေါင်းပါဝင်သော နည်းလမ်းသို့
ဦးတည်ခြင်း မေလ ၂၀၁၅ ခုနှစ်၊ စာမျက်နှာပေါင်း ၄၄။

အီလက်ထရောနစ်နည်းဖြင့် မဲပေးခြင်းဆိုင်ရာ မိတ်ဆက် - အရေးပါသောထည့်သွင်းစဉ်းစား
ရမည့်အချက်များ [Arabic]
၂၀၁၅ ခုနှစ်၊ စာမျက်နှာပေါင်း ၃၆။

အာဖရိကရှိ ရွေးကောက်ပွဲဥပဒေပြင်ဆင်မှု - EMBS ၏ အခန်းကဏ္ဍအပေါ်အမြင်နှင့် ပူးပေါင်း
မှုဆိုင်ရာ နည်းလမ်းများ
၂၀၁၄ ခုနှစ် ၊ စာမျက်နှာပေါင်း ၄၀။

Memperkenalkan Pemilihan Elektronik: Pertimbangan Esensial [အီလက်ထရောနစ်
နည်းဖြင့် မဲပေးခြင်းဆိုင်ရာမိတ်ဆက် - အရေးပါသော ထည့်သွင်းစဉ်းစားရမည့် အချက်များ၊
Bahasa]
၂၀၁၂ ခုနှစ်၊ စာမျက်နှာပေါင်း ၃၆။

Una introducción al voto electrónico: Consideraciones esenciales [အီလက်ထရောနစ်
နည်းဖြင့် မဲပေးခြင်းဆိုင်ရာ မိတ်ဆက် - အရေးပါသောထည့်သွင်းစဉ်းစားရမည့်အချက်များ၊
စပိန်ဘာသာဖြင့်]
၂၀၁၂ ခုနှစ်၊ စာမျက်နှာပေါင်း ၄၁။

အကူးအပြောင်းကာလ ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ စီမံခန့်ခွဲမှု - စိန်ခေါ်မှုများနှင့် အခွင့်အလမ်းများ
၂၀၁၂ ခုနှစ်၊ စာမျက်နှာပေါင်း ၄၈။

အီလက်ထရောနစ်နည်းဖြင့် မဲပေးခြင်းဆိုင်ရာ မိတ်ဆက် - အရေးပါသောထည့်သွင်းစဉ်းစား
ရမည့်အချက်များ
၂၀၁၁ ခုနှစ်၊ စာမျက်နှာပေါင်း ၃၆။

ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားပြီးနောက် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ခြင်း - အချုပ်အခြာအာဏာ
တည်ဆောက်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်အတွက် ပြင်ပအထောက်အကူများ [Arabic]
၂၀၁၁ ခုနှစ် ၊ စာမျက်နှာပေါင်း ၂၂။

ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားပြီးနောက် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ခြင်း - အချုပ်အခြာအာဏာ
တည်ဆောက်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်အတွက် ပြင်ပအထောက်အကူများ
၂၀၁၁ ခုနှစ်၊ စာမျက်နှာပေါင်း ၂၂။

International IDEA ၏ ဖော်ပြစာတမ်းများကို အောက်ပါ ဝဘ်ဆိုဒ် <<http://www.idea.int/publications>> တွင် ရယူနိုင်ပါသည်။

ဤ မူဝါဒစာတမ်းသည် ပဋိပက္ခဒဏ်ခံရသောနိုင်ငံများရှိ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ၏ ပုံစံ၊ လုပ်ငန်းစဉ်တို့နှင့်ပတ်သတ်၍ရေးသားထားသောပညာရပ်ဆိုင်ရာစာပေများနှင့်မူဝါဒများအကြားသိသာထင်ရှားသည့်ကွာဟချက်ကို ဖြည့်ဆည်းရန် ရည်ရွယ်ပါသည်။ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီမှု၊ ကြားဖြတ်အစီအမံတို့နှင့် မတူသည့်အချက်မှာ ၎င်း၏အားသာချက်သည် တရားဥပဒေအရ အာဏာတည်ရှိမှုဖြစ်ကြောင်း ဤစာတမ်းတွင် အခိုင်အမာဆိုထားပါသည်။ ၁၉၉၀ ခုနှစ်အလွန်ကာလရှိ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ၏ ရေးဆွဲဖွဲ့စည်းပုံနှင့် ကျယ်ပြန့်သောငြိမ်းချမ်းရေးတည်ဆောက်ခြင်း လုပ်ငန်းစဉ်များ မတူကွဲပြားမှုကို အဓိကထား လေ့လာဆန်းစစ်ထားပါသည်။ ဤစာတမ်း၏ အဓိကသုံးသပ်ချက်အနက် တစ်ခုမှာ နိုင်ငံအခြေအနေ၊ ရွေးချယ်သောလုပ်ငန်းစဉ်နှင့် ပုံစံအကြား ဆက်စပ်မှုတို့သည် နိုင်ငံအလိုက်ကွဲပြားမှုများရှိသော်ငြားလည်း အများသဘောတူညီလက်ခံမှုရရှိစေရန် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် အချိန် သို့မဟုတ် အခွင့်အလမ်းကို ပေးအပ်ခြင်းဖြင့် အထောက်အကူပြုနိုင်စွမ်းရှိပါသည်။ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် အများပါဝင်မှုရှိသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေစနစ် ယဉ်ကျေးမှုတစ်ခုဖြစ်ပေါ်လာစေရန် အထောက်အပံ့ပေးခြင်း၊ ရွေးကောက်ပွဲကျင်းပရေးနှင့်ပတ်သတ်၍ ရှေ့နောက်အစီအစဉ်သတ်မှတ်ခြင်းဆိုင်ရာ ကိစ္စရပ်များကိုဖြေရှင်းခြင်းနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမူဘောင်များ အကောင်အထည်ဖော်ရန် အဓိကအဖွဲ့အစည်းများကို အားကောင်းခိုင်မာစေခြင်းတို့ကို ဆောက်ရွက်ပေးနိုင်သည့် အလားအလာရှိပါသည်။

ယခု စာတမ်းအား ဘာသာပြန်ဆိုခြင်းနှင့် ပုံနှိပ်ခြင်းကို နော်ဝေးနိုင်ငံ၏ နိုင်ငံခြားရေးဝန်ကြီးဌာန၊ ဖင်လန်နိုင်ငံ၊ ဆွီဒင်နိုင်ငံနှင့် လူဇင်ဘာ့ခ်နိုင်ငံ အစိုးရတို့မှ ထောက်ပံ့ကူညီသည်။

International IDEA

စတွန်းစ်ဘောက်
SE- ၁၀၃၃၄၊ စတော့ဟုမ်းမြို့၊
ဆွီဒင်နိုင်ငံ
ဖုန်းနံပါတ် - +၄၆ ၆၉၈၇၀၀
အီးမေးလ် - info@idea.int
ဝဘ်ဆိုဒ် - www.idea.int

International IDEA

မြန်မာနိုင်ငံအခြေစိုက်ရုံး
၆၈(ဘီ)၊ ဆရာစံလမ်း၊ ဗဟန်းမြို့နယ်၊
ရန်ကုန်၊ မြန်မာနိုင်ငံ။
ဖုန်းနံပါတ် - +၉၅ ၉ ၂၆၃ ၁၂၈၁၀၄
အီးမေးလ် - info-myanmar@idea.int
my.constitution@idea.int
ဝဘ်ဆိုဒ် - www.idea.int

ISBN: 978-91-7671-305-1 (print)
ISBN: 978-91-7671-306-8 (PDF)